T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ANADOLU'DA NEOLİTİK ÇAĞ'DAN TUNÇ ÇAĞI SONUNA KADAR KABARTMA İNSAN VE HAYVAN FİGÜRLERİYLE BEZELİ PİŞMİŞ TOPRAK KAPLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Şifa DEMİR YILMAZ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL

Ankara-2011

ONAY

Şifa DEMİR YILMAZ tarafından hazırlanan "Anadolu'da Neolitik Çağ'dan Tunç Çağı Sonuna Kadar Kabartma İnsan ve Hayvan Figürleriyle Bezeli Pişmiş Toprak Kaplar" başlıklı bu çalışma, 29.09.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Arkeoloji Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İlhami DURMUŞ (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL (Danışman)

Yrd. Doç Dr. Didem DEMİRALP

ÖNSÖZ

İnsanın yerleşik hayata geçmesiyle birlikte önem kazanan çanak çömlek, başlangıçta, değişen beslenme alışkanlıklarıyla paralel olarak gelişmiş olup günlük gereksinimleri karşılayacak şekilde üretilmiştir. Zaman içinde onu üreten toplumun beğeni ve estetik anlayışı doğrultusunda yüzeylerinin çeşitli yöntemlerle bezenmesiyle özel amaçlı olarak da kullanılmıştır. Kültürel yayılımın ve farklılıkların anlaşılmasına büyük katkı sağlayan bu anlayışın önemli bir örneği de kabartma figürlerle oluşturulan bezemedir. Bu tez çalışmasının konusunu oluşturan kabartma figürlerle bezeli kapların Anadolu'daki gelişimini, Neolitik Dönem'den Tunç Çağı sonuna kadar inceleyerek bu kapların işlevsel ve tipolojik gelişiminin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu konuyla ilgili araştırma yapmama müsaade eden, tez çalışmamın her aşamasında beni sürekli ilgi ve sabırla dinleyen, bilgilerini benimle paylaşan, fikirleri ve yerinde uyarılarıyla çalışmamın son haline gelmesinde büyük emeği olan hocam Yrd. Doç. Dr. Ayşe Fatma Erol'a yürekten teşekkür ederim.

Tezin hazırlık ve yazım aşamasında her zaman yanımda olan, hiçbir konuda yardımını esirgemeyen, moral ve desteğiyle bu çalışmanın son haline gelmesinde büyük katkıları olan sevgili eşim, Fatih Yılmaz'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezin tüm aşamalarında, maddi ve manevi destekleriyle arkamda olan, bu süreçte karşılaştığım tüm zorlukların altından kalkmama yardım eden, sevgili ailemin tüm fertlerine yürekten teşekkür ederim.

Şifa DEMİR YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……...i
İÇİNDEKİLER……ii
GİRİŞ……..……..1

BİRİNCİ BÖLÜM
NEOLİTİK DÖNEM'DE İNSAN VE HAYVAN FİGÜRLÜ KABARTMALI KAPLAR

1.1. KAPLARIN ELE GEÇTİĞİ MERKEZLER……...4
1.1.1. Köşk Höyük……4
1.1.2. Tepecik-Çiftlik……6
1.1.3. Pınarbaşı……..9
1.1.4. Yayla……10
1.1.5. Kuruçay Höyük……..10
1.1.6. Höyücek…….....11
1.2. KAP TİPLERİ VE ÜRETİM TEKNİKLERİ….....13
1.3. İŞLENEN KONULAR……13
1.4. DEĞERLENDİRME…….....23

İKİNCİ BÖLÜM
KALKOLİTİK DÖNEM'DE İNSAN VE HAYVAN FİGÜRLÜ KABARTMALI KAPLAR

2.1. KAPLARIN ELE GEÇTİĞİ MERKEZLER.....26
2.1.1. Höyücek…….....26
2.1.2. Güvercinkayası …….....27
2.1.3. Aşağı Pınar ……...28
2.2. KAP TİPLERİ VE ÜRETİM TEKNİKLERİ…….....28
2.3. İŞLENEN KONULAR……..29
2.4. DEĞERLENDİRME……30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TUNÇ ÇAĞI'NDA İNSAN VE HAYVAN FİGÜRLÜ KABARTMALI KAPLAR

3.1. KAPLARIN ELE GEÇTİĞİ MERKEZLER…….....31
3.1.1. Kültepe…….....32
3.1.2. Eskiyapar…….....33
3.1.3. İnandıktepe.……34
3.1.4. Hüseyindede…….....35
3.1.5. Bitik…….....35
3.1.6. Boğazköy …….....36
3.1.7. Alişar …….....37
3.1.8. Elbistan Karahöyük…..…….....37
3.2. KAP TİPLERİ VE ÜRETİM TEKNİKLERİ.....38
3.3. İŞLENEN KONULAR……..39
3.4. DEĞERLENDİRME……53

SONUÇ…….....55
KAYNAKÇA…….....60
KATOLOG
LEVHALAR
HARİTALAR
ÖZET
ABSTRACT

GİRİŞ

Anadolu'da Neolitik Dönem'den Tunç Çağı sonuna kadarki zaman diliminde, bu dönemlere ilişkin yerleşimlerde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ve yüzey araştırmalarında ele geçen, kabartma olarak yapılmış insan ve hayvan figürleriyle bezeli pişmiş toprak kaplar, bu tez çalışması kapsamında ele alınmıştır.

Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Eski Hitit Dönemi'ne ait kabartma insan ve hayvan figürleriyle bezeli pişmiş toprak kapların, biçim ve bezeme açısından benzerlerini Geç Neolitik Dönem'den itibaren görmek mümkündür. Bu tip kapların Geç Neolitik Dönem'den Tunç Çağı sonuna kadar tipolojik bir gelişim gösterip göstermedikleri ya da özel-ritüel amaçlı kullanımlarında bir süreklilik olup olmadığı daha önce detaylı olarak üzerinde durulmamış bir konudur. Bunun yanında, Geç Neolitik Dönem'den Tunç Çağı sonuna kadar bu kapların üzerinde, dans sahneleri, ardı ardına sıralanmış büyük baş hayvanlar, av sahneleri gibi benzer konuların işlendiği ilk bakışta göze çarpmaktadır.

Bu tez çalışmasında, kabartma insan ve hayvan figürleriyle bezeli pişmiş toprak kapların, Anadolu içindeki gelişimi ve sürekliliği incelenerek, bazı araştırmacılar tarafından Mezopotamya etkili olduğu kabul edilen Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Eski Hitit Dönemi kabartmalı vazolarının, özellikle Orta Anadolu Bölgesi içinde Neolitik Dönem'den beri sürdürülen bir geleneğin temsilcisi olabileceği yönünde farklı bir bakış açısı sunulmaya çalışılacaktır.

Kabartma olarak yapılmış insan ve hayvan figürleriyle bezeli pişmiş toprak kapların işlevsel ve tipolojik gelişimlerinin Erken Neolitik Dönem'den Tunç Çağı sonuna kadar incelenmesi yoluyla, bu kap tipinin eski Anadolu kültürlerindeki yeri ve öneminin saptanması tezin başlıca amacını oluşturmaktadır.

Bu tip kapların, özellikle üzerlerinde yer alan kabartmalarda işlenen konu ve üslup birliği ve buluntu durumları dikkate alınarak dini-törensel fonksiyonlarında bir sürekliliğin olup olmadığının anlaşılması diğer bir amacı oluşturmaktır.

Tez konusunu oluşturan kabartma figürlü pişmiş toprak kaplar ilk kez görülmeye başladıkları Erken Neolitik Dönem'den Geç Tunç Çağı sonuna kadar olan zaman dilimi içerisinde ele alınmıştır. Bu buluntular, Mezopotamya ve Kuzey Suriye gibi komşu bölgelerdeki yerleşimlerin buluntularıyla mümkün olduğu kadarıyla bir arada değerlendirilmeye çalışılmıştır. Zamansal açıdan ele alınan dönem M.Ö. 7. bin yıldan, M.Ö. 1200'lere kadar olan süreçtir.

Ele alınan kabartma figürlü kaplar, üzerinde bir konu anlatımı barındıran örneklerle sınırlı tutulmuştur. Herhangi bir konuya dahil edilemeyen stilize figürler, aplik hayvan başları, insan biçimli ya da insan yüzlü kaplar, ritonlar ve kabartma hayvan başı ya da boynuz biçimli tutamaklı kaplar bu tez çalışması kapsamında değerlendirilmemiştir.

Tez çalışmasında ele alınan zaman dilimiyle ilişkili arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarında ele geçen kabartma insan ve hayvan figürleriyle bezeli pişmiş toprak kapların detaylı bir dokümantasyonu yapılmıştır. Çalışma kapsamına dahil olan her buluntu kendi arkeolojik konteksti içinde değerlendirilmeye çalışılmış ve mümkün olduğu sürece ele geçtikleri mimari yapıyla ilişkilendirilerek, kullanım amaçlarına ilişkin ipuçları sağlayacak veriler araştırılmıştır.

Söz konusu örnekler Neolitik Dönem, Kalkolitik Dönem ve Tunç Çağı olmak üzere üç ana dönem altında incelenmiş ve her bir döneme ilişkin veriler kendi içerisinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Kabartmalı kaplar incelenirken, malzemenin değerlendirilmesi ve çalışma sırasında karşılaşılan problemlerin çözümü için, bu tip özel kaplar üzerinde daha önce yapılmış bilimsel çalışmalarda izlenen yöntemler model olarak alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NEOLİTİK DÖNEM'DE İNSAN VE HAYVAN FİGÜRLÜ KABARTMALI KAPLAR

Anadolu'da, kapların üzerinin insan ve hayvan figürleriyle bezenmesi anlayışı Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e kadar uzanmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Hallan Çemi ve Körtik Tepe gibi merkezlerde kazıma olarak yapılmış kuş, dağ keçisi, yılan, akrep gibi hayvan motifleriyle süslü çok sayıda taş kap ele geçmiştir (Özkaya – San, 2007: 28-29, Fig. 15-18; Rosenberg, 2007: 3, Fig. 3, 5a). Körtik Tepe'deki taş kapların büyük çoğunluğu mezarlarda ele geçmiş olup, bu kapların ölü kültüyle ilişkili ritüellerde kullanıldıkları ve genellikle kırılarak mezarlara ölü hediyesi olarak bırakıldıkları düşünülmektedir (Özkaya – San, 2007: 26-27).

Taş kapların üzerinin kabartma figürlerle bezenmesi de yine ilk kez Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de görülmektedir. Şanlıurfa'da yer alan Nevali Çori yerleşmesinde Çanak Çömleksiz Neolitik B dönemine ait yapı katlarından birinde ele geçen bir taş kap üzerinde, kabartma olarak yapılmış insan figürleri yer almaktadır (Hauptmann, 2007: 146). Bu taş kap Anadolu'da kabartma figürlerle bezeli ilk kap olmasının yanı sıra, üzerinde bir konu anlatımını da barındıran en eski örnektir (Lev. I: 1).

Çanak çömlekler başlangıçta bezemesiz ve öncelikle gıda maddelerini hazırlamak için kullanılırken, M.Ö. 7. bin yılın sonlarına doğru ve M.Ö. 6. binyılda büyük bir değişim geçirmiştir (Thissen, 2007: 530). Bu dönemde kaplar, mutfak eşyası olarak kullanımlarının yanı sıra artık teşhir amacı da taşımaktadır. Böylece çanak çömleğin, bölgesel ve yerel bir geleneği ortaya koyduğu, statüyü gösterdiği ve günlük kullanımın dışına çıktığı anlaşılmaktadır (Thissen, 2007: 529-530).

1.1. KAPLARIN ELE GEÇTİĞİ MERKEZLER

Anadolu'da kabartma insan ve hayvan figürleriyle bezeli pişmiş toprak kaplar Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'in başlarından itibaren görülmektedir. Bu döneme ait örnekler, Orta Anadolu Bölgesi'nin güney kesimlerinde yoğunlaşmakta olup, bu örneklerin büyük bir kısmı Köşk Höyük ve Tepecik-Çiftlik yerleşimlerinde ele geçmiştir (Harita 1). Anadolu'da diğer Çanak Çömlekli Neolitik Dönem merkezlerinde, kaplar üzerinde boya bezeme gibi farklı yöntemler uygulanırken, kabartma olarak yapılmış figürlerin sayısı oldukça azdır.

1.1.1. Köşk Höyük

Niğde ili, Bor İlçesi'ne bağlı Bahçeli Beldesi'nin kuzeydoğusunda (Harita 1), Bor Ovası'na hakim doğal bir kayalık yükseltinin kuzey yamacında yer alan Köşk Höyük, yaklaşık 100 x 90 m. ölçülerindedir (Öztan, 2007a: 223-224). Yerleşim alanının üzerine oturduğu yükselti kuzeybatı ve batı yönlerinde dik bir kayalık ile sınırlanmakta, doğu yönünde ise hafif bir eğimle alçalmaktadır. Bu nedenle yerleşim alanı doğu ve güney yönlere doğru gelişmiştir. Yerleşim alanının batı kesiminde bir su kaynağı yer almaktadır (Öztan, 2007a: 223).

Köşk Höyük ilk kez 1964 yılında, Richard Harper ve Margaret Ramsden tarafından yürütülen yüzey araştırması sırasında saptanmıştır (Öztan, 2007a: 223). 1965 yılında Ian Todd tarafından yapılan ikinci bir yüzey araştırmasında yüzeyden toplanan buluntular yayınlanmış ve höyüğün batı eteğinde yer alan su kaynağı nedeniyle yerleşime Köşk Pınarı adı verilmiştir (Todd, 1966: 104). Höyükte ilk kazılar 1980 - 1983 yılları arasında Niğde Müzesi Müdürlüğü ve Uğur Silistreli'nin katılımıyla gerçekleştirilmiş ve 1983 - 1990 yılları arasında yine Uğur Silistreli başkanlığında sürdürülmüştür (Silistreli, 1984: 81; Silistreli, 1991: 95). Uğur Silistreli'nin ölümünün ardından ara verilen kazı çalışmaları, 1995 yılında Niğde Müzesi Müdürlüğü

başkanlığında Aliye Öztan tarafından tekrar başlatılmıştır ve devam etmektedir (Öztan – Faydalı, 2003: 13).

İlk kez Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'in ortalarında yerleşim gördüğü anlaşılan höyükte, Erken Kalkolitik Dönem'e kadar kesintisiz bir iskanın var olduğu gözlemlenmiştir. Höyükte yer yer 4,5 - 6 m. arasında değişen bir dolgu oluşturmuş toplam beş tabaka saptanmıştır. En üstteki I. tabaka Erken Kalkolitik Dönem'e, onun altındaki II. – V. tabakalar ise Geç Neolitik Dönem'e tarihlendirilmiştir (Öztan, 2007a: 223-224).

Köşk Höyük'te gerçekleştirilen kazılar sonucunda, Neolitik Dönem mimarisinin dört tabakada da ortak özelliklere sahip olduğu anlaşılmıştır. Konutların inşasında çevrede bol miktarda bulunan kireçtaşının kullanıldığı saptanmıştır. Ancak III. ve V. tabakalardan elde edilen verilere göre az da olsa kerpicin de yapı malzemesi olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Birbirlerine çok yakın inşa edilen konutlar dörtgen planlı olup oda sayıları iki ile dört arasında değişmektedir. Evlerin arasında kalan dar kısımların çöplük ya da mezar alanı olarak kullanıldığına dair veriler elde edilmiştir (Öztan, 2007a: 224-225).

Köşk Höyük'te gerçekleştirilen kazılar sırasında, II. tabaka'da açığa çıkarılan dikdörtgen planlı ve iki bölmeli bir yapının içinde, özenle sıvanmış bir sekinin üzerinde sıralanmış sığır kemikleri ve boynuzlar tespit edilmiştir (Silistreli, 1989b: 62). Ayrıca bu boynuzların arasında, bir elinde asa tutan sivri başlıklı bir erkek figürüyle süslü, kabartmalı bir vazo parçası ele geçmiştir. Bu buluntular ışığında bu yapının tapınak olabileceği düşünülmüştür (Silistreli, 1989a: 363-364; 1989b: 62). Buna karşın, Aliye Öztan, Köşk Höyük'te açığa çıkarılan mimari yapılar arasında, tapınak ya da yönetici konutu olarak kullanılmış olabilecek ayrıcalıklı bir yapının açığa çıkarılmadığını belirtmektedir (Öztan, 2007a: 225).

Köşk Höyük'te açığa çıkarılan mezarların büyük bir kısmı basit toprak mezar biçimde olmakla beraber kap mezar tipinde gömülere de rastlanmıştır. Gömü işlemi genellikle konutların içine, sekilerin altına veya duvar diplerine

yapılmıştır. Ölüler mezara *hocker* pozisyonunda yatırılmış olup, kabartma olarak yapılmış figürlerle süslü kap parçaları, “tanrı-tanrıça” figürinleri, mühürler, bilezik, yüzük, kolye gibi çeşitli süs eşyaları, kemik ve taş aletler, yanlarına ölü hediyesi olarak bırakılmıştır (Öztan, 2007a: 227).

Köşk Höyük’te, kille sıvanarak yeniden canlandırılan kafatasları önemli bir buluntu topluluğunu oluşturmaktadır. *Ata kültü* ile ilişkili olarak görülen bu yöntem, ölen bireyin iskelet haline dönüştükten sonra mezarının açılarak kafatasının alınıp yüzünün kille yeniden biçimlendirilmesi şeklinde uygulanmaktadır (Silistreli, 1989b: 62). Aliye Öztan bu yöntemin Köşk Höyük’te sadece özel konuma sahip kişilere uygulanmış olabileceğini belirtmiştir (Öztan, 2003: 79).

Köşk Höyük’te ele geçen, kabartma olarak yapılmış insan ve hayvan figürleriyle bezeli kaplar II. ve III. tabakalarda yoğunlaşmaktadır. Bu kaplar, diğer kap tipleriyle birlikte aynı mekanlarda ya da mezarlarda ele geçmiştir (Öztan, 2007a: 228). Bunun yanında III. tabakada aşığa çıkarılan hemen hemen her konutta kabartmalı kap parçalarının var olduğu gözlenmiştir (Öztan, 2007b: 69).

1.1.2. Tepecik-Çiftlik

Tepecik-Çiftlik Höyüğü, Niğde İli, Çiftlik İlçesinin yaklaşık 1 kilometre doğusunda, Çiftlik Ovası’nda yer almaktadır (Harita 1). Tepecik-Çiftlik Höyüğü’nün bulunduğu Çiftlik veya Melendiz Ovası, Kapadokya Volkanik Bölgesi olarak adlandırılan volkanik yükseltilerin ortasında, eski bir volkan konisi içinde oluşmuş bir iç ovadır (Bıçakçı, 2001: 26-27). Tepecik-Çiftlik Höyüğü 300 x 170 m. boyutlarında oval biçimli bir höyük konisi ve bu koninin güneydoğusunda yer alan 100 m. uzunluğunda bir terastan oluşmaktadır. Bu haliyle yaklaşık 35.000 m² lik bir alanı kaplamakta olup ova seviyesinden 9,6 m. kadar yükselmektedir (Bıçakçı v.d., 2006: 227).

Tepecik-Çiftlik ilk kez, 1964-66 yılları arasında Ian Todd tarafından Orta Anadolu'da yapılan yüzey araştırmaları sırasında tespit edilmiştir (Todd, 1966: 105). Höyükte ilk kazı çalışmaları Niğde Müzesi başkanlığında Erhan Bıçakçı tarafından 2000 yılında başlamıştır ve bugün de devam etmektedir (Bıçakçı v.d., 2007: 237).

Tepecik-Çiftlik'te bugüne kadar yapılan kazı çalışmaları sonucunda toplam beş tabaka saptanmıştır. En üstteki 1. tabakada Geç Roma – Bizans dönemlerine ait birkaç mezar açığa çıkarılmıştır. Bu tabakanın altında yer alan 2. tabaka Orta Kalkolitik Dönem'e tarihlendirilmiştir. Tepecik-Çiftlik'in başlangıçta Erken Kalkolitik Dönem'e verilen 3. tabakasının, özellikle Köşk Höyük'ün Neolitik Dönem tabakalarıyla yakın benzerlikler taşıması ve radyokarbon tarihlemeleri sonucunda, Geç Neolitik Dönem içerisinde değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmiştir (Bıçakçı v.d., 2009: 210-211). Bu tabakanın altında yer alan 4. ve 5. tabakalar da yine Neolitik Dönem'e tarihlenmiştir (Bıçakçı v.d., 2007: 237-238). Neolitik Dönem'e ait tabakalardan alınan örnekler üzerinde yapılan radyokarbon tarihlemelerine göre, 4. ve 5. tabakalar M.Ö. 6400/6300 ile M.Ö 6000 arasında, 3. tabakanın en eski evreleri ise M.Ö. 6000 civarında yerleşim görmüştür (Bıçakçı v.d., 2009: 210).

Tepecik-Çiftlik'te bu zamana kadar saptanmış tabakaların en eskisi olan ve çok kısıtlı alanlarda incelenebilen 5. tabakaya ilişkin yapı kalıntılarına henüz rastlanmamıştır (Bıçakçı v.d., 2009: 206). 4. tabakada ise açık alanların bahçe duvarlarıyla sınırlandırıldığı ve geniş alanlarla birbirinden ayrılmış konutlarından oluşan bir yerleşim dokusunun var olduğu anlaşılmıştır (Bıçakçı v.d., 2008: 489).

Tepecik-Çiftlik'te Neolitik Dönem'in geç evrelerine tarihlendirilen 3. tabaka, diğer tabakalara göre daha geniş alanlarda incelenebilmiştir. Yerleşim düzenine bakıldığında, 4. tabakadan oldukça farklı olduğu anlaşılmıştır (Bıçakçı v.d., 2008: 489). Taş temel üzerine kerpiç duvarlarla inşa edilen yapılar üzerinde sürekli yenilemelerin ve eklemelerin olduğu tespit

edilmiştir. Yerleşme dörtgen planlı tek yapılardan ve merkezi bir mekan etrafında eklemelerle gelişen yapı kümelerinden oluşmaktadır. Konutlar arasında, Köşk Höyük'te olduğu gibi, sokak ya da geçit benzeri aralıklar saptanmıştır (Bıçakçı v.d., 2004: 436; 2007: 238-339).

Tepecik-Çiftlik'in Neolitik Dönem tabakalarında açığa çıkarılan gömütlere bakıldığında, Köşk Höyük'te olduğu gibi, basit toprak mezarların yanında çömlek mezarların da var olduğu anlaşılmıştır. 4. tabakaya ait bazı gömülerde kafatası alınmış iskeletlerle karşılaşılmıştır (Bıçakçı v.d., 2008: 484). 3. tabakada saptanan bir gömütte ise üç kafatası ve birkaç uzun kemik düzgün bir şekilde dizilmiş şekilde açığa çıkarılmıştır (Bıçakçı v.d., 2007: 239). Bu örnekler Köşk Höyük'te olduğu gibi *ata kültü* ile ilgili bir ritueli akla getirmektedir. Ölülerin yanına mezar hediyesi olarak kabartma figürlü kaplar yanında, bezeksiz kaplar, boynuz, taş batla ve obsidyen aletler bırakılmıştır (Bıçakçı v.d., 2007: 239).

Erhan Bıçakçı, kabartma figürlerle bezeli kapların ilk kez 3. tabakada ortaya çıktığını ve 3. tabakanın son evrelerinde yoğunlaştığını belirtmektedir (Bıçakçı v.d., 2007: 243). 4. tabakada kabartma bezeme sadece zigzag motifi şeklinde görülmektedir (Bıçakçı v.d., 2007: 242; 2008: 487). Kabartma olarak yapılmış figürlerle bezeli kaplar çeşitli yapılara ait mekanlarda ve mezar buluntuları arasında ele geçmiştir. 3. tabakaya ait bir mekanda birbirinden faklı ancak tüm olmayan kaplara ait kabartma bezmeli çömlek parçaları bir arada bulunmuştur (Bıçakçı v.d., 2003: 398). Bunun yanında yine 3. tabakada açığa çıkarılan bazı mezarlarda kabartma bezemeli parçaların toplanarak ölülerin yanına bırakıldıkları tespit edilmiştir (Bıçakçı v.d., 2007: 239).

1.1.3. Pınarbaşı

Pınarbaşı höyüğü, Niğde İli, Bor İlçesi'nin 5 km kuzeybatısında yer almaktadır (Harita 1). Bor Ovası'na hakim bir konumda yer alan Pınarbaşı höyüğünün üst bölümü 50 x 30 m. ölçülerindedir (Silistreli, 1984: 81). Ancak etekleriyle brikte höyüğün çapı 120 m. yi bulmaktadır ve ova seviyesinden yüksekliği 15,5 m. dir. Höyüğün adı kuzeydoğu eteğinde kayaların arasından çıkan bir pınardan gelmektedir (Silistreli, 1984: 81).

İlk kez 1938 yılında Amerikalı bir ekip tarafından yüzey araştırması yapılan höyükte, 1982 yılında Uğur Silistreli başkanlığında bir sezonluk kısa süreli bir kazı çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda höyüğün büyük bir bölümünün geç (islami) dönem mezarlarıyla kaplı olduğu ve bu mezarların, höyüğün I. Bin yılın ilk yarısına ait olan I. tabakasını önemli ölçüde tahrip ettiği anlaşılmıştır. Höyüğün II. tabakasının ise Neolitik Dönem'e ait olduğu saptanmıştır (Silistreli, 1984: 84).

Pınarbaşı höyüğünde, Neolitik Dönem'e ait II. tabakada gerçekleştirilen kazılar sonucunda taş temelleri üç sıraya kadar korunmuş kare planlı bir mekan açığa çıkarılmıştır. Bu mekanın doğu duvarının 70 cm. ilerisinde ikinci bir yapıya ait bir taş temel sırası tespit edilmiştir. Bu iki duvarın arasında kalan alanda, içinde bir çocuk iskeleti bulunan bir mezar kabı ele geçmiştir (Silistreli, 1984: 82). Bu durum Köşk Höyük'te olduğu gibi, konutların arasında kalan dar alanların mezar alanı olarak kullanılmış olabileceğini akla getirmektedir.

Pınarbaşı höyüğünde, Neolitik Dönem'e tarihlenen II. tabakada açığa çıkarılan mekanın tabanında, üzerinde kabartma olarak stilize insan yüzü ve boğa, geyik benzeri hayvanlarla bezenmiş kaplara ait parçalar ele geçmiştir (Silistreli, 1984: 83).

1.1.4. Yayla

Yayla Höyük Ankara İli, Şereflikoçhisar İlçesi'nin 3 km kuzeybatısında, Tuz Gölü'nün batı ovasında yer almaktadır. 120 x 86 m. boyutlarındaki höyüğün ova seviyesinden yüksekliği 9 m. olarak saptanmıştır (Omura, 2008: 217). Sachihiro Omura başkanlığındaki bir ekip tarafından 1991 yılında yüzey araştırması yapılan höyükte, araştırma sırasında toplanan seramik parçalarına göre Neolitik Dönem, Erken Tunç Çağı, M.Ö. 2. binyıl, M.Ö. 1. binyıl ve Orta Çağ'a ait tabakaların var olduğu anlaşılmıştır. Neolitik Dönem örnekleri arasında, Köşk Höyük örneklerine benzer, kabartma olarak yapılmış hayvan figürlü kaplara ait çanak çömlek parçalarının ele geçtiği bildirilmiştir (Omura, 1993: 372).

1.1.5. Kuruçay Höyük

Kuruçay Höyük, Burdur il merkezinin 16 km. güneybatısında, Burdur Gölü'nün 4 km. kadar güneyinde Kuruçay Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır (Harita 1). Doğal bir yükselti üzerine oturmuş olan höyüğün taban çapı 90 m. olup, yüksekliği 8 m kadardır (Duru, 2008: 13). Höyük ilk kez 1962 yılında saptanmış, ilk kazı çalışmaları ise 1978 yılında Refik Duru tarafından başlatılmış ve 1988 yılına kadar sürmüştür (Duru, 2000a: 55).

Kuruçay Höyük'te gerçekleştirilen kazılar sonucunda toplam 13 yapı katı tespit edilmiştir. Höyükte saptanan en eski yapı katları olan 12. ve 13. yapı katları Erken Neolitik Dönem'e tarihlenmiştir. Bu iki yapı katının üstünde yer alan 11. yapı katının Geç Neolitik Dönem'e, 7-10. yapı katlarının ise Erken Kalkolitik Dönem'e ait olduğu anlaşılmıştır. Höyükte saptanan diğer yapı katları olan 6-3. yapı katları Geç Kalkolitik, 1-2. yapı katları ise Erken Tunç Çağı'na tarihlenmektedir (Duru, 1994: 6; 2000a: 55).

Höyükte tespit edilen en eski mimari kalıntılar Erken Neolitik Dönem'e ait 12. yapı katında açığa çıkarılmıştır. Bu yapı katında, az sayıda evden oluşan küçük bir yerleşmenin var olduğu düşünülmektedir (Duru, 1994: 10).

Dörtgen planlı ve kalın duvarlara sahip konutlar birbirlerine bitişik olarak inşa edilmiştir. Konutlar üzerinde saptanan onarımlar ve eklemeler bu yerleşim evresinin uzun süre devam ettiğini düşündürmüştür (Duru, 1994: 9-10).

Kuruçay Höyük'te Geç Neolitik Dönem'e tarihlenen 11. yapı katında yerleşim alanının dörtgen planlı bir sur ile çevrili olduğu anlaşılmıştır. 1.10 m. kalınlığındaki surun kuzeydoğu köşesi yakınlarında, ana giriş kapısının bulunduğu tespit edilmiştir. Surun dış yüzünde yarım yuvarlak planlı kuleler saptanmıştır. Surun içinde olması gereken konutlara ilişkin mimari kalıntılar, bu tabakadaki yerleşim sistemini anlamak için yeterli veriler sunmamıştır (Duru, 1994: 11-12).

Höyük'te Neolitik Dönem ölü gömme geleneklerine ilişkin veriler oldukça sınırlıdır. Bu çağa ait tespit edilebilen gömütler, yalnızca Geç Neolitik Dönem'e tarihlenen 11. yapı katında açığa çıkarılan dört mezarla sınırlıdır. Bir mezarda ölünün yanına bırakılmış olan çömlek dışında gömütlerde mezar hediyesi ya da diğer türden eşyalara rastlanmamıştır (Duru, 1994: 18).

Kuruçay Höyük'te Erken ve Geç Neolitik Dönem'e tarihlenen yapı katlarında az sayıda kabartma figürlü kap parçaları ele geçmiştir.

1.1.6. Höyücek

Höyücek yerleşmesi, Burdur İli, Bucak İlçesi'nin yaklaşık 4 km. batısında, Bucak Ovası'nın kuzey kesiminde yer almaktadır (Harita 1). Ova düzleminden 4 m. kadar yüksekte bulunan höyükte en eski yerleşimin 2-2,5 m. kadar daha aşağıda olduğu saptanmış ve dolayısıyla höyük yüksekliğinin 6 m. den daha fazla olduğu anlaşılmıştır (Duru – Umurtak, 2005: 1).

Yerleşme ilk olarak, 1997 ve 1998 yıllarında Refik Duru ve Gülsün Umurtak tarafından yapılan yüzey araştırması sırasında saptanmıştır. 1989 yılında başlayan kazı çalışmaları dört yıl sürmüş ve 1992 yılına gelindiğinde yerleşme büyük ölçüde anlaşıldığı için çalışmalara son verilmiştir (Duru –

Umurtak, 2005: 2-3). Yapılan çalışmalar sonucunda en alttaki iki tabaka Erken Neolitik Dönem'e, sonraki tabaka Geç Neolitik Dönem'e ve en üstte yer alan tabaka ise Erken Kalkolitik Çağ'a tarihlendirilmiştir (Duru – Umurtak, 2005: 5).

Yerleşimde saptanan en eski yapı katı Erken Neolitik Dönem'e ait olup *Erken Yerleşmeler Dönemi* (EYD) olarak isimlendirilmiştir (Duru, 2000b: 65; Duru – Umurtak, 2005: 6). Bu evreye ait mimari kalıntıya rastlanamamıştır. Bu yapı katının üzerinde yine Erken Neolitik Dönem'e ait ve tümü dinsel işlevli yapılardan oluşan bir yerleşim evresi açığa çıkarılmıştır. *Tapınak Dönemi* (TD) ismi verilen bu evrede doğu – batı yönünde konumlandırılmış beş yapı tespit edilmiştir (Duru, 2000b: 65; Duru – Umurtak, 2005: 7-8). Dört tanesi dikdörtgen planlı olan bu yapılar tamamıyla kerpiçten inşa edilmiştir. Ana girişler uzun kenarlara yapılmış olup, bu girişlerin karşısındaki duvara birleştirilmiş büyük fırınlar yer almaktadır (Duru, 2000b: 65). Ortadaki iki yapının arasında kalın dar alanda diğerlerinden farklı bir plan gösteren bir mekan açığa çıkarılmıştır. Bu yapının içi ara duvarlarla çeşitli bölmelere ayrılmıştır. Özellikle kuzeydoğuda yer alan bölme, küçük buluntularıyla ve mimari unsurlarıyla sözü edilen yapı topluluğunun kutsal mekanı olarak düşünülmüştür (Duru, 2000b: 66). Yerleşimin bu evresindeki mimari ve küçük buluntular bir arada değerlendirildiğinde buranın bir köy yerleşiminden çok, kutsal bir ziyaret alanı olabileceği ileri sürülmüştür (Duru – Umurtak, 2005: 147).

Höyücek'te Tapınak Dönemi olarak isimlendirilen yapı katının üzerinde, Geç Neolitik Dönem'e tarihlenen bir yapı katı tespit edilmiştir. *Kutsal Alanlar Dönemi* olarak adlandırılan bu evrede çok az mimari kalıntı açığa çıkarılmıştır. Buna karşılık belli alanlarda kümelenmiş kutsal nitelikli eşyalar ve küçük buluntular ele geçmiştir (Duru, 2000b: 66).

Höyücek çanak çömleği üzerinde yapılan incelemelerde, Tapınak Dönem'i olarak adlandırılan ve Erken Neolitik Dönem'e tarihlenen tabakada, kabartma olarak yapılmış, cinsiyeti belirlenemeyen bir insan figürüne

rastlanmıştır. Bu örnek Höyücek'te Neolitik Dönem'e ait kabartma insan figürlü tek kap parçasıdır (Duru – Umurtak, 2005: 56,58).

1.2. KAP TİPLERİ VE ÜRETİM TEKNİKLERİ

Neolitik Dönem'e ait kabartma figürlerle bezeli kapların, özellikle Köşk Höyük'te ele geçen tümlenmiş örneklerden anlaşıldığına göre, genellikle vazo ve çömlek formlarından oluştuğu görülmektedir (Öztan v.d., 2006: 384; 2007: 539). Vazolar arasında, kenarı hafif içbükey uzun boyunlu tiplerin yanında kısa dik boyunlu tipler de görülmektedir. Bu tip vazoların en belirgin özelliği boyun dibindeki derin yivdir (Öztan, 2007a: 227). Çömlekler basit ağız kenarlı ya da ağız kenarının dışı bir yivle kısa boyun haline getirilmiş tiplerden oluşmaktadır (Öztan, 2007a: 227).

Kabartma olarak yapılmış figürler, kapların boyun ve karın şişkinliği arasında kalan kısımlarında genellikle omuz kısımlarında yer almaktadırlar. Kabartmaların şekillendirilmesi işlemi için, öncellikle kap yapıldıktan sonra bezemenin uygulanacağı kısımlara aynı hamurdan yapılmış parçalar tutturulmaktadır. Önce kabaca şekillendirilen hamur parçası daha sonra olasılıkla kemikten yapılmış bir aletle düzeltilmekte ve kenar hatları belirginleştirilip kabartmanın kap yüzeyine yerleşmesi sağlanmaktadır (Öztan, 2007a: 228).

1.3. İŞLENEN KONULAR

Neolitik Dönem'e ait kabartma figürlerle bezeli kaplar üzerinde işlenen konular çok çeşitlidir. Birçok canlı, bu kaplar üzerinde kabartma olarak işlenirken, Neolitik Dönem insanlarının yaşam biçimleri, beslenme alışkanlıkları ve inanç sistemleri hakkında önemli bilgiler sunan sahnelere de rastlanmaktadır (Öztan, 2007a: 228-229). Vazolar üzerinde görülen figürler arasında bazıları tanrı ve tanrıça olabilecek erkek ve kadın figürleri yanında,

boğa, inek, dağ keçisi, eşek, antilop, geyik, leopar, kuş, yılan, balık ve kurbağa gibi hayvanlar görülmektedir (Öztan, 2007a: 229).

Dans Sahneleri

Şanlıurfa'daki Nevali Çori yerleşmesinde ele geçen ve Çanak Çömleksiz Neolitik B dönemine tarihlenen bir taş kap parçası üzerindeki dans sahnesi, Anadolu'da bilinen en eski, taş bir kap üzerine kabartma olarak yapılmış dans sahnesidir. Bu kap üzerinde, daha kısa boylu, karnı şişkince yapılmış başka bir figürün etrafında yer alan iki insan figürü betimlenmiştir (Lev. I: 1). Figürlerin ellerini yukarıya kaldırmış ve bacaklarının iki yana ayrık olması, burada bir dans sahnesinin söz konusu olduğu şeklinde yorumlanmakta ve iki erkek figürünün ortasında yer alan karnı şişkin figürün de gebe bir kadını temsil ettiği düşünülmektedir (Garfinkel, 2003: 84).

Bunun yanında bazı araştırmacılar, bu kap üzerinde yer alan insan figürlerinin yüzlerindeki ifadeye dikkat çekerek bu figürlerin olasılıkla maske taşıdığını, burada avcı toplulukların şamanlarının tasvir edildiğini ve betimlenen dans sahnesinin bir şaman ritüeli ile ilişkili olabileceğini düşünmektedirler (Hauptmann, 2007: 146; Hauptmann – Schmidt, 2007a: 435; 2007b: 26).

Höyücek yerleşmesinde, Tapınak Dönemi'ne ait yapı katlarında ele geçmiş olan düz dudaklı, ağzı içe doğru kapanan orta boy bir kap parçası üzerinde, şematik olarak betimlenmiş bir insan gövdesinin yarısı görülmektedir (Lev I: 2). Cinsiyeti anlaşılamayan bu insan figürünün korunan kısımlarında, yukarı kaldırdığı kolu ve diğerinden ayrık duran bir bacağı görülmektedir (Duru – Umurtak, 2005: 56, 58).

Kuruçay Höyük'te Erken Neolitik Dönem'e tarihlenen 13. yapı katında ele geçen ve biçim açısından Nevali Çori örneğiyle büyük benzerlikler taşıyan tek örnekte (Lev. I: 3), kollarını dirsekten bükerek yukarıya kaldırmış ve

bacaklarını hafifçe iki yana açmış bir insan figürü betimlenmiştir (Duru, 1994: 61).

Kuruçay Höyük'te, benzer kabartma figürlü kap parçaları 12. ve 11. yapı katlarında da ele geçmiştir. Erken Neolitik Dönem'e tarihlenen 12. yapı katında ele geçen örnekte, kollarını ve bacaklarını iki yana açmış bir figür yer almaktadır (Lev. II: 1a- b). Karnı şişkin olarak betimlenen figürün omuzlarının arasında yer alan, başının olması gereken kısım hafifçe sivriltilmiştir (Duru, 1994: 62).

Kuruçay Höyük'ün Geç Neolitik Dönem'e verilen 11. yapı katına ait yıkıntı dolgusu içerisinde ele geçen kabartma figürlü kap parçası üzerinde hamile bir kadının betimlendiği düşünülmektedir (Duru, 1994: 62). Karın kısmı oldukça şiş betimlenen figürün kolları dirsekten kırılarak yukarı kaldırılmış, iki yana açık bacakları dizden kırılarak aşağıya bırakılmıştır. Omuzların arasına yerleştirilmiş olan baş kısmı boyunsuzdur. El parmakları dışında diğer detaylara yer verilmemiştir (Lev. II: 2a- b) (Duru, 1994: 62).

Köşk Höyük'ün, Geç Neolitik Dönem'e tarihlenen III. tabakasında açığa çıkarılan bir mekanın tabanında ele geçen tümlenmiş bir vazonun, boyun ile gövde kısımlarının birleştiği bölümün hemen altında cepheden insan tasvirleri yer almaktadır (Öztan, v.d. 2006: 383). Kabın bir yüzünde el ele tutuşmuş üç insan figürü, diğer yüzünde ise yine el ele tutuşmuş iki insan figürü yer almaktadır (Lev. III - IV). Bu figürlerin dans eder pozisyondaki kadınları betimlediği düşünülmektedir (Öztan, 2007a: 229).

Köşk Höyük'te ele geçen bir başka kap parçası üzerinde el ele tutuşmuş iki çıplak kadın, cepheden dans eder şekilde betimlenmiştir (Lev V: 1-2). Baş kısımları kırık olan bu figürler, iri göğüslü, geniş kalçalı, çıkıntılı şişkin karınlı ve küt bacaklıdır (Silistreli, 1989a: 363). Uğur Silistreli bu figürleri ana tanrıça figürleri olarak yorumlamaktadır (Silistreli, 1989a: 362-363).

Yukarıda bahsedilen parça ile aynı vazoya ait olabileceği düşünülen bir diğer parçada, yine çıplak ve cepheden bir kadın figürü yer almaktadır (Silistreli, 1989a: 363). İri göğüslü, geniş kalçalı ve bacaklı olan bu figür, kollarını dirsekten bükerek yukarı kaldırmış durumda betimlenmiştir (Lev. VI: 1). Toplu saçlarının örgüsü yatay çizgiler halinde vurgulanmış olan bu figürün de ana tanrıça figürü olduğu düşünülmektedir (Öztan, 2002: 58, 65).

Köşk Höyük'te ele geçen bir diğer örnekte, toplu saçları rüzgarda dalgalanan, uzun yüzlü, iri göğüslü ve geniş kalçalı çıplak bir kadın, kollarını dirsekten kırarak yukarı kaldırmış şekilde betimlenmiştir (Levha VI: 2). Toplu uzun saçları, Köşk Höyük'te ele geçen bir ana tanrıça heykelciğinin (Öztan, 2007a: Fig. 24) saç biçimine benzeyen bu figür Uğur Silistreli tarafından ana tanrıça figürü şeklinde yorumlanmıştır (Silistreli, 1989a: 361).

Av Sahneleri

Neolitik Dönem'e tarihlenen ve üzerinde bir av sahnesi yer alan kabartmalı figürlü kaplar ve kap parçaları, Köşk Höyük ve Tepecik yerleşimlerinde ele geçmiştir.

Köşk Höyük'te ele geçen tümlenmiş bir vazo üzerinde, aralarında bir sıpanın yer aldığı iki yabani eşek ve elinde tuttuğu ok ve yayla onları avlayan bir avcı betimlenmiştir (Lev. VII- VIII). Hareket halinde tasvir edilen avcı, bir eliyle yayı diğer eliyle de oku tutmaktadır. Figürün üzerinde kısa bir etek ve başında bir başlık yer almaktadır (Öztan v.d., 2006: 383) (Lev. VII: 2). Ayrıca belinde, Çatalhöyük duvar resimlerindeki av sahnelerinde görülen leopar postundan kemerlere (Mellaart, 2003: s. 104, Res. 64) benzeyen, geniş bir kemer bulunmaktadır. Figürün belinden geriye doğru uzanan kemer, olasılıkla figürün hareket halinde olduğunu vurgulamak için bu şekilde gösterilmiştir. Eşeklerin üzerinde ve avcının eteği ve başlığında krem rengi boya bezeme uygulanmıştır (Lev. VIII: 2).

Köşk Höyük'te ele geçen başka bir kap parçası üzerinde de, yukarıda bahsedilen avcı figürüne biçim olarak çok benzeyen ancak Uğur Silistreli tarından dans eden kadın olarak yorumlanan bir figür görülmektedir (Silistreli, 1989a: 363; 1989c: 462). Bu parça üzerindeki figürün başı ve bir kolu eksiktir. Ancak korunmuş olan kolunun dirsekten bükülüş biçimi ve kısa eteği, tüm olarak ele geçen av sahnesinde olduğu gibi bu figürün de olasılıkla avcı figürü olduğunu düşündürmektedir. Avcının üzerinde yer alan etek diğer örnekte olduğu gibi krem rengi boya ile bezenmiştir (Lev. IX: 1-2).

Yukarıda bahsedilen örneklerin dışında, ok atan avcı figürünün Köşk Höyük'te farklı kap parçaları üzerinde de görüldüğü bildirilmiştir (Öztan v.d., 2006: 382).

Tepecik-Çiftlik yerleşmesinde ele geçen kabartma figürlü bazı kap parçaları üzerinde de av sahneleriyle ilişkili olabilecek figürler görülmektedir. Bu örneklerden biri üzerinde hareket halinde bir erkek figürü ve onun arkasında, kuyruğunu yukarı kaldırmış bir köpek yer almaktadır (Bıçakçı v.d., 2007: 247). Köşk Höyük örneklerinde olduğu gibi, üzerinde kısa bir etek ve başında bir başlık olan avcı, elinde tuttuğu bumerangı fırlatır pozisyonda betimlenmiştir (Lev. X). Kollarını dirsekten bükerek yukarı kaldırmış olması, dizlerden hafif kırdığı bacaklarının vücuduna göre daha önde olması ve belinden geriye doğru uzanan kemeri olasılıkla sahnedeki hareketliliği göstermektedir.

Tepecik-Çiftlik'te ele geçen diğer bir kap parçası üzerinde de, yine kısa etekli ve başlıklı olarak betimlenmiş bir erkek figürü görülmektedir (Lev. XI: 1) (Bıçakçı v.d., 2007: 247). Köşk Höyük ve Tepecik-Çiftlik'te ele geçen diğer av sahnelerindeki erkek figürlerinde olduğu gibi başı profilden vücudu ise cepheden gösterilmiştir. Ellerini iki yana uzatmış figür bir elinde hilal biçimli bir nesne, olasılıkla bir bumerang tutmaktadır. Figürün arka kısmı kırık olmakla birlikte belinden geriye doğru uzanan kemerinin bir kısmı korunmuştur.

Henüz yayınlanmamış olmakla birlikte, Köşk Höyük'te elleriyle bir geyiğin başına uzanan, kuyruğundan yakalayan ve bumerang sallayan erkek figürlerinin yer aldığı kabartmalı kap parçalarının ele geçtiği bildirilmiştir (Özkan v.d., 2002: 338). Bu örnekler de olasılıkla üzerinde av sahneleri yer alan vazolara ait olmalıdır. Bunlara ek olarak yine Köşk Höyük'te bazı kap parçaları üzerinde kabartma olarak yapılmış, ip tuzaklarla yakalanan yabani eşek tasvirlerinin bulunduğu bildirilmiştir (Öztan v.d., 2006: 384).

Günlük Yaşantıya İlişkin Sahneler

Köşk Höyük'te ele geçen bazı kabartma olarak yapılmış figürlerle bezeli kaplar üzerinde, günlük yaşantıya ilişkin ipuçları sunan sahneler yer almaktır. Bu tip bir konunun işlendiği bir kap parçası üzerinde, arka bacakları ve gövdesinin bir kısmı korunmuş ineğin memesine uzanmış bir el görünmektedir (Lev. XI: 2). Korunan kısımdan anlaşıldığına göre bu sahnede sağım işi betimlenmiştir (Öztan v.d., 2007a: 229). Bu konunun, Köşk Höyük'te ele geçen farklı kaplara ait parçalar üzerinde de görüldüğü bildirilmiştir (Silistreli, 1987: 174). Ağız kenarında itibaren, kabartma olarak yapılmış içleri oyuk baklava dilimlerinden oluşan ve belirli aralıklarla yapılmış şeritlerle panellere ayrılmış bir vazonun korunan parçaları üzerinde bulunan panellerden birinde kabartma olarak yapılmış bir ineğin arka kısmı, beyaz boyalı memesi ve onu sağan bir el görülmektedir (Silistreli, 1986: 130, Res: 4).

Köşk Höyük'te III. tabakadaki bir evin batı duvarı önünde taban altına gömülmüş ve etrafları küçük taşlarla desteklenerek doldurulmuş dört adet küp ele geçmiştir (Özkan v.d., 2004: 201). Bunlardan birinin omuz kısmında, kabartma olarak yapılmış beş adet iri buğday başağı ve cepheden tasvir edilmiş kısa etekli bir erkek figürü yer almaktadır (Lev. XII: 1). Erkek figürü bir elinde tuttuğu orak olabilecek bir aletle, diğer elinde tuttuğu buğday başağını biçmek üzere hazırlanır şekilde betimlenmiştir (Özkan v.d., 2004: 201).

Köşk Höyük'te ele geçen başka bir kap parçası üzerinde, kısa etekli, yuvarlak başlıklı ve uzun boyunlu bir erkek figürü iki eliyle bir ağacı tutar şekilde betimlenmiştir (Silistreli, 1989a: 364). Diğer figürlerde olduğu gibi yüz detayları verilmemiş olan bu figürün belinden geriye doğru uzanan geniş bir kemeri bulunmaktadır (Lev. XII: 2). Figürün karşısında, parçanın korunan kısmında bir ağacın daha olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu sahnenin vazo üzerine karşılıklı olarak yapıldığı düşünülmektedir (Silistreli, 1985: 33).

Köşk Höyük'te ele geçen bir diğer örnekte, yuvarlak başlıklı, uzun yüzlü ve pelerinli bir erkek figürü yine elleriyle bir ağacı kavrar (tırmanır) şekilde betimlenmiştir (Silistreli, 1986: 131; 1989a: 364). Belden aşağı kısmı kırık olan figürün omzundan geriye doğru uzanan pelerini, olasılıkla sahneye hareket katmak amacıyla ucu havaya kalkmış şekilde gösterilmiştir (Lev. XII: 3).

Birbirini İzleyen Hayvanlar

Bu tip sahneler, Köşk Höyük ve Tepecik-Çiftlik yerleşimlerinde ele geçen kap ve kap parçaları üzerinde görülmektedir. Bu tip kaplar üzerinde genellikle ard arda dizilmiş, boğa, inek ve dağ keçisi figürleri görülmektedir.

Köşk Höyük'te III. tabakaya ait bir taban üzerinde tüm olarak ele geçen örnekte, geniş ağızlı, kısa ve yivli boyunlu ve geniş ve yuvarlak karınlı bir vazonun üzerinde yüksek kabartma olarak yapılmış, birbirini izleyen iki inek figürü yer almaktadır (Silistreli, 1986: 130). Hayvanların profilden gösterilmiş gövdeleri vazonun formuna uygun olarak uzamakta olup, ayakları ayrıntılı olarak işlenmiştir (Lev. XIII: 1). Uzun yüzlü ve ince ağızlı ineklerin, ileri uzattıkları baş kısımları cepheden gösterilmiş ve kulakları, gözleri ve ağızları ayrıntılı olarak işlenmiştir (Silistreli, 1989a: 367).

Köşk Höyük'te ele geçen bir diğer örnekte, küçük bir bölümü korunmuş bir kap parçası üzerinde, başını kabın ağız kenarına doğru kaldırmış bir boğanın başı ve önünde başka bir boğanın kuyruğu, arka ayakları ve

gövdesinin bir kısmı görünmektedir (Lev. XIII: 2) (Silistreli, 1989a: 366). Korunan kısımlarından anlaşıldığına göre, vazonun ağız kenarının hemen altında birbirini takip eder durumda vazoyu çevrelediği anlaşılan boğaların, başları cepheden, gövdeleri profilden gösterilmiştir (Silistreli, 1989a: 366).

Köşk Höyük'te ele geçen başka bir kap parçası üzerinde, cepheden gösterilmiş ve detaylı olarak işlenmiş bir boğa başı ve onun önünde olasılıkla başka bir boğaya ait bir kuyruk görülmektedir (Lev. XIV: 1) (Silistreli, 1989a: 366). Kap kırmızı astarlı olup, boğanın alın kısmı beyaz boyalıdır. Korunan kısımlarında anlaşıldığına göre kap parçasının ait olduğu vazonun üzerinde, birden çok birbirini takip eder durumda boğa betimi mevcuttur (Silistreli, 1989a: 366).

Tepecik-Çiftlik yerleşmesinde ele geçen, üzerindeki figürlerin büyük bir kısmı korunmuş kap parçası üzerinde birbirini takip eder durumda ve karışık olarak dizilmiş boğa ve dağ keçisi figürleri görülmektedir (Lev. 15) (Bıçakçı v.d., 2007: 247). Vazonun omuz kısmını çevreleyen ve Köşk Höyük örneklerinde olduğu gibi başları cepheden, gövdeleri profilden gösterilmiş olan hayvanların baş kısımları daha detaylı olarak işlenmiştir.

Tepecik-Çiftlik'te ele geçen başka bir kap parçası üzerinde yine gövdesi profilden, başı cepheden gösterilmiş bir boğa ve hemen önünde başka bir boğanın kuyruğu ve arka ayakları görülmektedir (Bıçakçı v.d., 2007: 247) (Lev. XVII). Tamamı korunmuş olan boğa figürünün baş kısmının daha detaylı olarak işlenmiş ve gövdesine göre yüksek kabartma olarak şekillendirilmiştir. Boğanın uzun boynuzları diğer örneklerde olduğu gibi hilal biçimde olup ve uç kısımları hafif yana eğilmiştir.

Tepecik-Çiftlik'te ele geçen bir diğer kap parçası üzerinde, yine kabın boyun kısmının hemen altında, başı, boynuzları ve gövdesinin üst kısmı korunmuş bir boğa figürü görülmektedir (Bıçakçı v.d., 2007: 247) (Lev. XVI). Bu boğanın hemen arkasında ikinci bir boğanın başı ve gövdesinin ön kısmı korunmuştur. Gövdeleri profilden, vücutları profilden gösterilmiş hayvanların, yüz ve boynuz detayları oldukça özenli işlenmiştir.

Tepecik-Çiftlik yerleşmesinde yukarıda anlatılan örneklerin dışında çok sayıda kabartma olarak yapılmış boğa ve dağ keçisi figürü ele geçmiştir (Bıçakçı v.d., 2007: 247). Ancak genellikle küçük parçalar halinde ele geçen bu figürlerin bir av sahnesine mi, yoksa birbirini izleyen hayvanlara mı ait oldukları anlaşılamamaktadır (Bıçakçı v.d., 2007: Fig. 35-37).

Birbirini takip eden hayvan figürlerinin dışında yine Köşk Höyük yerleşmesinde, karşılıklı duran hayvan figürlerine de rastlanmıştır. Kırmızı hamurlu, hamur renginde astarlı ve perdahlı, boyunsuz yivli ağız kenarlı bir vazo parçası üzerinde karşılıklı olarak betimlenmiş iki antilop figürü görülmektedir (Lev. XIV: 2). Antilopların öne uzattıkları başları cepheden, vücutları profilden gösterilmiş olup özenle şekillendirilmiştir (Silistreli, 1989a: 370). Ayaklarının çapraz duruşu sahneye hareketlilik katmaktadır.

<u>Hayvanların Doğal Yaşantısıyla İlgili Sahneler</u>

Neolitik Dönem kabartmalı vazoları üzerinde, insanların olduğu gibi hayvanların da yaşam biçimleri ve avlanmalarına ilişkin sahneler yer almaktadır (Öztan v.d., 2007a: 229). Köşk Höyük'te ele geçen bir kap parçası üzerinde, tamamen profilden gösterilmiş bir dağ keçisi, arka ayakları üzerinde doğrularak bir ağaç dalına uzanmış şekilde tasvir edilmiştir (Lev. XVIII) (Silistreli, 1989a: 368).

Köşk Höyük'te ele geçen başka bir kap parçası üzerinde de, yine profilden gösterilmiş bir dağ keçisi başı görülmektedir (Lev. XIX: 1). Keçi figürü, başını bir bir ağacın yaprağına doğru uzatmış şekilde betimlenmiştir. Keçinin yüz hatları ve sakalı ayrıntılı olarak işlenmiştir (Silistreli, 1989a: 268-269).

Yine Köşk Höyük'te ele geçen siyah astarlı ve perdahlı bir vazo parçası üzerinde, kabın hamuru renginde kabartma olarak yapılmış bir yılan figürü yer almaktadır (Lev. XIX: 2). Yılan figürünün gövdesi, kakma olarak yapılmış noktaların içleri beyaz boyayla doldurularak bezenmiştir. Gözleri

birer obsidyen parçası ile belirtilen yılanın açık ağzında, pulları yine beyaz noktalarla vurgulanmış balık bulunmaktadır (Silistreli, 1989a: 371).

Yukarıda anlatılan parçalara ek olarak, yine Köşk Höyük'te kabartmalı parçalar arasında, solucanı ısıran kurbağa betiminin bulunduğu bildirilmiştir (Özkan v.d., 2004: 197).

Tekli Figürler

Köşk Höyük'te ele geçen bazı vazo parçalarının üzerinde görülen kabartma olarak yapılmış kadın figürlerinin büyük bir kısmı ana tanrıça olarak yorumlanmaktadır (Silistreli, 1989a: 362; Öztan, 2002: 65). Bunlara dans eden kadın figürlerinin bazıları da dahil edilmektedir.

Köşk Höyük örnekleri içinde ana tanrıça tasviri olarak yorumlanan, açık kırmızı renk hamurlu, astarlı ve perdahlı bir vazo parçası üzerinde, vazonun boyun kısmının hemen altında cepheden gösterilmiş, iri göğüslü ve geniş kalçalı bir kadın figürü yer almaktadır (Lev. XX: 1). Başında yuvarlak bir başlık bulunan tanrıçanın bir eli belinde, diğer eli yukarıdadır (Öztan, 2002: 65).

Uğur Silistreli'nin, Köşk Höyük'ün II. tabakasında, mabet olarak tanımladığı yapının içerisindeki sekide, özenle dizilmiş boğa ve inek kemikleriyle boynuzlarının arasında koyu gri hamurlu ve perdahlı bir vazo parçası in situ olarak ele geçmiştir. Bu vazo parçasının korunmuş olan yivli boyun kısmının hemen altında, sivri başlıklı, ince uzun gövdeli, ileriye uzattığı elinde bir asa tutan insan figürü betimlenmiştir (Lev. XX: 2) (Silistreli 1989b: 62). Parçanın ele geçtiği yapı ve buluntu durumundan yola çıkılarak, bu figürün bir tanrı betimi olabileceği öne sürülmüştür (Silistreli, 1989a: 363-364).

Köşk Höyük'te III. tabakada ele geçen diğer bir örnek, in situ olarak ele geçmiş kaplardan birinin dip kısmına bırakılmış, boyunlu vazoya ait olduğu

anlaşılan bir parçadır. Gövdenin boyunla birleşen kısmında yer alan sahnede, yalnız bir figürün belden üstü korunmuştur. Kabartmanın korunan kısmındaki bu figür elleri beli hizasında duran bir erkek figürüdür. Figürün başıyla boyun kısmı yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Yuvarlak yüz kısmında gözlerin iri oluşu dikkat çekmekte olup, alnındaki çizginin başa iyice oturan bir başlık olduğu belirtilmektedir (Öztan, 2007b: 69). Yanlarda başlığın ucundan itibaren çıkan kabartma bant şeklindeki sakal, alt dudağı da içine alarak tüm yüzü çevrelemektedir. Başla aynı yükseklikteki boynun kasları iki yanda hafif kabartma olarak vurgulanmıştır. Belden üstü üçgen biçimli ve çıplaktır. Beline dayadığı ellerinde üçer parmak gösterilmiştir (Öztan, 2007b: 69- 70). Boynunda asılı olan pandandif şeklindeki simge, Köş Höyük'te ele geçen birçok kabartmalı vazonun konusunu oluşturmaktadır (Öztan, 2007b: 69- 70; Silistreli, 1989a: 371).

Köşk Höyük'te ele geçen kabartmalı vazo parçaları arasında çok sayıda, baş ya da gövdesinin bir kısmı korunmuş hayvan figürleri de görülmektedir (Öztan, 2007a: 229).

1.4. DEĞERLENDİRME

Neolitik Dönem'e tarihlenen kabarma figürlü kaplara bakıldığında, bu kap tipinin Niğde – Aksaray bölgesindeki merkezlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bölgede, Neolitik Dönem'e tarihlenen kabartma figürlü pişmiş toprak kaplara ilişkin verilerin büyük bir kısmı, Köşk Höyük ve Tepecik-Çiftlik yerleşimlerinde ele geçen örneklerden gelmektedir. Bölgedeki diğer yerleşimlerde gerçekleştirilen kısa süreli kazı çalışmaları ve yüzey araştırmaları, bu kap tipinin Geç Neolitik Dönem'de bu bölgede yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir. Birbirlerine çok yakın mesafelerde yer alan Köşk Höyük ve Tepecik-Çiftlik yerleşimleri, bu tip kaplara ait çok sayıda örnek sunmalarının yanında, ele geçen parçaların üzerindeki sahnelerdeki konu çeşitliliği açısından da önemli bilgiler sağlamaktadırlar.

Neolitik Dönem'de kabartma figürlü kapların yoğunlaştığı bir diğer bölge de Göller Bölgesi'dir. Ancak Niğde – Aksaray bölgesiyle kıyaslandığında bu bölgede, bu kap tipinin çok yaygın olmadığı görülmektedir. Bölgedeki, Kuruçay, Höyücek ve Hacılar gibi merkezlerde çok az sayıda kabartma figürlü kap parçası ele geçmiştir.

Zamansal açıdan bakıldığında, kabartma figürlü kapların Geç Neolitik Dönem'de yoğunlaştığı görülmektedir. Tepecik-Çiftlik ve Köşk Höyük yerleşmelerinde bu kapların tamamı, Geç Neolitik Dönem'e tarihlenen tabakalarda ele geçmiştir. Ancak Göller Bölgesi'nde yer alan Kuruçay ve Höyücek yerleşimlerinde Erken Neolitik Dönem'e tarihlenen yapı katlarından gelen birer örnek mevcuttur. Bu durum, en azından Göller Bölgesi'nde, bu bezeme anlayışının Erken Neolitik Dönem'den itibaren uygulandığını göstermektedir.

Kabartma figürlü kapların ve kap parçalarının buluntu durumları değerlendirildiğinde, kullanım amaçlarına ilişkin somut verilerin bulunmadığı görülmektedir. Tepecik-Çiftlik ve Köşk Höyük yerleşimlerinde, bu tip kaplar Geç Neolitik Dönem'e ilişkin hemen hemen tüm konutlarda ve birçok mezarda ölü hediyesi olarak ele geçmiştir. Köşk Höyük'te açığa çıkarılan bir konutta, evin tabanına gömülü olarak ele geçen iri depolama kaplarından biri üzerinde kabartma figürlü bir sahnenin yer alması, özel kullanımlarının yanında, günlük hayatta, diğer kap tipleriyle birlikte de kullanıldıklarını göstermektedir.

Bu kap tipinin sadece dini – törensel bir kullanımı olduğunu gösteren bir veri de bulunmamaktadır. Tepecik-Çiftlik ve Köşk Höyük'te son dönemlerde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında tapınak olarak tanımlanan ayrıcalıklı bir yapı açığa çıkarılmamıştır. Ancak Köşk Höyük'te Uğur Silistreli tarafından, mimari özelliklerinden ve buluntularından yola çıkılarak "tapınak" olarak değerlendirilen yapıda in situ olarak ele geçen ve üzerindeki figürün tanrı olabileceği belirtilen kap parçası, bu kap tipinin dini fonksiyonlarına işaret etmektedir. Bunun yanında Tepecik-Çiftlik'te bir mezarda ve bir

mekanda, toplu olarak ele geçen kabartma figürlü kap parçaları, kapların kırıldıktan sonra da üzerindeki figürlerin önem taşımaya devam ettiğini göstermektedir.

Kabartma figürlerin işlendiği kap tiplerine bakıldığında, tüm olarak ele geçen ya da sonradan tümlenen kaplarda vazo formlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Kabartma figürlü vazolar arasında belli başlı iki vazo formu göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, hafif içbükey, uzun silindir boyunlu ve şişkin karınlı vazo tipidir. Bu tip vazoların en ayırt edici özelliği boynun hemen altında yer alan derin yivdir. Diğer vazo tipi boyunsuz ya da ağız kenarı hafif dışa çekilerek kısa bir boyun oluşturulmuş, şişkin karınlı vazolardır. Genellikle parlak kırmızı astarlı ve perdahlı olan vazolarda, kabartmalar kapların omuz kısımlarında yer almaktadır.

Kaplar üzerinde işlenen konulara bakıldığında, en sık karşılaşılan üç sahnenin, dans sahneleri, av sahneleri ve birbirini izleyen büyükbaş hayvanlarla ilgili sahneler olduğu görülmektedir. Bunların yanında insanların günlük yaşantısına ilişkin bilgiler sunan çeşitli sahnelerin yer aldığı kap parçaları da ele geçmiştir. Doğal ortamlarında betimlenmiş hayvanlar, vazolar üzeride sık karşılaşılan bir diğer konuyu oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KALKOLİTİK DÖNEM'DE İNSAN VE HAYVAN FİGÜRLERİYLE BEZELİ KABARTMALI KAPLAR

Neolitik Dönem'de Orta Anadolu'nun güneyinde, Niğde – Aksaray civarında ve Göller Bölgesi'nde yaygın olduğu görülen kabartma figürlerle bezeme anlayışı, Erken Kalkolitik Dönem'de azalmıştır. Göller Bölgesi'nde Erken Neolitik Dönem'den itibaren kullanılan boya bezeme, Geç Neolitik Dönem'de yaygınlaşmıştır ve Erken Kalkolitik Çağ boyunca kap biçimlerinde ve bezeme üslubunda bir değişme olmaksızın devam etmiştir (Duru, 1994: 54- 55).

Niğde – Aksaray civarında Erken Kalkolitik Dönem'le birlikte çanak çömleğin biçim ve bezeme anlayışında büyük değişiklikler görülmektedir. Kabartma bezeme, daha çok kulp ve çevresine yapılmış insan kaş ve gözü ya da boğa başı ve boynuzu gibi simgesel motifler olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztan, 2002: 59; Öztan – Faydalı, 2003: 18). Ancak ele geçen bazı örneklerden anlaşıldığına göre, en azından Erken Kalkolitik Dönem'de kabartma olarak yapılmış figürlerle bezemenin nadir de olsa devam ettiği görülmektedir.

2.1. İNSAN VE HAYVAN FİGÜRLÜ KABARTMALI KAPLARIN ELE GEÇTİĞİ MERKEZLER

2.1.1. Höyücek

Burdur İli, Bucak İlçesi'nin yaklaşık 4 km. batısında yer alan Höyücek yerleşmesinde (Harita 1) yapılan kazı çalışmaları sonucunda en alttaki iki tabaka Erken Neolitik Dönem'e, sonraki tabaka Geç Neolitik Dönem'e ve en üstte yer alan tabaka ise Erken Kalkolitik Çağ'a tarihlendirilmiştir (bkz. Birinci Bölüm) (Duru – Umurtak, 2005: 5).

Höyücek çanak çömleği üzerinde yapılan incelemelerde, *Karışık Birikim* olarak adlandırılan Erken Kalkolitik Çağ'a ait en üst tabakada, kabartma olarak yapılmış Kadın, şematik hayvan betimleri göze çarpmaktadır (Duru – Umurtak, 2005: 87).

2.1.2. Güvercinkayası

Güvercinkayası, diğer adıyla Porsuklukaya, Orta Anadolu'da Aksaray il merkezinin doğusunda, Gülağaç İlçesi'nin kuzeybatısında Çatalsu/Apsarı Köyü'nün yaklaşık 1 km. batısında yer almaktadır (Harita 1). Yerleşme, Mamasun Barajı göl alanı içinde, aynı adı taşıyan bir kayalık üzerinde kurulmuştur (Gülçur -Endoğru, 1998: 86; 1999: 77).

Sevil Gülçur başkanlığında 1996 yılında başlanan kazı çalışmaları günümüze kadar sürdürülmüştür. Yerleşimde yapılan çalışmalar ve C14 analizleri sonuçlarına göre, Güvercinkayası, Orta Kalkolitik Çağ'a, M.Ö. 5200-4750 yılları arasına tarihlendirilmektedir (Gülçur – Çaylı, 2009: 276).

Güvercinkayası'ndaki en eski yerleşim evresinde, günümüze çok fazla iz kalmadan ulaşan ahşap mimariye ait kaya yüzeyine açılmış dikme yuvaları görülmektedir (Gülçur, 2003: 499). Bu evrenin ardından bitişik düzende, dikdörtgen planlı, taş ve çamur harçla yapılmış konutlardan oluşan bir yapı katı tespit edilmiştir. Üzerine kurulduğu doğal kayalık teras yerleşimin sınırını oluşturmaktadır. Kayalığın en yüksek ve korunaklı noktasında diğer konutlara göre boyutu ve iç donanımı farklı, özel bir yapı ve bu yapının bitişiğinde silolar açığa çıkarılmıştır. Bu bölge konut alanından savunma amaçlı olduğu düşünülen bir çevre duvarıyla ayrılmıştır. Yerleşim bu haliyle bir İç Kale ve Aşağı Yerleşme sistemi görünümü vermektedir (Gülçur, 2003: 500- 501).

Güvercinkayası yerleşiminin kalıcı konutlar evresinin en eski yapı katını temsil eden birinci yapı katındaki konutun kiler odasında, siyah açkılı kap parçaları üzerinde yılan, köpek gibi hayvanlara ait tasvirler ve geyik boynuzu betimi yer almaktadır (Gülçur – Kiper, 2008: 246-247,250).

2.1.3. Aşağı Pınar

Aşağı Pınar yerleşmesi, Kırklareli il merkezinin 500 m. güneyinde ve Haydardere'nin kıyısındaki büyük bir tatlı su kaynağının yakınında yer almaktadır (Harita 1). Mehmet Özdoğan tarafından, 1980 yılında, Trakya Projesi kapsamında yapılan yüzey araştırmasında saptanmış olan yerleşmenin kazılarına 1993 yılında başlanmış olup kazı çalışmaları günümüze kadar sürdürülmüştür (Özdoğan, 1999: 15).

Aşağı Pınar'da geniş bir alanda çalışılmış olması höyükleşme sürecinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Buna göre, Neolitik Dönem (8-6 tabakalar M.Ö. 6400-5700), Geçiş Dönemi (Neolitik-Kalkolitik Geçişi) ve Kalkolitik Dönem'e (5-1 tabakalar M.Ö. 5500-4800) tarihlenen dokuz tabaka tespit edilmiştir. Ayrıca höyüğün güneybatısının Demir Çağı'nda kutsal alan olarak kullanıldığı ve bu alana daha sonra dağıtılmış olan bir tümülüsün yapıldığı belirlenmiştir (Özdoğan v.d., 2009: 233).

Yerleşimin en geç kültür evresini temsil eden 2. ve 3. tabakalar Balkanlar'daki Karanovo IV olarak adlandırılan dönemle çağdaştır. Bu tabakaların mimarisi ahşap direkli, dal örgü duvarlı ve uzun dikdörtgen biçimli yapılardan oluşmaktadır (Özdoğan, 2008: 380). 2. tabakada açığa çıkarılan bir konutta ele geçen çift küresel gövdeli bir kült kabında, kabartma olarak yapılmış el ele tutuşan insan figürleri yer almaktadır (Özdoğan, 1999: 20).

2.2. KAP TİPLERİ VE ÜRETİM TEKNİKLERİ

Kalkolitik Dönem' tarihlenen kabartma figürlü kaplara ait çok az sayıda örnek olmakla birlikte, Güvercinkayası ve Aşağıpınar yerleşimlerinde ele geçen birer kap tümlenmiştir. Güvercinkayası örneği uzun boyunlu ve şişkin karınlı olup, Geç Neolitik Dönem'in boyunlu vazo formlarına benzemektedir. Ancak Neolitik Dönem örneklerinden farklı olarak, bu kabın üzerinde karın kısmında karşılıklı birer yatay kulp bulunmaktadır.

Aşağıpınar'da ele geçen uzun boyunlu ve çift küresel gövdeli, insan biçimli kap, Orta Anadolu örneklerinden tamamen farklıdır. Üçgen biçimli yüz, göğüsler ve kollar kabartma olarak gösterilmiştir. Karın ve göğüs kısımlarında kabartma figürler bulunmaktadır (Özdoğan, 1999: 20).

2.3. İŞLENEN KONULAR

Kalkolitik Dönem'e ait kabartma figürlü kaplar arasında bir konu bütünlüğü taşıyan herhangi bir örnek mevcut olmamakla birlikte, Aşağıpınar'da ele geçen kadın biçimli kabın karın kısmında el ele tutuşur durumda iki insan figürü bulunmaktadır (Lev. XXII: 2). Mehmet Özdoğan, bu kap üzerindeki el ele tutuşan figürlerin bir kadın ve bir erkeği temsil ettiğini düşünmekte ve kabartmaların üslubunun daha çok Romanya ve diğer Balkan kültürlerindeki çağdaş yerleşimlerde görülen kaplar üzerindeki kabartma insan betimlerine benzediğini belirtmektedir (Özdoğan, 1999: 20; 2008: 383).

Höyücek'te ele geçen bir kap parçası üzerinde de bir insan betimi görülmektedir (Lev. XXII: 1a- b). Bir kadın tasviri olduğu düşünülen figürün yalnızca bacakları sağlam kalmıştır (Duru – Umurtak, 2005: 81).

Kalkolitik Dönem'e tarihlenen bir diğer kabartma figürlerle süslü pişmiş toprak kap örneği, Güvercinkayası'nda, Orta Kalkolitik Dönem yapı katlarından birinde ele geçmiştir. Sevil Gülçur tarafından, buluntu durumuna göre bir depo kabı olduğu düşünülen siyah açkılı bu kabın üzerinde, kabartma olarak yapılmış üç farklı hayvan motifi yer almaktadır (Gülçur – Kiper, 2007: 114). Kabın bir yüzünde, dikine yerleştirilmiş ve kabın tüm yüzeyi boyunca uzanan bir yılan figürü ve bu figürün karşısına denk gelen yüzde, kaş göz betimlemeli dikine yerleştirilmiş bir kulp bulunmaktadır (Lev. XXIII: 2). Kaş göz betimlemeli kulbun olduğu yüzde, karın üzerinde, sadece boynuz kısmı korunmuş olan bir geyik motifi yer almaktadır. Yine bu kaba ait başka bir parça üzerinde, kuyruğu yukarı doğru kıvrılmış bir köpek figürü bulunmaktadır (Lev. XXIII: 1) (Gülçur – Kiper, 2008: 246).

2.4. DEĞERLENDİRME

Kalkolitik Dönem'e tarihlenen kabartma figürlü kaplara ait örneklerin sayısı çok azdır. Ancak, Niğde – Aksaray bölgesinde yer alan Güvercinkayası ve Göller Bölgesi'nde yer alan Höyücek'te ele geçen iki örnek, Geç Neolitik Dönem'de bu bölgelerde yaygın olarak görülen kabartma figürlü kap geleneğinin, Kalkolitik Dönem'de de devam ettiğini göstermeleri açısından önemlidir. Kalkolitik Dönem'de söz konusu bölgelerde kabartma figürler azalırken, kulplar üzerinde kabartma olarak yapılmış boğa başı ve boynuzları ve insan kaş gözü gibi motifler çoğalmıştır. Bunun yanında özellikle Göller Bölgesi'nde boya bezemeli seramik geleneği hakim olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TUNÇ ÇAĞI'NDA İNSAN VE HAYVAN FİGÜRLERİYLE BEZELİ KABARTMALI KAPLAR

Tunç Çağı'na ait kabartma olarak yapılmış figürlerle bezeli pişmiş toprak kapların bilinen en eski örnekleri Orta Tunç Çağı'na aittir. Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Eski Hitit Dönemi'ni kapsayan Orta Tunç Çağı'nda, kabartma figürlerle bezeli vazoların biçimlerindeki ve üzerlerinde yer alan kabartmaların üslubundaki gelişim açıkça izlenebilmektedir. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait örneklerde, vazolar üzerinde genellikle birbirini takip eden boğa figürleri yer alırken, Eski Hitit Dönemi örneklerinde friz kuşaklarıyla sınırlandırılmış alanlarda birbiriyle bağlantılı, çoğu zaman tek bir konuyu anlatan sahneler yer almaktadır.

3.1. İNSAN VE HAYVAN FİGÜRLÜ KABARTMALI KAPLARIN ELE GEÇTİĞİ MERKEZLER

Tunç Çağı'na ait kabartma figürlü kaplar, daha çok İç Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaşmaktadır (Harita 2). Ele geçen örneklerin büyük bir kısmı Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Eski Hitit Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. Kültepe Karum örnekleri ve Eskiyapar'da bulunan vazo Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın geç safhalarına aittir.

Maşathöyük'te yine Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın geç evrelerine ait bir yapı katında açığa çıkarılan konutta, *signe royal* baskılı kap parçalarıyla birlikte pişmiş toprak bir boğa başı ele geçmiştir. İçi boş bir boruya bağlı olan boğa başı, kabartma figürlü vazoların ağız kenarlarında yer alan ve sıvının kabın içine akmasını sağlayan bir unsur olup, bu vazo tipinin bu dönemde İç Anadolu'nun büyük bir kısmına yayıldığını göstermektedir (Özgüç, 1982: 146-147; Lev. 87: 1a- b). Benzer şekilde, ağız kenarını içten çevreleyen, içi boş bir boruya bağlı üzerinde pişmiş toprak boğa başları olan bir vazonun üst bölümü Alaca Höyük'te ele geçmiştir (Özgüç, 1988: 36; Lev. 77: 2).

Eski Hitit Dönemi'nde kabartmalı figürlü vazolar daha çok tapınak yapılarıyla ilişkili olarak, İç Anadolu Bölgesi'ndeki birçok Hitit yerleşiminde görülmektedir. Malatya yakınlarındaki İmikuşağı'nda "kutsal mekan" olarak değerlendirilen bir yapıda ele geçen ayakları üzerine çökmüş geyik biçimli ritonun gövdesi üzerinde, kabartma olarak yapılmış antilop, tavşan ve at gibi hayvanlara ait figürler (Sevin, 2003: 171- 172) ve Elazığ'daki Korucutepe'de ele geçen kabartma figürlü kap parçaları bu tip kapların Hitit Dönemi'nde Anadolu'nun doğu kesimlerine de yayıldığını göstermektedir (van Loon, 1980: 65, Pl. 26- 27).

3.1.1. Kültepe

M.Ö. 2. bin yıldaki adı Kaniš ya da Neša olan Kültepe, Kayseri'nin 8 km. kuzeydoğusunda yer almaktadır (Harita 2). Erciyes Dağı'nın eteğinde ve bereketli bir ovanın ortasında kurulan yerleşim alanı, çeşitli yönlerde gelen doğal ve tarihi yollarının birleştiği bir noktada kurulmuştur. Ova seviyesinden 21 m. yükselen höyük, kuzey-güney yönünde 550 m. doğu-batı yönünde 500 m. ölçülerinde olup daireye yakın bir görünümdedir. Höyüğün çevresinde, 2 m. yüksekliğinde bir dolgu oluşturmuş ve yaklaşık 2 km. lik bir alana yayılmış aşağı şehir yer almaktadır. Aşağı şehirdeki yaklaşık 350x250 m. genişliğindeki bir alan üzerinde Asurlu tüccarların yerleştiği tespit edilmiştir. Kaniš'teki Asurlu tüccarların yerleşim alanı, yazılı metinlerde *Kaniš Karumu* şeklinde geçmektedir (Özgüç, 2005: 6-8).

Kültepe'deki ilk kazılar 1893-1994 yıllarında Ernst Chantre tarafından gerçekleştirilmiş olup, Karum'daki ilk kazılar B. Hrozny tarafından 1925 yılında başlatılmıştır. Kültepe ve Karum'daki ilk sistemli kazılar ise, 1948 yılında başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir (Özgüç, 2005: 8-9).

Kültepe'de İlk Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne kadar uzanan 17 yapı katı tespit edilmiştir. 6- 10. Yapı katları höyüğün en kalın dolgusunu barındıran Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na aittir. Asur Ticaret Kolonileri

Çağı'nın en parlak evresi olan 8. Yapı katı, Karum'un II. tabakasıyla çağdaştır ve M.Ö. 1945- 1835 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 7. yapı katı Karum'un Ib tabakasıyla çağdaştır ve M.Ö. 1800- 1730 yılları arasında yerleşim görmüştür. 6. Yapı katı ise Karum'un Ia tabakasıyla çağdaştır ve 17. Yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir (Özgüç, 2005: 9). Höyüğün doğu kısmında yaklaşık 130 m. çapında bir sitadel mevcuttur. Sitadelde gerçekleştirilen kazılarda Karum'un II ve Ib tabakalarıyla çağdaş büyük saray ve tapınak yapıları açığa çıkarılmıştır (Özgüç, 2005: 88).

Kültepe, kaplardaki biçim zenginliği ve bezeme çeşitliliği açısından Anadolu ve Önasya'daki en önemli merkezlerden biridir. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda ortaya çıkan birçok kap tipi, Eski Hitit Krallığı Dönemi'nde de kesintisiz olarak kullanılmıştır (Özgüç, 2005: 115). Kabartma figürlerle bezeli kaplar; ritonlar, akıtacağı hayvan biçimli testiler ve aplike hayvan başlarıyla süslü kaplar gibi birçok özel üretim kapla birlikte Karum'um II. ve I. tabakalarında açığa çıkarılan tüccar evlerinde ele geçmiştir. Ancak bu tez çalışması kapsamında ele alınan kabartma figürlerle bezeli vazolara ait örneklerin tamamı Karum'un Ib dönemi tabakalarında açığa çıkarılan konutlarda ele geçmiştir (Özgüç, 1986: 37).

3.1.2. Eskiyapar

Çorum İli, Alaca İlçesi sınırları içerisinde, Alacahöyük'ün 20 km. güneydoğusunda yer alan Eskiyapar Höyüğü (Harita 2), 13 m yüksekliğinde ve yaklaşık 350 m. çapındadır (Özgüç – Temizer, 1993: 613). İlk kez 1945 yılında Ekrem Akurgal tarafından sondaj niteliğinde kısa süreli bir kazı yapılmıştır. Daha sonra Anadolu Medeniyetleri Müzesi müdürü Raci Temizer başkanlığında 1968 yılında başlatılan kazı çalışmaları 1982 yılına kadar sürdürülmüştür (Temizer, 1988: XVIII).

Höyükte İlk Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne kadar kesintisiz bir iskanın var olduğu saptanmıştır. Höyük üzerinde en büyük yerleşimin Eski

Hitit ve Hitit İmparatorluk dönemlerinde kurulduğu tespit edilmiştir (Temizer, 1988: XVIII).

1968 yılında müzeye Eskiyapar köylüleri tarafından getirilen boğa kabartmalarıyla süslü vazonun tabakası bilinmemekle birlikte, Tahsin Özgüç, üzerinde bulunan *signe royal* motifli baskılar nedeniyle vazonun Eski Hitit Dönemi öncesine tarihlenmesi gerektiğini belirtmiştir (Özgüç, 1982: 146-147). Bu vazonun yanında, Raci Temizer tarafından gerçekleştirilen kazılar sırasında, höyüğün Eski Hitit Dönemi yapı katında çok sayıda kabartma figürlerle bezeli vazo parçası ele geçmiştir (Özgüç, 1988: 49). Bu kabartmalı vazo parçaları, yangınla tahrip olmuş büyük bir binanın içinde, birçok tören kabı ile birlikte aynı odada ele geçmiştir (Özgüç, 1988: 49).

3.1.3. İnandıktepe

İnandıktepe, Çankırı'nın 22 km. güneyinde, Ankara-Çankırı yolu üstünde, İnandık köyünün sınırları içinde yer almaktadır (Harita 2). İnandıktepe, Terme Çayı'nın iki yanındaki geniş ve bereketli ovaya ve önünden geçen eski yola hakim bir konumdadır (Temizer, 1988: XXI).

Buradaki kazılar 1966-1967 yılında Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi eski müdürü Raci Temizer başkanlığında ve Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün bilimsel danışmanlığında gerçekleşmiştir (Temizer, 1988: XX-XXI).

İnandıktepe birbirinden ayrı iki yerleşim yerinden oluşmaktadır. Asıl yerleşim alanı Termehöyük olarak adlandırılır. Diğer alansa höyüğün karşısındaki doğal tepe üzerinde yer alan tapınak alanıdır. Termehöyük, İlk Tunç Çağı'ndan Hellenistik Dönem'e kadar yerleşim görmüştür. Burada yapılan kazılar höyükte, Eski Hitit Dönemi'nde İnandıktepe ile çağdaş tabakaların var olduğunu göstermiştir. Termehöyük kazıları, asıl yerleşimin 350 m. batısındaki İnandıktepe'deki tapınak yapısının yerleşim alanıyla ilişkisinin anlaşılmasını sağlamıştır (Temizer, 1988: XXI-XXII).

İnandıktepe üzerinde yer alan tapınak ve içinde ele geçen kabartmalı vazo ve diğer buluntularla birlikte Eski Hitit Dönemi'ne tarihlendirilmiştir (Özgüç, 1988: 2).

3.1.4. Hüseyindede

Çorum İli Sungurlu İlçesi'ne bağlı Yörüklü Kasabası'nın yaklaşık 2,5 km. güneyinde (Harita 2) yer alan bir tepenin güney ucunda kurulmuştur. 1997 yılında bölgede sürdürülen bir yüzey araştırması sırasında tespit edilen yerleşimde 1998 – 2002 yılları arasında Tunç Sipahi ve Tayfun Yıldırım başkanlığında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Sipahi – Yıldırım, 2004: 53).

Hüseyindede'de gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda, yerleşimin tek tabakayla temsil edildiği anlaşılmış olup, Eski Hitit Dönemi'ne tarihlenen bir tapınak yapısı, bu yapının güneyinde depo odaları, bir sokak ve beş yapı açığa çıkarılmıştır. Tapınak yapısında, iki adet tümlenmiş kabartma figürlü vazo ele geçmiştir (Sipahi – Yıldırım, 2004: 53).

3.1.5. Bitik

Ankara'nın 42 km. kuzeydoğusunda yer alan Bitik Höyük'te (Harita 2) 1942 yılında Remzi Oğuz Arık tarafından bir kazı çalışması yapılmıştır. Yerleşim burada bulunan kabartma figürlü vazoya ait parçalar nedeniyle dikkat çekmiştir. Köylüler tarafından müzeye getirilen kabartma figürlü kap parçalarının tabakası bilinmemekle birlikte, figürlerin üslubundan yola çıkılarak bu vazonun Eski Hitit Dönemi'ne ait olduğu belirtilmiştir (Özgüç, 1958: 1-2).

3.1.6. Boğazköy

Hitit İmparatorluğu'nun başkenti olan Boğazköy (Hattuša), Ankara'nın 208 km. kuzeydoğusunda, Çorum'un Boğazkale İlçesi sınırları içinde yer almaktadır (Harita 2). Hitit İmparatorluk Dönemi'nde 6 km. uzunluğunda bir surla çevrili olan yerleşim, Aşağı Şehir, Yukarı Şehir ve Büyükkale olarak adlandırılan sitadelden oluşmaktadır (Seeher, 2002: 461).

Boğazköy'ün bilim dünyası tarafından tanınması, ilk kez 1834 yılında Charles Texier'in bölgeyi keşfiyle başlar. Daha sonra birçok araştırmacı tarafından ziyaret edilen yerleşmede ilk kazılar 1906- 1907'de Hugo Winckler ve Theodor Makridi tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından yürütülmeye başlanan kazılar günümüze kadar devam etmiştir (Seeher, 2002: 461).

Boğazköy'de en eski yerleşim izleri Kalkolitik Dönem'e kadar uzanmaktadır. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda bugün Aşağı Şehir olarak isimlendirilen bölgeyi ve Büyükkale'yi kapsayan kısımda gelişen şehir yapısı, Eski Hitit Dönemi sonuna kadar bu alanla sınırlı kalmıştır. Daha sonra M.Ö. 14. Yüzyılda, Hitit Büyük İmparatorluk Dönemi'nde güneye doğru gelişerek bugünkü görünümünü almıştır. Çok sayıda tapınak yapısının açığa çıkarıldığı Yukarı Şehir'de yer alan tüm mimari unsurlar ve diğer buluntular Hitit Büyük İmparatorluk Dönemi'ne aittir (Seeher, 2002: 461- 462).

Boğazköy'de ele geçen kabartmalı vazoların tümüne Aşağı Şehir'de gerçekleştirilen kazılarda, genellikle karışık dolgularda rastlanmıştır (Darga, 1992: 64- 65). Hitit Büyük İmparatorluk Dönemi'nde bu bölgede gerçekleştirilmiş olan yoğun mimari faaliyetler, Eski Hitit Dönemi ve Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait tabakalara ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

3.1.7. Alişar

Yozgat il merkezinin güneydoğusunda, Sorgun ilçesinin güneyinde, Alişar Köyü'nün 2.5 km. kuzeyinde yer alan Alişar Höyüğü (Harita 2), geniş bir ovanın ortasında bulunmaktadır. 520 m. uzunluğu, 350 m. genişliği, 30 m. yüksekliği ile Anadolu'nun büyük höyüklerinden birisidir. Çevresinde birçok tatlı su kaynağı bulunmaktadır (Gorny, 1995: 66).

Höyükte sistemli kazılar, 1927-32 yılları arasında Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü adına von der Osten tarafından yapılmıştır. 1993 yılında tekrar kazı çalışmalarına başlanmış ve Geç Kalkolitik Çağ'dan Osmanlı Dönemi'ne kadar birçok yerleşim tabakası tespit edilmiştir. Yerleşim M.Ö. 2. bin yılda, ayrı ayrı surlarla çevrelenmiş yukarı ve aşağı şehirden oluşmaktadır (Gorny, 1995: 66).

Kabartmalı vazolara ait parçalar, Eski Hitit Dönemi'ne ait 10b T yapı katında açığa çıkarılan büyük bir yapıda ele geçmiştir (Gorny, 1995: 78; von der Osten, 1937: 18). Bu kabartmalı vazo parçaları Tahsin Özgüç tarafından iki grup altında incelenmiştir. Birinci grup kaplar, kırmızı astarlı, parlak perdahlı ve çok ince elenmiş hamurlu olup, yüksek kabartmalı figürlere sahiptir. İkinci gruba dahil edilen kaplarda ise, kırmızı ve krem renk astarlı, birinci grup kaplara göre daha alçak kabartmalı figürler, frizler içinde tasvir edilmiştir. Bu tip kaplar teknik ve bezeme açısından Hüseyindede, Bititk ve İnandıktepe vazolarına benzemektedir (Özgüç, 1988: 36- 37).

3.1.8. Elbistan Karahöyük

Kahraman Maraş il merkezinin kuzeyinde, Elbistan İlçesi'nin yaklaşık 6.9 km. kuzeybatısında, Karahüyük Köyü'nün içinde yer almaktadır (Harita 2). 18 m. yüksekliğinde 350 x 300 m. boyutlarındadır. 500 m. uzunluğunda, 300 m. genişliğinde ve 22 m. yüksekliğinde olan höyük Elbistan Ovası'nın en büyük höyüğüdür (Özgüç – Özgüç, 1949: 16- 17).

Höyükte 1947 yılında Tahsin Özgüç ve Nimet Özgüç tarafından bir sezonluk kısa bir kazı çalışması yapılmıştır. Kazı çalışmaları sonucunda Hitit Dönemi'nden Roma Dönemi'ne kadar altı yapı katı tespit edilmiştir. Roma Dönemi, ev kalıntılarından oluşan tek yapı katıyla temsil edilmektedir. Diğer dört tabaka Geç Hitit Dönemine tarihlendirilmiştir. En alttaki yapı katında, Hitit Dönemi'ne ait mimari kalıntılar açığa çıkarılmış (Özgüç – Özgüç, 1949: 20, 36) ve bir kaç kabartma bezemeli çanak çömlek parçasının da dahil olduğu buluntular ele geçmiştir (Özgüç – Özgüç, 1949: 38- 39).

3.2. KAP TİPLERİ VE ÜRETİM TEKNİKLERİ

Tunç Çağı'nda en erken örnekleri Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda görülen kabartmalı vazo geleneği, Eski Hitit Dönemi boyunca varlığını sürdürmüştür. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndan itibaren kabartmalı kaplar genellikle, dışarı taşkın ağızlı, uzun boyunlu, dikey dört kulba sahip, şişkin gövdeli vazo formları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün Hitit Dönemi kapları gibi, kabartma figürlü vazolar da çark yapımıdır. Genellikle parlak perdahlı, tek renkli, et veya toprak kırmızısı renk hakimdir (Darga, 1992: 53).

Bu tip vazoların hamuru ince elenmiş kum katkılı olup, kaplar oldukça iyi pişirilmiştir. Yüzeylere uygulanan kırmızı astar kalındır. Kabartma figürler ayrı olarak kalıplarda yapılmış ve vazo yüzeyine yapıştırılmıştır. Bezemenin yapılacağı yüzeye, figürlerin sağlam bir şekilde tutturulması için kertikler atılmıştır. Vazoların ayakta durmalarını sağlamak ve üzerlerinde yer alan figürlerin görülmesini kolaylaştırmak amacıyla birer kaide üzerinde durdukları düşünülmektedir (Özgüç, 1988: 16- 17).

Kabartmalı kaplar yapılırken, önce istenen form verilerek, kabın yüzeyi yatay bantlarla sınırlandırılmış friz kuşaklarına ayrılmış ve anlatılacak konuya ilişkin figürler bu alana tutturulmuştur. Daha sonra kabartmalar üzerinde ince ayrıntılar da işlenerek figürler kapla birlikte astarlanıp perdahlanmıştır. Birçok örnekte figürlerin başlık ve kıyafetlerinde krem astar uygulanmıştır. Kabartma

olarak yapılan figürlerin ana hatlarının birbirine benzerlikleri, bu figürlerin kalıplarda yapıldığını düşündürmektedir. Kültepe'de ele geçmiş olan pişmiş toprak bir boğa figürü kalıbı bu görüşü desteklemektedir (Özgüç, 1986: 57, Lev. 112: 3 a-b).

3.3. İŞLENEN KONULAR

Birbirini İzleyen Hayvanlar

Geç Neolitik Dönem kabartma figürlü vazolarında çok sık karşılaşılan bu konu, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın daha çok geç safhalarına ait vazolar üzerinde de görülmektedir (Silistreli, 1989a: 373). Kültepe'de Karum'un Ib tabakasında ele geçen, içbükey uzun boyunlu ve geniş karınlı bir vazonun üzerinde, karın kısmının hemen üstüne karşılıklı olarak dört dikey kulbun arasında, birbirlerine eşit mesafede yerleştirilmiş boğa protomları yer almaktadır (Lev. XXIV) (Özgüç, 2005: 158, 166).

Kültepe'de Karum'un Ib tabakasında ele geçen bir diğer örnekte, ağız kenarları dışa çekilerek oluşturulmuş kısa boyunlu, şişkin karınlı bir vazonun omuz kısmında, kabartma olarak yapılmış belirli aralıklarla yerleştirilmiş boğa figürleri yer almaktadır (Lev. XXV). Boğaların gövdeleri profilden ve alçak kabartma, başları cepheden ve tam plastik olarak gösterilmiştir (Özgüç, 2005: 158, 167). Bu vazonun üzerinde de diğer örnekte olduğu gibi, şişkin karın kısmının hemen üzerinde, karşılıklı yerleştirilmiş dört dikey kulp bulunmaktadır.

Eskiyapar'da ele geçen içbükey uzun boyunlu, yumurta gövdeli, yuvarlak dipli ve omuzları üzerinde karşılıklı yerleştirilmiş dört kulp bulunan bir vazo üzerinde de yine kabartma olarak yapılmış ve belirli aralıklarla yerleştirilmiş boğa figürleri yer almaktadır (Lev. XXVI). Oturur durumda tasvir edilen boğalar, kabın omuz kısmına, kulpların yukarı uçlarının arasına ve

onları ortalayacak şekilde yerleştirilmiştir. Boğaların vücutları Kültepe örneklerinde olduğu gibi profilden ve kabartma, başları ise cepheden ve tam plastik olarak işlenmiştir. Alınları üzerinde yer alan üçgenlerin içleri kısa çizgilerle doldurulmuş, kabartma birer şerit biçiminde tasvir edilmiş ve altlarında uzanan uzun kuyrukları nokta sıralarıyla bezenmiştir (Özgüç, 1982: 146- 147).

Eskiyapar vazosunda, boğaların altında ve kulpların arasında, bir mührün *signe royal* motifli dört baskısı bulunmaktadır. Tahsin Özgüç motifin üslubunun, Kültepe Karumu'nun Ib katı mühürlerinin üslubundan farklı ve stilize olduğunu belirterek, Eskiyapar vazosunun, Kültepe Karumu'nun Ib dönemi vazolarından biraz daha geç ancak, Eski Hitit Dönemi'ne tarihlenen İnandık ve Bitik vazolarından daha erken bir döneme ait olması gerektiğini bildirmiştir (Özgüç, 1982: 147).

Eskiyapar vazosunda, daha sonraki Eski Hitit Dönemi vazolarında da görüleceği gibi, ağız kenarında sıvı libasyonu için yapılmış dörtgen bir tekne bulunmaktadır. Bu tekne aracılığı ile kabın boyun kısmını içeriden çevreleyen bir boruya aktarılan sıvı, borunun üzerine simetrik yerleştirilmiş dört boğa başının ağzından kabın içine akmaktadır (Özgüç, 1982: 147).

Birbirini takip eden boğa figürlerinin, Eski Hitit Dönemi kabartma figürlü vazolarında da kullanıldığını gösteren en önemli örnek Hüseyindede vazosudur (Yıldırım, 2005: 764). Üzeri, her birinde farklı sahneler yer alan dört friz kuşağına ayrılmış olan vazonun dört dikey kulp arasında kalan en alttaki 1. frizinde, birbiri ardına dizilmiş ve cepheden tasvir edilmiş dört boğa figürü yer almaktadır (Lev. XXXV: 1-2). Boğalar farklı renklerde gösterilmiştir. İki tanesinin gövdesi kırmızı, kuyruk ucu ve karın kısmı krem, boynuz ve toynakları siyah astarlıdır. Diğer ikisinin gövdesi siyah, karın, boynuz ve kuyruk uçları krem renktedir (Yıldırım, 2005: 764).

Hüseyindede vazosunun en alt frizinde yer alan boğa figürleri, Geç Neolitik ve Asur Ticaret Kolonileri Çağı örneklerinden farklı olarak; boynuzlarını öne uzatmış, hörgüçlü, bir ayağı önde, saldırmaya hazır

pozisyonda tasvir edilmişlerdir. Tayfun Yıldırım, gücü ön plana çıkaran bu duruşları nedeniyle burada tasvir edilen boğaların, yerel fırtına tanrısının kutsal hayvanlarını simgelediğini düşünmektedir (Yıldırım, 2005: 764).

Tören Sahneleri

Eski Hitit Dönemi kabartmalı vazoları üzerinde, genellikle bir *Kutsal Evlenme / Hieros Gamos* ana teması içinde gerçekleştirilen çeşitli ritüelleri betimleyen sahneler görülmektedir (Darga, 1992: 56). Bu tip sahnelerin işlendiği en önemli üç örnek Bitik, İnandık ve Hüseyindede vazolarıdır.

Bitik Höyük'te köylüler tarafından tesadüfen bulunan kabartma figürlü büyük bir vazoya ait parçalar, kabın boyun ve gövde kısımlarına aittir. Bir araya getirilen parçalardan anlaşıldığına göre kabın üzeri frizlere bölünmüş ve bu frizler birbirlerinden geometrik boya bezeklerle süslü bantlarla ayrılmıştır (Lev. XXVII: 1a) (Darga, 1992: 55-56). Vazonun korunan kısımlarında üç friz görülmektedir. Frizler üzerinde yer alan sahnelerdeki figürlerin tamamı profilden gösterilmiş olup, erkek figürlerin başlarında birer başlık yer almaktadır. En alttaki frizde karşı karşıya duran iki erkek figürünün baş kısımları ve ileriye uzattıkları ellerinde, yüz hizasında tuttukları hançer veya mızrağın uç kısımları görülmektedir (Özgüç, 1958: 7). Bu frizde olasılıkla bir "silah / kılıç dansı"nın betimlendiği düşünülmektedir (Darga, 1992: 56; Özgüç, 1988: 36).

Bitik vazosunun orta frizindeki korunan kısımda altı erkek figürü yer almaktadır. Ancak bunlar arasında en solda yer alan iki figür sağlam kalmıştır. Üzerlerinde krem renginde boyalı, etekli birer elbise olan bu figürler sunum – libasyon amaçlı yiyecek ve içki taşımaktadırlar (Lev. XXVII: 1a). Bu iki figürden en soldaki, sırtında, omzuna geçirdiği bir ipe tutturulmuş, yumurta gövdeli, sivri dipli ve uzun boyunlu bir testi taşımaktadır. Bu figür ileri uzattığı sol kolu dirsekten bükülmüş, eli, baş parmağı dik kalmak üzere yumulmuş olarak betimlenmiştir. Bu duruş, Hitit tasvir sanatında, ibadet / dua duruşu

olarak kabul edilmektedir (Özgüç, 1958: 3, 7). Ortada yer alan iki figürden birinin ayakları, diğerinin başı ve dua - tapınım pozisyonunda kaldırdığı eli korunmuştur. En sağda yer alan ve sadece baş kısımları sağlam kalmış olan iki figür, korunan kısımdan anlaşıldığına göre çok telli birer harp taşımakta olan müzisyenlerdir (Darga, 1992: 56; Özgüç, 1958: 3).

Bitik vazosunun korunan en üst frizinde, bir saray ya da tapınak olabilecek, kerpiç duvarlı bir yapı ve bu yapıya ait sundurmalı bir balkonda alçak birer tabure üzerinde oturur durumda bir kadın ve bir erkek figürü yer almaktadır (Lev. XXVII: 1b) (Darga, 1992: 56; Özgüç, 1958: 6). Sundurma, ahşap balkon ve balkonu taşıyan ahşap direk ayrıntılı olarak işlenmiştir. Siyah renk, uzun bir elbise giymiş erkek figürü bir eliyle, kadının duvağını açarken, diğer elinde tuttuğu tabak ya da içki kupası olabilecek bir kabı kadına uzatmaktadır (Darga, 1992: 56; Özgüç, 1958: 6). Kulağında iri bir küpe olan erkek figürünün ensesi üzerinden şerit halinde inen siyah saçları oturduğu tabureye kadar uzamaktadır. Kadın figürünün üzerinde, krem renginde boyanmış, sadece yüzünü ve ayaklarını açıkta bırakan uzun bir elbise bulunmaktadır. Bu iki figürün sağ tarafında, vazonun korunan kısmında sundurmaya arkası dönük olarak betimlenmiş bir kadın figürünün alt kısmı görünmektedir (Darga, 1992: 56).

Bitik vazosu üzerindeki sahnelere genel olarak bakıldığında, burada, içinde bir tanrı ve tanrıça ya da soylu çiftinin evliliklerinin yer aldığı bir kült töreninin betimlendiği kabul edilmektedir (Akurgal, 1995: Lev. 3; Alp, 1999: 17; Darga, 1992: 56; Özgüç, 1988: 34). Kutsal evlilik töreni ve bu tören sırasında uygulanan çeşitli ritüeller, İnandıktepe vazosu üzerinde de detaylı olarak tasvir edilmiştir (Özgüç, 2002: 500).

İnandıktepe vazosu, İnandıktepe'de açığa çıkarılan tapınak yapısının odalarından birinde in situ olarak ele geçmiştir (Özgüç, 1988: 16; 2005: 500). İçbükey silindir boyunlu, oval gövdeli vazoda, Kültepe ve Eskiyapar vazolarında olduğu gibi simetrik yerleştirilmiş dört dikey kulp mevcuttur (Lev. XXVIII-XXIX). Vazonun ağız kenarını içeriden çeviren borunun iki ucu,

Eskiyapar vazosunda olduğu gibi ağız kenarı üzerine yapılmış dörtgen tekneye bağlıdır. Tekneye dökülen içki, boru üzerinde yer alan boğa başlarının ağzından vazoya akmaktadır (Lev. XXX: 1) (Özgüç, 1988: 17).

82 cm. yüksekliğindeki vazonun üzeri dört frize ayrılmıştır. Bunlardan ikisi gövde, ikisi boyun üzerindedir (Özgüç, 2005: 500). Kırmızı astarlı zemin üzerine kabartma olarak yapılmış figürlerin tamamı cepheden gösterilmiştir. Bitik vazosunda da olduğu gibi, figürlerin yüzleri, elleri ve bacakları kırmızı, enselerini örten ve sırtlarından aşağıya uzanan saçları siyahtır. Dört figürün siyah renk elbiseleri dışında, bütün elbiseler krem renginde boyanmıştır. Kadınların elbiseleri uzunken, erkek figürlerinin elbiselerinin çoğunlukla dize kadar inmektedir (Özgüç, 1988: 17).

İnandıktepe vazosunun en alt kısmında yer alan birinci frizde, törende kullanılacak kapların hazırlanması, lir ve saz çalan müzisyenlerin eşliğinde (Lev. XXXIII:1), bir sunağın iki yanına oturmuş iki figürün yemeği ve iki rahibin dansı tasvir edilmiştir (Özgüç, 2002: 500). Sunak etrafında yemek yerken betimlenmiş figürlerin, diğer figürlere göre daha iri yapılmış olmaları nedeniyle tanrı olabilecekleri düşünülmektedir (Özgüç, 1988: 32).

İnandıktepe vazosunun ikinci frizinde, bir kaide üzerinde duran ve olasılıkla Fırtına Tanrısı'nın kutsal hayvanını temsil eden boğa heykelinin önünde bir boğa kurban edilmektedir (Lev. XXXII: 1). Kurban edilen boğanın arkasında, bir elini dua pozisyonda yukarı kaldırmış olan ve olasılıkla kralı temsil eden figür, diğer elinde tuttuğu kadehle tanrıya boğa kanı sunmaktadır (Özgüç, 2002: 500). Kralın arkasında lir çalan bir müzisyen ve onun arkasında kurbanın yapıldığı alana doğru yürüyüş halinde betimlenmiş kadın ve erkek figürleri görülmektedir (Alp, 1999: 21). Bu figürlerin arkasında yine aynı yöne hareket halinde, sunak taşıyan erkek figürleri bulunmaktadır (Lev. XXXII: 2). İkinci frizin en başındaki sahnede, bir sunağın önünde oturur durumda ve diğer figürlerden daha iri olması nedeniyle tanrı olabilecek bir figür yer almaktadır. Sunağın diğer tarafında, kralı temsil ettiği düşünülen bir

figür, arkasındaki lir çalan müzisyen eşliğinde, gaga ağızlı testiyle tanrıya şarap sunmaktadır (Lev. XXXI: 2) (Alp, 1999: 21).

Vazonun üçüncü frizinde, bir yatağın üzerinde karşılıklı oturur durumda, muhtemelen yeni evli kral ve kraliçeyi temsil eden bir kadın ve bir erkek figürü yer almaktadır (Özgüç, 1988: 34). Bitik vazosundaki sahnede olduğu gibi, kral bir eliyle kraliçenin duvağını açmaktadır (Özgüç, 2002: 500). Yatağın hemen gerisinde bir vazo ve sunak yer almaktadır. Bu figürlerin solunda, olasılıkla bir tapınağı simgeleyen yapının düz damı üzerinde çalpara çalan kadın ve saz çalan erkek figürü arasında dans eden bir kadın yer almaktadır (Lev. XXX: 2; XXXI: 1). Tapınağın önünde kılıç tutan iki erkek figürünü, lir çalan bir müzisyen, hediye taşıyan bir figür, omzunda Hitit krallarının birçok tasvirde ellerinde tuttuklarına benzer bir asa tutan kadın figürü ve en arkada çalpara çalan iki kadın izlemektedir (Özgüç, 2005: 500).

İnandıktepe vazosunun en üst frizinde, kralı temsil eden bir erkek figürüyle, kraliçe ya da bir tapınak fahişesi olabilecek bir kadın figürü arasındaki cinsel birleşme sahnesi yer almaktadır (Alp, 1999: 19). Ancak Tahsin Özgüç, *kutsal evlenme* töreninin üçüncü frizdeki sahnede tamamlanmış olduğunu, bu nedenle dördüncü frizde halkın eğlencesinin tasvir edilmiş olabileceğini düşünmektedir (Özgüç, 1988: 35). Erkek figürü başını geriye çevirmiş ve arkasında çalpara ve saz çalan müzisyenleri izler şekilde betimlenmiştir (Özgüç, 2002: 500). Müzisyenlerin arkasında gösteri yapan iki akrobat ve onların solunda yine çalpara ve lir çalan müzisyenlerle sahne tamamlanmaktadır (Lev. XXXIII: 2) (Özgüç, 2002: 501).

Kutsal evlilik ana temasında gerçekleşen ritüellerin kabartma olarak yapılmış figürlerle anlatıldığı bir diğer örnek Hüseyindede vazosudur. Yaklaşık 86 cm. yüksekliğindeki vazo içbükey silindir boyunlu, oval gövdeli ve yuvarlak diplidir (Lev. XXXIV) (Yıldırım, 2005: 763).

Asur Ticaret Kolonileri ve Eski Hitit dönemlerine tarihlenen diğer kabartma figürlü vazolarda olduğu gibi, Hüseyindede vazosunun da simetrik yerleştirilmiş dört dikey kulbu vardır. Vazonun ağız kenarının iç kısmında,

Eskiyapar ve İnandıktepe vazolarında olduğu gibi, içi boş bir boru, bu boruya bağlı karşılıklı boğa başları ve dikdörtgen bir tekne yer almaktadır (Yıldırım, 2005: 763).

Hüseyindede vazosunun üzeri, İnandıktepe vazosunda olduğu gibi dört friz kuşağına ayrılmıştır. Vazonun en alttaki birinci frizinde, birbiri ardına dizilmiş boğa figürleri yer almaktadır. Bu frizin hemen üzerinde yer alan ikinci frizde, krem renkli, kısa ve kuyruklu elbiseler giymiş erkek figürleri tarafından olasılıkla kurban amacıyla, iple çekilerek getirilen koç ve geyik figürleri yer almaktadır (Lev. XXXV: 1-2). Bu figürlerin önünde bir ellerini dua eder pozisyonda kaldırmış iki erkek figürü vardır. İkinci frizdeki son sahnede, bir sunak önünde oturur durumda betimlenmiş bir tanrı figürü ve tanrıya, arkasında lir çalan müzisyen eşliğinde içki sunan bir erkek figürü tasvir edilmiştir (Yıldırım, 2005: 765).

Hüseyindede vazosunun üçüncü frizi, 16 cm. yüksekliği ile bu vazo üzerinde yer alan en geniş friz olup merkezi sahne bu frizde yer almaktadır (Yıldırım, 2005: 767-768). Burada ahşap ayaklı ve kumaş örtülü bir yatak üzerinde oturur durumda iki kadın figürü yer almaktadır. Kadınlardan biri siyah elbiseli ve başı örtülü, diğeri krem renkte elbiselidir. Krem renkte elbiseli kadın, bir elinde tuttuğu kap ve diğer elinde tuttuğu fırça benzeri bir nesneyle, tanrıça ya da kraliçeyi temsil eden kadın figürünün süslenmesine yardım etmektedir. Yatağın sağ tarafında, yüzü yataktaki kadınlara dönük tanrı ya da kral olabilecek bir erkek betimlenmiştir. Erkek figürünün yukarıya kaldırdığı sağ elinde küçük bir kap yer almaktadır. Bu sahnede evliliğe hazırlığın betimlendiği düşünülmektedir (Yıldırım, 2005: 768).

Üçüncü frizdeki ana sahnenin sol tarafında, İnandıktepe vazosunda olduğu gibi olasılıkla tapınağı temsil eden kerpiç bir yapı ve tapınağa doğru yönelmiş bir tören alayı yer almaktadır (Yıldırım, 2005: 767-768). En arkada saz çalan bir erkek müzisyen ve onun önünde çalpara çalan bir kadın müzisyen bulunmaktadır. Müzisyenlerin önünde ellerinde kült objeleri bulunan iki kadın figürü ve onların önünde bir tabla taşıyan başka bir figür yer

almaktadır. Tören alayının önünde, İnandıktepe vazosunda olduğu gibi kılıç taşıyan iki erkek figürü de bulunmaktadır (Yıldırım, 2005: 768).

Hüseyindede vazosunun en üstteki dördüncü frizinde, Bitik vazosunda olduğu gibi sırtında testi taşıyan bir erkek figürü ve onun önünde öküzler tarafından çekilen kağnı benzeri bir araba yer almaktadır. Bu arabanın, gelinin – tanrıçanın eşyalarını taşıdığı düşünülmektedir (Yıldırım, 2005: 768). Yüklük kısmı örtülü olan arabanın arka kısmında oturur durumda iki kadın figürü yer almaktadır. Arabanın önünde, öküzleri kontrol eder şekilde betimlenmiş bir erkek figürü tasvir edilmiştir. Bu frizin son sahnesinde, saz çalan iki erkek figürü ile çalpara çalan bir kadın arasında dans eden kadınlar bulunmaktadır (Yıldırım, 2005: 768).

Hüseyindede'de ele geçen bir diğer vazonun boyun kısmında yer alan frizde de yine müzik ve dans eşliğinde sürdürülen bir kült töreni betimlenmiştir (Sipahi, 2005: 661-662). İçbükey silindir boyunlu, geniş karınlı ve ovalleştirilmiş sivri dipli bu vazo, diğer Eski Hitit dönemi vazolarından farklı olarak, kulpsuzdur ve ağız kenarı içinde bir libasyon borusu bulunmamaktadır. Bunun yanında kabartma figürler, kabın ağız kenarının hemen altında, boyun üzerindeki tek bir frizde yer almaktadır (Lev. XXXVI), (Sipahi, 2005: 661-662).

Vazo üzerindeki sahnenin en başında, vücutları cepheden, başları profilden gösterilmiş üzerlerinde uzun elbiseler ve püsküllü birer kemer bulunan iki kadın, el ele dans eder pozisyonda betimlenmiştir (Lev. XXXVII: 2) (Sipahi, 2005: 662-663). Dans eden kadınların önünde çalpara çalan bir kadın figürü ve onun önünde biri saz diğerleri çalpara çalan beş erkek müzisyen bulunmaktadır. Çalpara çalan erkek figürlerinden ikisi karşılıklı yere çökmüş vaziyette betimlenmiştir. Frizin en sağında yer alan ana sahnede, çağdaş Minos saraylarındaki duvar resimlerinden bilinen, *boğa üzerinde durma* / *boğa üzerinden atlama* sahnesi yer almaktadır. Boğa betiminin arkasında akrobatik hareketler yapan bir figür, daha sonra boğanın sırtına çıkıp ters köprü pozisyonunda durmaktadır (Lev. XXXVII: 1) (Sipahi –

Yıldırım, 2004: 53). Boğa figürünün önünde boğayı kontrol eden bir erkek figürü, onun arkasında da saz çalan bir müzisyen bulunmaktadır.

Eskiyapar'da Raci Temizer başkanlığında gerçekleştirilen kazılar sırasında, Eski Hitit Dönemi'ne tarihlenen altı ayrı vazoya ait kabartma figürlü parçalar ele geçmiştir. Üzerlerinde yer alan figürlerden anlaşıldığı kadarıyla bu parçaların ait olduğu vazoların üzerinde de çeşitli tören sahneleri betimlenmiştir (Özgüç, 1988: 49).

Diğerlerine göre daha çok parçası ele geçen birinci vazoya ait figürler, diğer Eski Hitit Dönemi örneklerinde olduğu gibi profilden tasvir edilmişlerdir. Figürlerin yüzleri ve elleri kırmızı astarlıyken kıyafetleri genellikle krem rengi astarlıdır (Özgüç, 1988: 49- 50). Korunan parçalar üzerinde ellerini dua eder biçimde kaldırmış bir erkek figürü (Lev. XXXVIII: 1), üç ayaklı yuvarlak bir taburede oturan bir figür (Lev. XXXVIII: 2), karşılıklı olarak ayakta duran iki kadın figürünün belden aşağı kısmı (Lev. XXXVIII: 3) ve havaya sıçramış bir akrobat figürü (Lev. XXXVIII: 4) ayırt edilebilmektedir. Diğer parçalarda yer alan figürler büyük ölçüde tahrip olmuştur (Özgüç, 1988: 49- 50).

İkinci vazoya ait parçalardan birinde, zikzak motifiyle süslü bir bantla ayrılmış iki friz görülmektedir. Frizlerde yer alan figürlerin çok küçük bir kısmı korunabilmiştir (Özgüç, 1988: 50). Üçüncü vazoya ait kabartmalı üç parçadan ikisi ağız kenarına, biri boyun kısmına aittir. Ağız kenarına ait olan parçada, sıvıyı vazonun içine akıtacak borunun bir kısmı ve boğa başlarından biri korunmuştur (Lev. XXXIX: 1) (Özgüç, 1988: 51). Dördüncü vazoya ait bir adet parça ele geçmiştir. Krem astarlı zemin üzerine kırmızı renk zikzak motifiyle süslü bir bantla ayrılmış iki friz görülebilmektedir (Özgüç, 1988: 51).

Eskiyapar'da ele geçen beşinci vazoya ait parçalar, diğer vazolardan farklı olarak gri astarlı ve perdahlıdır. Bu parçalar üzerinde boya bezeme ya da krem renkli astar yoktur. Frizler birbirinden kabartma şeritlerle ayrılmıştır (Özgüç, 1988: 51- 52).

Vazonun korunan parçalarından birinde, başı, bacaklarının dizden aşağısı ve bir eli eksik saz çalan bir figür yer almaktadır (Lev. XXXIX: 2). Bir ayağını dizden kırarak hafif ileri atmış figürün gövdesi cepheden, bacakları profilden gösterilmiştir.

Bu vazonun diğer bir parçası üzerinde aynı yöne doğru hareket eden iki figür görülmektedir (Lev. XXXIX: 3). Her iki figürün üzerinde de kalça hizasına kadar inen birer elbise bulunmaktadır. Öndeki daha uzun olan figürün gövdesi cepheden gösterilmiş, iki kolunu havaya kaldırmış çalpara çalar biçimde tasvir edilmiştir. Arkada yer alan daha kısa figürün gövdesi cepheden, başı ve bacakları profilden gösterilmiştir. Kollarını iki yana açmış figür, Tahsin Özgüç tarafından akrobat figürü olarak yorumlanmaktadır (Özgüç, 1988: 52).

Bu vazoya ait iki parça üzerinde, frizleri ayıran kabartma şeritlerin üzerinde, oturur durumda farklı yönlere bakan birer boğa figürü görülmektedir (Lev. XL: 1- 2). Boğaların vücutları profilden gösterilmiş olup, baş kısımlarının bütün detayları verilmiştir. Ön bacakları büyük, arka bacakları küçük tasvir edilen boğaların arka bacakları arasından geçen kuyruğu karın üstünde gösterilmiştir (Özgüç, 1988: 52).

Eskiyapar'da ele geçen gri astarlı başka bir vazo parçasında, bir geyik üzerinde ayakta duran tanrı figürü görülmektedir (Lev. XL: 3). Figürün belden yukarısı, geyiğin bacakları ve arka kısmı eksiktir. Tanrının üzerinde geniş kemerli kısa bir elbise bulunmaktadır. Korunan kısmı profilden işlenmiş figürün saçları belinden aşağıya bir şerit halinde uzanmaktadır. Geyiğin çatallı boynuzları ay biçimli tasvir edilmiştir. Geyik üzerinde ayakta duran bu tanrı figürü, Hitit Dönemi'ne ait başka tasvirli sanat eserlerinden de bilinmekte olup, bu eserlerde belirtilmiş olan attribut'una göre, (Dingir Lama Lil) Kırların Koruyucu Tanrısı'dır. Bu tasvire kabartmalı vazo parçası üzerinde ilk kez rastlanmaktadır (Özgüç, 1988: 52- 53).

Alişar'ın Eski Hitit Dönemi tabakalarında ele geçen kabartmalı vazo parçalarından birinde, çalpara çalan bir erkek figürü ve karşısında saz çalan başka bir figür görülmektedir (Lev. XLI: 1). Çalpara çalan figürün gövdesinin alt kısmı korunamamış olup, saz çalan figürün sadece eli ve sazın püsküllü uç kısmı korunabilmiştir. Figür profilden tasvir edilmiştir ve üzerindeki elbise krem renginde boyanmıştır. Yüzü ve elleri kabın renginde kırmızı astarlı bırakılmıştır.

Vazonun korunan kısmında figürlerin bulunduğu bölümü, üsteki diğer frizden ayıran boyalı dar bir bant görülmektedir (Özgüç, 1988: 37; von der Osten, 1937: 111, 114-115).

Alişar'da ele geçen bir diğer kap parçası üzerinde, gövdesinin üst kısmı ve başı korunmuş bir erkek figürü görülmektedir (Lev. XLI: 2). Başı profilden, gövdesi cepheden gösterilen figürün saç şeridi ve elbisesi baskı dairelerle süslüdür. Figürün elbisesinde boya bezeme olmayıp kabın renginde kırmızı astarlıdır (Özgüç, 1988: 37; von der Osten, 1937: 113-114).

Diğer Eski Hitit Dönemi kabartma figürlü vazolardan biçim olarak farklı bir vazo tipi Alişar'da ele geçmiştir. Korunan kısımlarından anlaşıldığına göre hafif içbükey uzun silindirik boyunlu ve geniş karınlı vazonun boyun kısmında yüksek kabartma olarak yapılmış insan figürleri yer almaktadır (von der Osten, 1937: 111-112). Figürler ve elbiseleri vazo renginde kırmızı astarlıdır. Diğer figürlerin ortasında, dikdörtgen bir kaide üzerinde ayakta duran ve diğerlerine göre daha iyi korunmuş figür (Lev. XLII), tanrı figürü olarak yorumlanmıştır (Darga, 1992: 63; Özgüç, 1988: 37). Belden aşağı kısmı günümüze ulaşan figürün üzerinde, alt kenarı çizilerek yapılmış zikzak ve X motifleriyle süslü, dizleri açıkta bırakan kısa bir elbise bulunmaktadır (von der Osten, 1937: 111). Bu figürün iki yanında yer alan diğer figürlerin duruş biçimleri nedeniyle, ortadaki tanrı figürüne doğru yöneldikleri düşünülmektedir (Darga, 1992: 63). Ancak Tahsin Özgüç bu vazo parçası üzerinde görülen üç figürün de tanrı figürü olduğunu ve burada bir tanrı alayının betimlendiği belirtmektedir (Özgüç, 1988: 37).

Boğazköy Aşağı Şehir'de Büyük Tapınak yakınlarında kabartma figürlü iri bir vazoya ait parçalar ele geçmiştir. Tapınağa ait olduğu düşünülen bu vazonun korunan parçaların üzerinde, bir tören sahnesinin betimlendiği anlaşılmaktadır (Lev. XLIII) (Boehmer, 1983: 22; Darga, 1992: 66).

Vazonun üzerinde yer alan frizler birbirinden ince kabartma şeritlerle ayrılmıştır ve bu şeritler figürlerin bastığı zemini oluşturmaktadır. Diğerlerine göre daha iyi korunan frizde uzun giysili, kolları yukarı kalkık, başlarının üzerinde eşya taşıyan iki figür görülmektedir (Lev. XLIII: 1, 3). Figürlerin başları ve ayakları profilden, gövdeleri ise cepheden gösterilmiştir. Aynı friz üzerinde bu iki figüre sırtını dönmüş ve ellerini dua eder şekilde birleştirmiş, yine uzun elbiseli başka bir figür görülmektedir (Lev. XLIII: 2). Diğer figürlerden farklı olarak bu figürün vücudu da profilden gösterilmiştir (Boehmer, 1983: 22; Darga, 1992: 66).

Aynı vazoya ait olduğu anlaşılan başka bir parça üzerinde, saz (Lavta) çalan bir müzisyen bulunmaktadır (XLIV: 1a- b). Vazonun üzerinde görülen tüm figürlerin başında birer takke ve takkenin altından ense üzerinde uzun saçlar belli olmaktadır. Ayaklarda ucu yukarı kalkık çarıklar mevcuttur. Profilden gösterilmiş başlarda burunlar iri, çeneler içeri çekik ve oval gözler belirgin şekildedir (Boehmer, 1983: 22; Darga, 1992: 66). Muhibbe Darga, Bitik ve İnandık vazolarına göre figürlerin işlenişinin daha özensiz olmasına ve frizleri ayıran şeritlerin daha ince ve basit gösterilmesine dayanarak bu vazonun Eski Hitit Dönemi'nin daha geç bir evresine, M.Ö. 16. yüzyılın başlarına tarihlendirilmesi gerektiğini önermektedir (Darga, 1992: 66- 67).

Boğazköy'de Aşağı Şehir'de gerçekleştirilen kazılarda çeşitli binalara ait yıkıntılar arasında ele geçen kabartmalı vazolara ait diğer bir parça üzerinde bitkisel bir motifin altında, harp çalan bir müzisyenin baş kısmı ve harpın bir bölümü korunmuştur (Lev. XLIV: 2a- b). Kırmızı astarlı zemin üzerinde yer alan müzisyenin başında bir takke vardır. Başı profilden işlenmiş olup, burnu iri ve ileri çıkık, ağzı açık biçimde gösterilmiştir (Boehmer, 1983: 27- 28).

Yine aynı alanda bulunmuş olan başka bir parçada, yüksek kabartma olarak gösterilmiş yine hap çalan bir müzisyen betimi görülmektedir (Lev. XLV: 1). Müzisyenin başı, elleri ve harpın bir kısmı korunmuştur. Bu kap diğerinden farklı olarak, beyaz boya astarlıdır. Müzisyenin başı hafif yukarı kalkık, iri burnu düz ve alınla bitişik ve ağzı hafif açıktır. Gözleri oval biçimde, yanak ve çene çıkıntıları özenle vurgulanmıştır. Harpın telleri üzerinde kahverengi boya bezeme görülmektedir. Boehmer bu iki örneğin üretim tekniği ve figürlerin özenli işlenişine vurgu yaparak, başkentte üretilen bazı kabartmalı kapların diğer bölgelerdeki örneklere göre daha kaliteli üretildiğini öne sürmektedir (Boehmer, 1983: 27- 28).

Boğazköy Aşağı Şehir'de yıkıntı dolgu içinde ele geçmiş olan bir kap parçası üzerinde, vücudunun üst kısmı korunmuş boğa ya da koç başlı bir figür görülmektedir (Boehmer, 1983: 28). Gövdesi ve başı profilden işlenmiş olan figür kollarını yukarı kaldırmış tef çalar şekilde betimlenmiştir (Lev. XLV: 2). Bu figür bazı araştırmacılar tarafından "bayram töreninde tef çalan koç maskeli adam" (Alp, 1999: 30) ya da "boğa maskesi taşıyan" bir kült personeli (van Loon, 1985: 12) olarak tanımlanmıştır.

Boğazköy, Aşağı Şehir'de ele geçen bazı kap parçaları üzerinde yine tören sahnesiyle ilişkili dans eden figürler görülmektedir. Dansçı figürlerinin gövdeleri cepheden, başları ve ayakları profilden gösterilmiştir. Bu parçalardan biri üzerinde kollarını iki yana açmış ve el ele tutuşmuş dans eder pozisyonda iki figür yer almaktadır (Lev. XLVI: 1a- b). Figürlerin birer kolu ve vücutların küçük bir kısmı korunmuştur. Korunan kısımlardan anlaşıldığına göre, figürlerin üzerlerinde dizlerinden aşağısını açıkta bırakan kısa elbiseler vardır (Boehmer, 1983: 29).

Taş yığıntısı içinde bulunan bir diğer kap parçası üzerinde, bacakları bitişik, kolları iki yana açık ve elleri aşağıya dönük bir dansçı figürü görülmektedir. Figür bacakları üzerinde döner şekilde betimlenmiştir (Lev. XLVI: 2a b). Başı profilden, gövdesi cepheden gösterilmiş olan figürün vücudu ince ve uzun şekilde gösterilmiştir. Üzerinde dizleri açıkta bırakan ve

bedene tam oturmuş olan kısa bir elbise, başında ise saçları örten bezemeli bir takke bulunmaktadır (Boehmer, 1983: 27- 28).

Üzeri friz kuşaklarına bölünerek dini bir törenin çeşitli aşamalarının betimlendiği Eski Hitit Dönemi'ne ait bir diğer vazo parçası Kabaklı örneğidir (Lev. XLVII: 1). Vazo parçasının korunan kısmında birbirlerinden yatay bir bantla ayrılmış iki friz kuşağı görülmektedir (Boehmer, 1983: 26). Üstteki frizde kurban edilmek üzere götürülen bir boğa ve arkasında kolunu dua eder pozisyonda öne uzatmış bir erkek figürü yer almaktadır. Boğayı götüren rahip olarak yorumlanan erkek figürünün gövdesinin ön kısmı, başı ve ileri uzattığı kolu korunabilmiştir (Özgüç, 1988: 32, 36). Vazo parçasının alt frizinde sadece baş kısımları korunmuş ve aynı yöne hareket halinde oldukları anlaşılan iki erkek figürü görülmektedir. Arkadaki figür tef çalar durumda, öndeki ise elini dua eder şekilde çene hizasında yukarı kaldırmış şekilde betimlenmiştir. Kabaklı vazo parçası üzerinde yer alan tüm figürler profilden gösterilmiş olup, erkek figürlerinin başlarında birer takke mevcuttur (Boehmer, 1983: 26).

Elbistan Karahöyük'te de Hitit Dönemi'ne ait yapı katında, iki adet Eski Hitit Dönem'i kabartmalı vazo parçası ele geçmiştir (Özgüç- Özgüç, 1949: 38). Bu iki parçadan biri, gri hamurlu ve kırmızı astarlı, kalın cidarlı bir vazoya ait parçadır. Bu parça üzerinde, içki sunan bir şahıs tasvir edilmiştir (Lev. XLII: 2). Figürün giyimli kısımlarına krem astar uygulanmış, çıplak kısımları kabın zemini renginde bırakılmıştır. Üzerinde kuyruklu kısa bir elbise bulunan figürün başı ve bacağının alt kısmı kırıktır. Korunan kısımlarda, omuz hizasında tuttuğu sol eli ve sağ elinde tuttuğu gaga ağızlı testi görülebilmektedir (Özgüç- Özgüç, 1949: 38- 39).

Diğer kabartmalı vazo parçasında, boğa-adam tasviri bulunmaktadır (Lev. XLVIII: 1). Figürün yüzü ve kuyruğu, kabın yüzeyi renginde kızıl kahverengi astarlı olarak bırakılmış ve perdahlanmış olup, gövde ve boynuzlu tacı krem astarla belirtilmiştir. Tahsin Özgüç bu figürü ikonografik açıdan Mezopotamya örneklerine benzetmektedir (Özgüç- Özgüç, 1949: 39- 40).

Av Sahneleri

Hitit kabartma figürlü vazolarında av sahnesi betimlemesi sık karşılaşılan bir konu değildir. Ancak bugün özel bir koleksiyonda yer alan ve arkeoloji literatürüne Selimli Vazosu olarak geçmiş olan bir parça üzerinde geyik avı sahnesi (Lev. XLVIII: 2), av konusunun, Eski Hitit Dönemi'nde de kullanıldığını göstermesi açısında önemlidir. Bu vazo parçası üzerinde, kendisine göre oldukça büyük gösterilmiş iki geyik arasında duran bir avcı figürü görülmektedir (Boehmer, 1983: 57). Profilden gösterilmiş avcı figürü bir ayağı önde, elinde mızrak olabilecek bir silahı ileriye doğru uzatmış şekilde hareket halinde tasvir edilmiştir. Avcının üzerinde, etek kısmı çizi bezeklerle süslü kısa bir elbise ve başında ensesini örten bir başlık bulunmaktadır. Bir ayaklarını ileriye uzatmış, boyunlarını arkaya doğru çevirmiş hareket halindeki geyiklerin vücutları üçgen motifleriyle süslenmiştir. Geyiklerin çatallı ve ay biçimli boynuzlarının üstünde sahneyi sınırlayan yatay bir kabartma şerit görülmektedir

3.4. DEĞERLENDİRME

Tunç Çağı'na ait kabartma figürlü kapların büyük bir kısmı, Asur Ticaret Kolonileri ve Eski Hitit Dönemi'ni kapsayan Orta Tunç Çağı'na aittir. İlk Tunç Çağı'nda Anadolu'da kabartma figürlerle bezeli bir kap ele geçmemiştir. Ancak, Cemdet Nasr Dönemi'ne tarihlenen alabasterden yapılmış Uruk vazosu, bu dönemde Mezopotamya'da bu uygulamanın var olduğunu göstermektedir. Uruk vazosu, üzeri friz kuşaklarına bölünerek bir konu anlatımı barındıran, Yakındoğu'daki bilinen en eski vazodur (Darga, 1992: 61- 62).

Anadolu'da Neolitik Dönem'den beri görülen kabartma figürlerle bezeli kaplar, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndan itibaren tekrar yayınlaşmaya başlamıştır. Kültepe Karumu'nun Ib katında ele geçen, biri uzun boyunlu, diğeri boyunsuz şişkin karınlı iki vazo üzerinde, kapların omuz kısmına belirli

aralıklarla yerleştirilmiş kabartma boğa figürleri yer almaktadır. Eskiyapar vazosu üzerinde de aynı konunun yer alması, Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde kabartma figürlü kaplar üzerinde daha çok birbirini takip eden boğa figürlerinin tercih edildiğini göstermektedir.

Kabartma figürlerin üzerlerinde yer aldığı kap tiplerine bakıldığında, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndan itibaren, içbükey uzun silindir boyunlu, yumurta gövdeli ve yuvarlatılmış sivri dipli vazoların yaygın olduğu görülmektedir. Vazoların bir diğer ortak özelliği, omuz kısımlarına simetrik yerleştirilmiş dört dikey kulptur.

İlk kez Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın geç evrelerinde ortaya çıkan, ağız kenarını içeriden çeviren boru ve bu boruya karşılıklı yerleştirilmiş dört boğa başı uygulaması, Eski Hitit Dönemi'ndeki kabartma figürlü vazoların genelinde görülmektedir. Bu durum, bu tip kapların dini törenlerde libasyon amaçlı kullanıldığını göstermesi açısından önemlidir. Asur Ticaret Kolonileri Çağı örnekleri, Kültepe Karumu'nun Ib katında açığa çıkarılan Asurlu tüccarların evlerinde, diğer özel üretim kaplarla ve ritonlarla bir arada ele geçmiştir. Eski Hitit Dönemi örnekleri ise, daha çok tapınak yapılarının bir odasında in situ durumda bulunmuştur. Buluntu durumları, bu tip kapların Eski Hitit Dönemi'nde tapınağın kült objelerinden birini oluşturduğunu göstermektedir.

Eski Hitit Dönemi'nde, kabartma figürlü kapların üzerlerinin, Uruk vazosunda olduğu gibi friz kuşaklarına ayrıldığı ve genellikle bu frizlerde dini bir törenin anlatıldığı görülmektedir. Frizler üzerindeki sahnelerde en sık görülen konu kutsal evlenme törenidir. Bu törenin müzik ve dans eşliğinde gerçekleşen çeşitli ritüellerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Hitit İmparatorluk Çağı'nda, kapların üzerinin kabartma figürlerle bezemesi anlayışının azaldığı görülmektedir. Bunun yanında, konunun frizlere bölünerek anlatılması geleneği tamamen ortadan kalkmış ve bu dönemde, kabartma figürlü kaplar üzerinde daha çok tekli figürler uygulanmıştır.

SONUÇ

Anadolu'da, özel kullanım amaçlı bazı eşyaların ve mimari unsurların kabartma olarak işlenmiş figürlerle bezenmesi anlayışı, ilk kez Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de ortaya çıkmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan, Göbekli Tepe ve Nevali Çori gibi yerleşimlerde bu tip uygulamalar daha çok dini yapılarla ilişkili bir mimari unsur olan, T biçimli dikili taşlar üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Nevali Çori'de ele geçen bir taş kap üzerinde görülen, el ele tutuşan insan figürleri, kabartma figürlerden oluşan bezemenin kapların üzerine uygulanmasının da yine ilk kez Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de gerçekleştiğini göstermektedir.

Yerleşik yaşamın iyice geliştiği ve buna bağlı olarak sosyal yaşantının ve beslenme alışkanlıklarının büyük ölçüde değiştiği Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'de, kabartma figürlerle bezeme anlayışı pişmiş toprak kaplar üzerinde de uygulanmaya başlamıştır. Bu kap tipinin Geç Neolitik Dönem'de özellikle Orta Anadolu'nun güney kesimlerinde yaygınlaştığı görülmektedir. Kabartma figürlerle bezeli kapların Kalkolitik Dönem'deki varlığına ilişkin veriler kısıtlı olmakla birlikte, özellikle Güvercinkayası örneği, hem kap biçimi hem de bezeme üslubu açısından, en azından Orta Anadolu'nun güney kesimlerinde, bu kap tipinin üretiminde bir sürekliliğin olduğunu göstermektedir.

Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait kabartma figürlü kapların biçimlerine ve üzerlerinde işlenen konulara bakıldığında, Neolitik Dönem örnekleriyle büyük benzerlikler taşıdıkları görülmektedir. Kültepe Karumu'nun Ib tabakasında ele geçen kabartma figürlü iki vazo form açısından Köşk Höyük vazolarından farksızdır. Köşk Höyük ve Kültepe örneklerine bakıldığında, belli başlı iki vazo formunun olduğu görülmektedir (Şekil 1). Bunlardan biri içbükey uzun silindir boyunlu, şişkin karınlı vazo tipi, diğeri ağız kenarı hafif dışa çekilerek kısa bir boyun oluşturulmuş, şişkin gövdeli vazo tipidir. Köşk Höyük ve Tepecik-Çiftlik'in uzun boyunlu vazolarında, boyun altında görülen derin yiv, Kültepe örneğinde kabın boyun kısmının hemen altına yapılmış yüksek bir bant şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Şekil 1).

Geç Neolitik Dönem örnekleri ile Asur Ticaret Kolonileri Çağı örnekleri üzerinde yer alan sahneler karşılaştırıldığında, yine büyük benzerlikler göze çarpmaktadır. Kültepe ve Eskiyapar vazolarında birbirini takip eder durumda betimlenmiş ve gövdeleri profilden, başları cepheden gösterilmiş boğa figürleri, Neolitik Dönem'e ait Köşk Höyük ve Tepecik-Çiftlik vazolarında çok sık karşılaşılan bir konudur (Şekil 2). Bir diğer önemli benzerlik, Neolitik Dönem örneklerinde de Asur Ticaret Kolonileri Çağı örneklerinde de birbirini takip eder durumda sıralanmış boğa figürlerinin, kapların omuz kısmında yer almasıdır (Şekil 2).

İçbükey uzun silindir boyunlu yumurta gövdeli vazolar, Eski Hitit Dönemi kabartma figürlü vazolarında da en sık karşılaşılan kap tipidir. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda, bu tip kaplar üzerinde yer alan figürler genellikle, belirli aralıklarla yerleştirilmiş büyük baş hayvanlarla sınırlıyken, Eski Hitit Dönemi'nde, Geç Neolitik Dönem'de olduğu gibi konu çeşitliliği artmıştır.

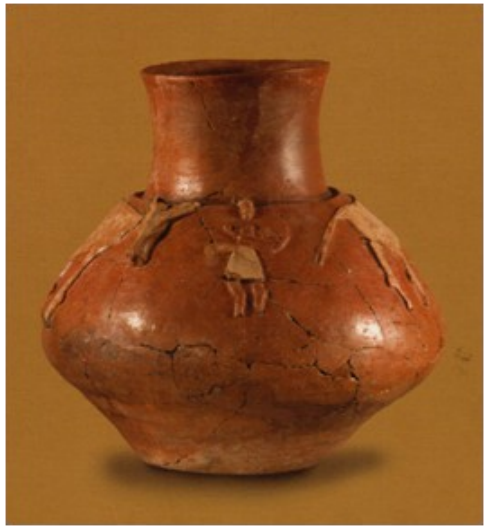
Eski Hitit Dönemi vazolarında görülen, konunun friz kuşaklarıyla sınırlandırılmış alanlarda anlatılması geleneğinin, bu tip konu anlatımın bilinen en eski örneği olan Uruk vazosundan yola çıkılarak, daha çok Mezopotamya kökenli olduğu düşünülmektedir. Ancak Eski Hitit Dönemi vazoları üzerinde işlenen sahnelere bakıldığında, Geç Neolitik Dönem örnekleriyle büyük benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Neolitik Dönem örneklerinde sıkça karşımıza çıkan dans teması, Eski Hitit Dönemi örneklerinde de yaygın olarak kullanılmıştır (Şekil 2). El ele dans eder durumda figürler Neolitik Dönem için *hasat şenliği* kutlamalarıyla ilişkili görülürken, Eski Hitit Dönemi vazolarında, *kutsal evlilik* gibi törenlerde karşımıza çıkmaktadır.

Neolitik ve Kalkolitik dönemlerde, kabartma figürlü vazoların dini bir törenle ilişkisi tam olarak saptanamamışken, Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Eski Hitit Dönem'lerinde bu kapların libasyon amacıyla kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Eski Hitit Dönemi'ne ait vazoların büyük bir kısmı, tapınak yapılarında bir kült eşyası olarak ele geçmiştir. Neolitik ve Kalkolitik

dönemlerde ise mezar hediyesi ya da depolama kabı olarak farklı işlevlerde kullanıldıkları görülmektedir. Bunun yanında, Köşk Höyük'te depolama amaçlı olarak bir evin tabanına gömülü durumda ele geçen kabın üzerinde buğday biçme sahnesinin yer alması, bu tip kabartmaların bir takım sembolik anlamlar taşıyabileceklerini akla getirmektedir.

Köşk Höyük'te, tapınak olarak yorumlanan bir yapının içinde yer alan sekinin üzerinde, yan yana özenle dizilmiş hayvan kemikleri ve boynuzların arasında in situ olarak ele geçen kabartma figürlü kap parçası, üzerindeki bezemenin üslubu açısından ilginçtir. Bu kap parçası üzerinde, başında sivri külahı andıran bir başlık, elinde ise orak biçimli bir asa tutan bir erkek figürü yer almaktadır. Bir tanrıyı temsil etmiş olabileceği düşünülen bu figür, Hitit kabartmalarında tasvir edilen tanrı betimlerine oldukça benzemektedir.

Sonuç olarak, İlk Tunç Çağına ilişkin veriler eksik olmakla birlikte, özellikle Orta Anadolu Bölgesinde, kabartma figürlü kaplarda, Geç Neolitik Dönem'den Hitit Dönemi sonuna kadar bir süreklilik olduğu görülmektedir. Bu süreklilik sadece kabartma figürlü kaplarla da sınırlı değildir. Hacılar, Bademağacı, Kuruçay ve Köşk Höyük gibi merkezlerde ele geçen, Neolitik ve Kalkolitik Dönem'e ait hayvan ritonları ya da çizme biçimli kaplar, bu tip özel kapların Anadolu içindeki binlerce yıl süren sürekliliğini ortaya koymaktadır.

	GEÇ NEOLİTİK DÖNEM	ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI	ESKİ HİTİT DÖNEMİ
BOYUNSUZ VAZO			———
BOYUNLU VAZO			

Şekil 1: Kap Formları

	ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİ-TİK DÖNEM	GEÇ NEOLİTİK DÖNEM	ASUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI	ESKİ HİTİT DÖNEMİ
DANS SAHNESİ			———	
BİRBİRİNİ İZLEYEN HAYVANLAR	———			
AV SAHNESİ	———		——-	

Şekil 2: İşlenen Konular

KAYNAKÇA

AKURGAL, E.

1995 *Hatti ve Hitit Uygarlıkları*, İstanbul.

ALP, S.

1999 *Hititlerde Şarkı, Müzik ve Dans. Hitit Çağında Anadolu'da Üzüm ve Şarap,* Ankara.

BIÇAKÇI, E.

2001 "Tepecik-Çiftlik Höyüğü (Niğde) Kazısı Işığında Orta Anadolu Tarihöncesi Kültürleri ile İlgili Yeni Bir Değerlendirme", *TÜBA – AR*, Sayı 4, s. 25- 39.

BIÇAKÇI, E., ALTINBİLEK, Ç., FAYDALI, E.

2003 "Tepecik-Çiftlik 2001 Yılı Çalışmaları", *24. Kazı Sonuçları Toplantısı,* 1. Cilt, , s. 397- 404.

2004 "Tepecik-Çiftlik 2002 Yılı Çalışmaları", *25. Kazı Sonuçları Toplantısı,* 2. Cilt, s. 435- 440.

2006 "Tepecik-Çiftlik 2004 Yılı Çalışmaları", *27. Kazı Sonuçları Toplantısı,* 1. Cilt, s. 219- 228.

BIÇAKÇI, E., ALTUNBİLEK-ALGÜL, Ç., BALCI, S., GODON, M.

2007 "Tepecik-Çiftlik", *Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, Ed. Mehmet Özdoğan- Nezih Başgelen, s. 237- 253.

BIÇAKÇI, E., AÇIKGÖZ, F., YILDIRM-BALCI, S., ALTUNBİLEK-ALGÜL, Ç.

2008 "Tepecik-Çiftlik 2006 Yılı Çalışmaları", *29. Kazı Sonuçları Toplantısı,* 1. Cilt, s. 483- 496.

BIÇAKÇI, E., BALCI, S., ALTUNBİLEK-ALGÜL, Ç.

2009 "Tepecik-Çiftlik 2007 Yılı Çalışmaları", *30. Kazı Sonuçları Toplantısı,* 4. Cilt, s. 205- 218.

BOEHMER, R. M.

1983 *Die Reliejkeramik von Boğazköy, Grabungskampagrien 1906-1912. 1931-1939. 1952-1978. Boğazköy- Hattuşa XIII*, Berlin.

DARGA, M.

1992 *Hitit Sanatı*, İstanbul.

DURU, R.

1994 *Kuruçay Höyük I: 1978-1988 Kazılarının Sonuçları Neolitik ve Erken Kalkolitik Çağ Yerleşmeleri,* Ankara.

2000a "Burdur Bölgesi Araştırmaları ve Kuruçay Höyüğü Kazıları", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, İstanbul, s. 54- 58.

2000b "Höyücek Kazıları", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, İstanbul, s. 64- 68.

2008 *M.Ö. 8000'den M.Ö. 2000'e Burdur – Antalya Bölgesi'nin Altıbin Yılı*, İstanbul.

DURU, R., UMURTAK, G.

2005 *Höyücek: 1989-1992 Yılları Arasında Yapılan Kazıların Sonuçları,* Ankara.

Garfinkel, Y.

2003 "The Earliest Dancing Scenes in the Near East", *Near Eastern Archaeology*, Vol: 66, No: 3, s. 84 – 95.

GORNY, R. L.

1995 "Hittite Imperialism and Anti-Imperial Resistance As Viewed from Alişar Höyük", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research,* No. 299/300, s. 65- 89.

GÜLÇUR, S.

2003 "Kentleşme Yolunda", *Ufuk Esin'e Armağan 2: Köyden Kente Yakındoğu'da İlk Yerleşimler*, Edt. Mehmet Özdoğan, Harald Hauptmann, Nezih Başgelen, İstanbul, s.492 – 509.

GÜLÇUR, S., ENDOĞRU, M.

1998 "Güvercinkayası 1996 Yılı Kazısı", *XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı,* 1. Cilt, Ankara, s. 85 – 112.

1999 "Güvercinkayası 1997 Kazısı", *XX. Kazı Sonuçları Toplantısı,* 1. Cilt, Ankara, s. 77 – 100.

GÜLÇUR, S., ÇAYLI, P.

2009 "Güvercinkayası 2007 Yılı Kazısı", *30. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 4. Cilt, Ankara, s. 267 – 284.

GÜLÇUR, S., KİPER, Y.

2007 "Güvercinkayası 2005 Yılı Kazısı Ön Raporu", *28. Kazı Sonuçları Toplantısı,* 2. Cilt, Ankara, s. 111 – 124.

2008 "Güvercinkayası 2006 Yılı Kazısı", *29. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 3. Cilt, Ankara, s. 243 – 260.

HAUPTMANN, H.

2007 "Nevali Çori ve Urfa Bölgesi'nde Neolitik Dönem: Genel Bir Bakış" *Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, Ed. Mehmet Özdoğan- Nezih Başgelen, İstanbul, s. 131- 164.

HAUPTMANN, H., SCHMİDT, K.

2007a "12.000 Yıl Önce Anadolu: Erken Neolitik Dönem Yontuları", *12.000 Yıl Önce Anadolu – İnsanlığın En Eski Anıtları*, Stuttgart, s. 430- 439.

2007b "12.000 Yıl Önce Anadolu: Erken Neolitik Dönem Yontuları", *12.000 Yıl Önce- "Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğunun Başlangıcı"- Neolitik Dönem*, Ed. Nezih Başgelen, İstanbul, s. 21- 32.

MELLAART, J.

2003 *Çatalhöyük: Anadolu'da Bir Neolitik Kent*, İstanbul.

OMURA, S.

1993 "1991 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları", *X. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, s. 365- 386.

2008 "2003-2006 Yıllarında İç Anadolu'da Yapılmış Olan Yüzey Araştırmaları", *25. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* 2. Cilt, s. 213- 224.

ÖZDOĞAN, M.

1999 "Anadolu'dan Avrupa'ya Açılan Kapı Trakya: Gerçekleşen Çalışmalar ve Beklentiler" *Arkeoloji ve Sanat 90*, İstanbul, s. 2- 28.

2008 “Trakya’dan Neolitik Dönem’e ait İnsan Betimlemeli Bir Kap”, *Muhibbe Darga Armağanı*, İstanbul, s. 379- 388.

ÖZDOĞAN, M., PARZINGER, H., ÖZDOĞAN, E., SCHWAZBERG, H.

2009 “Kırklareli Höyüğü Aşağı Pınar Kazısı 2007 Yılı Çalışmaları”, *30. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, s. 233- 248.

ÖZGÜÇ, T.

1958 "Bitik Vazosu" , *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi XVI/1-2,* Ankara, s. 1-18.

1982 *Masat Höyük II: Boğazköy 'ün Kuzeydoğusunda Bir Hitit Merkezi,* Ankara.

1986 *Kültepe-Kaniş II: Eski Yakındoğu'nun Ticaret Merkezinde Yeni Araştırmalar,* Ankara.

1988 *İnandıktepe: Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi,* Ankara.

2002 "Die Keramik der althethitischen Zeit", *Die Hethiter und Ihr Reich, Volk der 1000 Götter,* Bonn/Stuttgart, s. 248-254.

2005 *Kültepe: Kaniš / Neša*, İstanbul.

ÖZGÜÇ, T., ÖZGÜÇ, N.

1949 *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Karahöyük Hafriyatı 1947,* Ankara.

ÖZGÜÇ, T., TEMİZER, R.

1993 "Studies on Relief Vases, Seals, Figurines and Rock-Carvings", *Aspects of Art and Iconography: Anatolia and Its Neighbors. Studies in Honor of Nimet Özgüç*, Ankara, s. 613-628.

ÖZKAYA, V., SAN, O.

2007 "Körtik Tepe: Bulgular Işığında Kültürel Doku Üzerine İlk Gözlemler" *Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar, Yeni Bulgular,* Ed. Mehmet Özdoğan- Nezih Başgelen, İstanbul, s. 21- 36.

ÖZTAN, A.

2002 "Köşk Höyük: Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkılar", *TÜBA – AR*, Sayı 5, s. 55- 69.

2003 "A Neolithic and Chalcolithic Settlement in Anatolia: Köşk Höyük", *Colloquium Anatolicum II*, s. 69- 86.

2007a "Köşk Höyük: Niğde-Bor Ovası'nda Bir Neolitik Yerleşim", *Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, Ed. Mehmet Özdoğan- Nezih Başgelen, s. 223- 235.

2007b "Yeni Bir Tanrı Kabartması Işığında Köşk Höyük Kabartmalı Vazolarında Sembolizm", *Prof. Dr. Refik Duru'ya Armağan*, Ed. Gülsün Umurtak vd., s. 69- 73.

ÖZTAN, A., AÇIKGÖZ, F., ÖZKAN, S., EREK, C., M., ARBUCLE S., B.

2007 "2005 Yılı Köşk Höyük Kazıları Raporu", *28. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, s. 529- 548.

ÖZTAN, A., FAYDALI, E.

2003 "Köşkhöyük'den Erken Kalkolitik Çağa Ait Bir Yapı", *Belleten*, Cilt: LXVII, Sayı: 248, Ankara, s. 13- 44.

ÖZTAN, A., ÖZKAN, S., EREK, C., M., FAYDALI, E.

2006 "2004 Yılı Köşk Höyük Kazıları", *27. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, s. 379- 391.

ÖZKAN, S., FAYDALI, E., ÖZTAN, A.

2002 "Köşk Höyük 2000 Yılı Kazıları", *23. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, s. 335- 342.

ÖZKAN, S., FAYDALI, E., ÖZTAN, A., EREK, C., M.

2004 "2002 Yılı Köşk Höyük Kazıları", *25. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, s. 195- 204.

Rosenberg, M.

2007 "Hallan Çemi" *Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, Ed. Mehmet Özdoğan- Nezih Başgelen, İstanbul, s. 1- 12.

SEEHER, J.

2002 "Hattuşa-Boğazköy, Hitit Devletinin Başkenti: Kentin Gelişimi ve İmparatorluk Metropolü Oluşu", *Hititler ve Hitit İmparatorluğu: 1000 Tanrılı Halk*, s. 460- 462.

SEVİN, V.

2003 *Anadolu Arkeolojisi*, İstanbul.

SİLİSTRELİ, U.

1984 "Pınarbaşı ve Köşk Höyükleri", *V. Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 81- 85.

1985 "Köşk Höyüğü", *VI. Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 31- 36.

1986 "1984 Köşk Höyüğü", *VII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 129- 141.

1987 "1985 Köşk Höyüğü", *VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, s. 173- 179.

1989a "Köşk Höyük'te Bulunan Kabartma İnsan ve Hayvan Figürleriyle Bezeli Vazolar", *Belleten*, Cilt LIII, Sayı 206, s. 361- 374.

1989b "1987 Köşk Höyük", *X. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, s. 61- 66.

1989c "Les Fouilles de Köşk Höyük", *Anatolia and the Near East: Studies in Honor of Tahsin Özgüç*, s. 461- 464.

1991 "1989 Köşk Höyük Kazısı", *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, s. 95- 104.

SİPAHİ, T., YILDIRIM, T.

2004 "Hüseyindede", *Arkeoatlas***,** Sayı 3, s.53.

SİPAHİ, T.

2005 "Hüseyindede'den Hiti Tasvir Sanatı İçin Yeni Bir Sahne", *V. Uluslar arası Hititoloji Kongresi Bildirileri,* Ankara, s. 661-678.

TEMİZER, R.

1988 "Giriş", *İnandıktepe: Eski Hitit Çağı'nda Önemli Bir Kült Merkezi*, Ankara, s. XIII- XXII.

TISSEN, L., C.

2007 "Türkiye'de Seramik Üretiminin Başlangıcı: Genel Bir Bakış", *12.000 Yıl Önce Anadolu – İnsanlığın En Eski Anıtları,* Stuttgart, s. 523- 530.

TODD, I., A.

1966 "Preliminary Report on a Survey of Neolithic Sites in Central Anatolia", *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı: XV-II, s. 101- 105.

van LOON, M. N.

1980 *Korucutepe: Final Report on the Excavations of the University of Chicago, California (Los Angeles) and Amsterdam in the Keban Reservoir, Eastern Anatolia, 1968-1970. Volume 3*, Amsterdam.

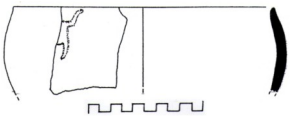
von der OSTEN, H.H

1937 *The Alishar Hüyük, Seasons of 1930-32. Part II*, Chicago.

YILDIRIM, T.

2005 "Hüseyindede Tepesinde Bulunan Yeni Bir Kült Vazosu", *V. Uluslar arası Hititoloji Kongresi Bildirileri,* Ankara, s. 761-778.

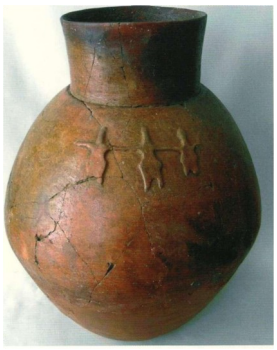
KATALOG

	Bulunduğu Yer	Höyücek
	Dönemi	Tapınak Dönemi / Erken Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Dans Sahnesi
LEVHA I: 2	Yayınlandığı yer	Duru – Umurtak 2005: 56, Lev. 48:1

	Bulunduğu Yer	Kuruçay / 13. Kat
	Dönemi	Erken Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Dans Sahnesi
LEVHA I: 3	Yayınlandığı yer	Duru 1994: 61, Lev. 35:2; 196:1

	Bulunduğu Yer	Kuruçay / 12. Kat
	Dönemi	Erken Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Dans Sahnesi
LEVHA II: 1a– b	Yayınlandığı yer	Duru 1994: 62, Lev. 42:10; 196:3

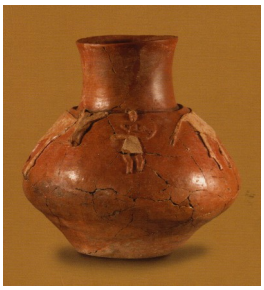
	Bulunduğu Yer	Kuruçay
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Dans Sahnesi
LEVHA II: 2a– b	Yayınlandığı yer	Duru 1994: 62, Lev. 42: 12; 196:4

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka/ 1-3 nolu oda
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	Y: 50.5 cm. Ağız Çapı: 23 cm. Karın Çapı:44 cm. Dip Çapı:16.5 cm.
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Dans Sahnesi
LEVHA III- LEVHA IV	Yayınlandığı yer	Öztan 2007a: 229, Fig. 17

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	Gen. 12,9 cm. Yük. 9,3 cm.
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Dans Sahnesi
LEVHA V: 1– 2	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: Lev. III: 1

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka/ 8 nolu oda
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Dans Sahnesi
LEVHA VI: 1	Yayınlandığı yer	Öztan 2002: 58, Res. 9

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	Yük. 13,2cm. Gen. 18cm.
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Dans Sahnesi
LEVHA VI: 2a—2b	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: Lev. I: 1 12 000 Yıl Önce Anadolu - İnsanlığın En Eski Anıtları, 2007: s.349, 584

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka/ 8 nolu oda
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	Y: 42 cm. Ağız Çapı: 20 cm. Karın Çapı:41,5 cm
	Kap Formu	Boyunlu Çömlek
	İşlenen Konu	Av Sahnesi
LEVHA VII- LEVHA VIII	Yayınlandığı yer	Öztan 2006: 383, Res. 14 12 000 Yıl Önce Anadolu - İnsanlığın En Eski Anıtları, 2007: s.347, 584

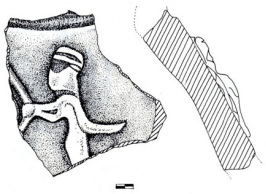
	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Av Sahnesi
LEVHA IX: 1-2	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989c: 462, Pl. 134/ 7

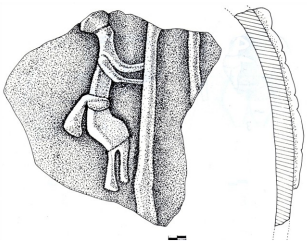
	Bulunduğu Yer	Tepecik / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Av Sahnesi
LEVHA X: 1-2	Yayınlandığı yer	Bıçakçı 2007: 243, Fig. 35/d, 41

	Bulunduğu Yer	Tepecik / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Av Sahnesi
LEVHA XI: 1	Yayınlandığı yer	Bıçakçı 2007: 243, Fig. 39

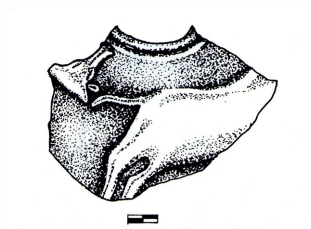
	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik / Erken Kalkolitik M.Ö. 6. Binyıl
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Günlük Yaşantıya İlişkin Sahne
LEVHA XI: 2	Yayınlandığı yer	Öztan v.d. 2007a: 229, Fig. 16

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşenen Konu	Günlük Yaşantıya İlişkin Sahne
LEVHA XII: 1	Yayınlandığı yer	Öztan v.d. 2007a: 229 , Fig. 26

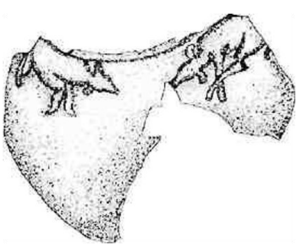
	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik / Erken Kalkolitik M.Ö. 6. Binyıl
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Günlük Yaşantıya İlişkin Sahne
LEVHA XII: 2	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 364, Lev. IV: 1

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Günlük Yaşantıya İlişkin Sahne
LEVHA XII: 3	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 364, Lev. IV: 2

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Boyunsuz Vazo
	İşlenen Konu	Birbirini İzleyen Hayvanlar
LEVHA XIII: 1	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 367, Lev. IX: 1

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Birbirini İzleyen Hayvanlar
LEVHA XIII: 2	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 366, Lev. VII: 2

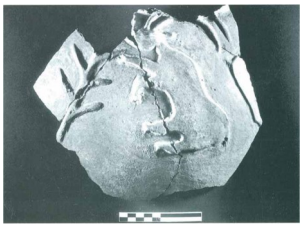
	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Birbirini İzleyen Hayvanlar
LEVHA XIV: 1a-1b	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 364, Lev. VIII: 4

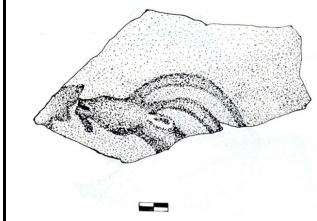
	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Karşılıklı Duran Hayvanlar
LEVHA XIV: 2	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 370, Lev. XI: 3

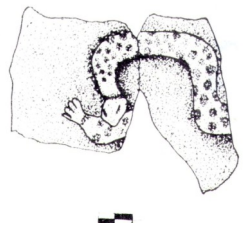
	Bulunduğu Yer	Tepecik / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Birbirini İzleyen Hayvanlar
LEVHA XV: 1-2	Yayınlandığı yer	Bıçakçı 2007: 243, Fig. 35: a, 36

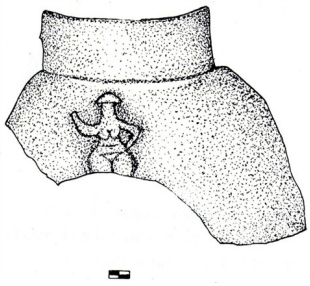
	Bulunduğu Yer	Tepecik / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Birbirini İzleyen Hayvanlar
LEVHA XVI: 1-2	Yayınlandığı yer	Bıçakçı 2007: 243, Fig. 35: b

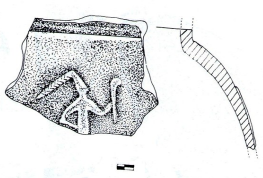
	Bulunduğu Yer	Tepecik/ III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Birbirini İzleyen Hayvanlar
LEVHA XVII: 1-2	Yayınlandığı yer	Bıçakçı 2007: 243, Fig. 35: c

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Hayvanların Doğal Yaşantısıyla İlgili Sahne
LEVHA XVIII: 1-2	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 368, Lev. IX: 3

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik / Erken Kalkolitik M.Ö. 6. Binyıl
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Hayvanların Doğal Yaşantısıyla İlgili Sahne
LEVHA XIX: 1	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 368-369, Lev. X: 1

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Hayvanların Doğal Yaşantısıyla İlgili Sahne
LEVHA XIX: 2	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 371, Lev. XII: 3

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tekli Figür
LEVHA XX: 1	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 362, Lev. II: 2

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tekli Figür
LEVHA XX: 2	Yayınlandığı yer	Silistreli 1989a: 364, Lev. III: 4

	Bulunduğu Yer	Köşk Höyük / III. Tabaka
	Dönemi	Geç Neolitik
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tekli Figür
LEVHA XXI: 1-2	Yayınlandığı yer	Öztan 2007b: 69-70, Çiz. 1, Res. 1

	Bulunduğu Yer	Höyücek
	Dönemi	Erken Kalkolitik Çağ
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	-
	İşlenen Konu	Tekli Figür
LEVHA XXII: 1a-1b	Yayınlandığı yer	Duru - Umurtak 2005: 87, Lev. 84: 8; Lev. 110: 3

	Bulunduğu Yer	Aşağı Pınar
	Dönemi	Erken Kalkolitik Çağ
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Elele Tutuşmuş İnsan Figürleri
LEVHA XXIII: 2	Yayınlandığı yer	Özdoğan 2008: 379- 388

	Bulunduğu Yer	Güvercinkayası
	Dönemi	Orta Kalkolitik Çağ
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tekli Hayvan Figürleri
LEVHA XXII: 2 LEVHA XXIII: 1	Yayınlandığı yer	Gülçur 2008: 246

	Bulunduğu Yer	Kültepe Karum 1b katı
	Dönemi	Asur Ticaret Kolonileri Çağı
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	Yük. 62 cm. / Çap 48 cm.
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Birbirini İzleyen Hayvanlar
LEVHA XXIV	Yayınlandığı yer	Özgüç 1983: 423

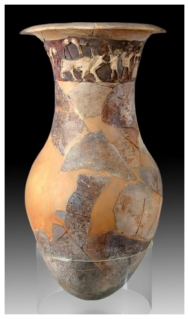
	Bulunduğu Yer	Kültepe Karum 1b katı
	Dönemi	Asur Ticaret Kolonileri Çağı
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	vazo
	İşlenen Konu	Birbirini İzleyen Hayvanlar
LEVHA XXV	Yayınlandığı yer	Özgüç 1983: 423

	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Asur Ticaret Kolonileri Çağı sonları
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	Yük. 55 cm. / Çap 46 cm.
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Birbirini İzleyen Hayvanlar
LEVHA XXVI	Yayınlandığı yer	Özgüç 1982: 146-147, Şek. 164a-b

	Bulunduğu Yer	Bitik
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXVII: 1-2	Yayınlandığı yer	Özgüç 1958: 1-18

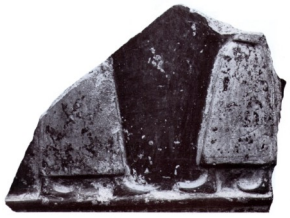
	Bulunduğu Yer	İnanadıktepe
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	Yük. 82 cm. / Gövde Çapı 43 cm. / Boyun Çapı 35.5 cm
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXVIII - XXXIII	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 16, Lev.36-59; F-L; M: 2

	Bulunduğu Yer	Hüseyindede
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	Yük. 85.5 cm
	Kap Formu	vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXXIV - XXXV	Yayınlandığı yer	Yıldırım 2005: 761-778

	Bulunduğu Yer	Hüseyindede
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXXVI - XXXVII	Yayınlandığı yer	Sipahi 2005: 661-678

	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXXVIII: 1	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 49, Lev. 70: 1

	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXXVIII: 2	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 50, Lev. 70: 3

	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXXVIII: 3	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 50, Lev. 70: 4

	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXXVIII: 4	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 50, Lev. 71: 3

	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	
LEVHA XXXIX: 1	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 51, Lev. 73: 1

	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXXIX: 2	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 51, Lev. 74: 1

	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXXIX: 3	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 51– 52, Lev. 74: 2

	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XL: 1	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 52, Lev. 75: 2

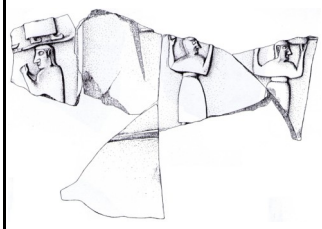
	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XL: 2	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 52, Lev. 75: 1

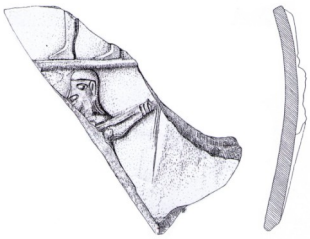
	Bulunduğu Yer	Eskiyapar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XL: 3	Yayınlandığı yer	Özgüç 1988: 52– 53, Lev. 76: 1

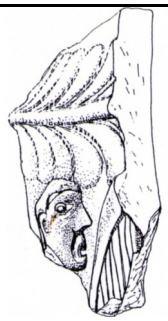
	Bulunduğu Yer	Alişar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLI: 1	Yayınlandığı yer	von der Osten 1937: 111, 114, Fig. 155: c2623

	Bulunduğu Yer	Alişar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLI: 2	Yayınlandığı yer	von der Osten 1937: 111, 114, Fig. 154: d2935

	Bulunduğu Yer	Alişar
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLII	Yayınlandığı yer	von der Osten 1937: 111, 114, Fig. 153

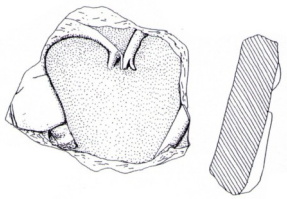
	Bulunduğu Yer	Boğazköy
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLIII	Yayınlandığı yer	Boehmer 1983: 22 , Taf. V:10a

	Bulunduğu Yer	Boğazköy
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLIV: 1	Yayınlandığı yer	Boehmer 1983: 22 , Taf. V: 10b

	Bulunduğu Yer	Boğazköy
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLIV: 2	Yayınlandığı yer	Boehmer 1983: 27– 28 , Taf. IX: 23

	Bulunduğu Yer	Boğazköy
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLV: 1	Yayınlandığı yer	Boehmer 1983: 27– 28 , Taf. X: 24

	Bulunduğu Yer	Boğazköy
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLV: 2	Yayınlandığı yer	Boehmer 1983: 28 , Taf. X: 25

	Bulunduğu Yer	Boğazköy
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLVI: 1	Yayınlandığı yer	Boehmer 1983: 29 , Taf. IX: 26

	Bulunduğu Yer	Boğazköy
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLVI: 2	Yayınlandığı yer	Boehmer 1983: 27– 28 , Taf. X: 28

	Bulunduğu Yer	Kabaklı
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLVII: 1	Yayınlandığı yer	Boehmer 1983: 26, Abb. 15 Özgüç 1988: 32, 36 , Lev. 68: 2

	Bulunduğu Yer	Elbistan Karahöyük
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XLVII: 2	Yayınlandığı yer	Özgüç 1949: 38– 39, Lev. XLVII: 2

	Bulunduğu Yer	Elbistan Kara höyük
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	-
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Tören Sahnesi
LEVHA XXVIII: I	Yayınlandığı yer	Özgüç 1949: 39– 40, Lev. XLVII: 1

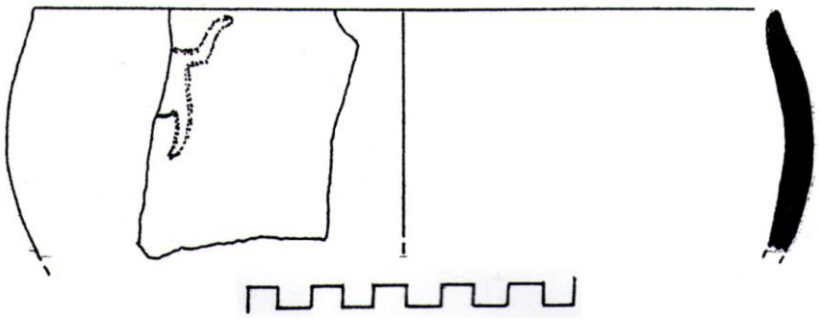
	Bulunduğu Yer	Selimli
	Dönemi	Eski Hitit Dönemi
	Cinsi	Pişmiş Toprak
	Ölçüleri	
	Kap Formu	Vazo
	İşlenen Konu	Av Sahnesi
LEVHA XXVIII: 2	Yayınlandığı yer	Boehmer 1983: 57, Abb. 48: a

LEVHALAR

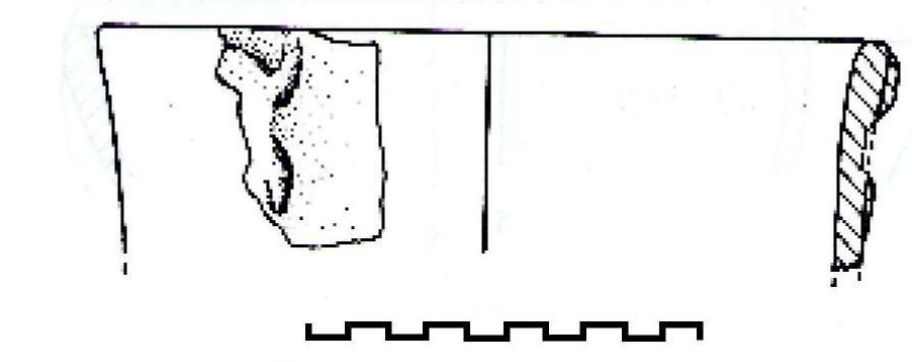
LEVHA I

1

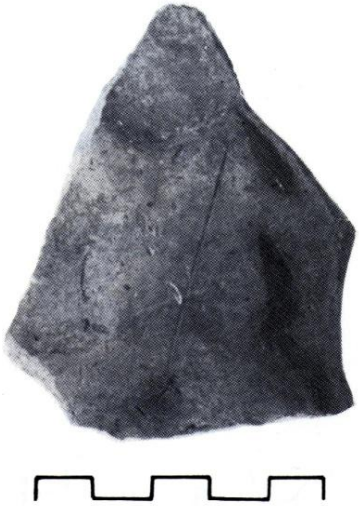

2

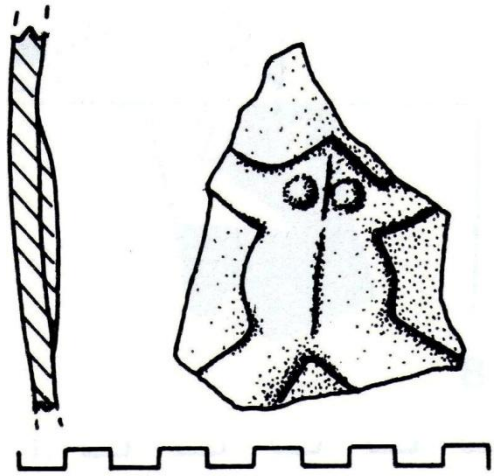

3

LEVHA II

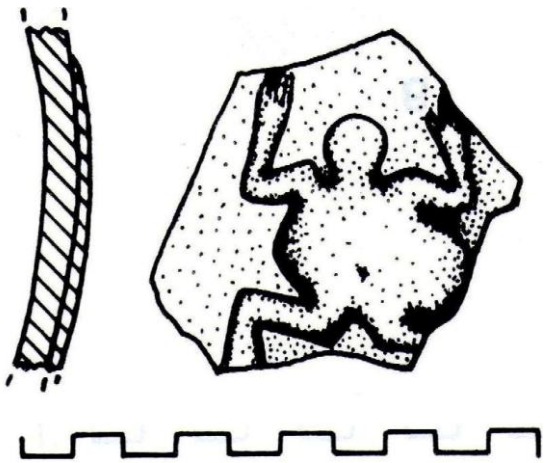
1a

1b

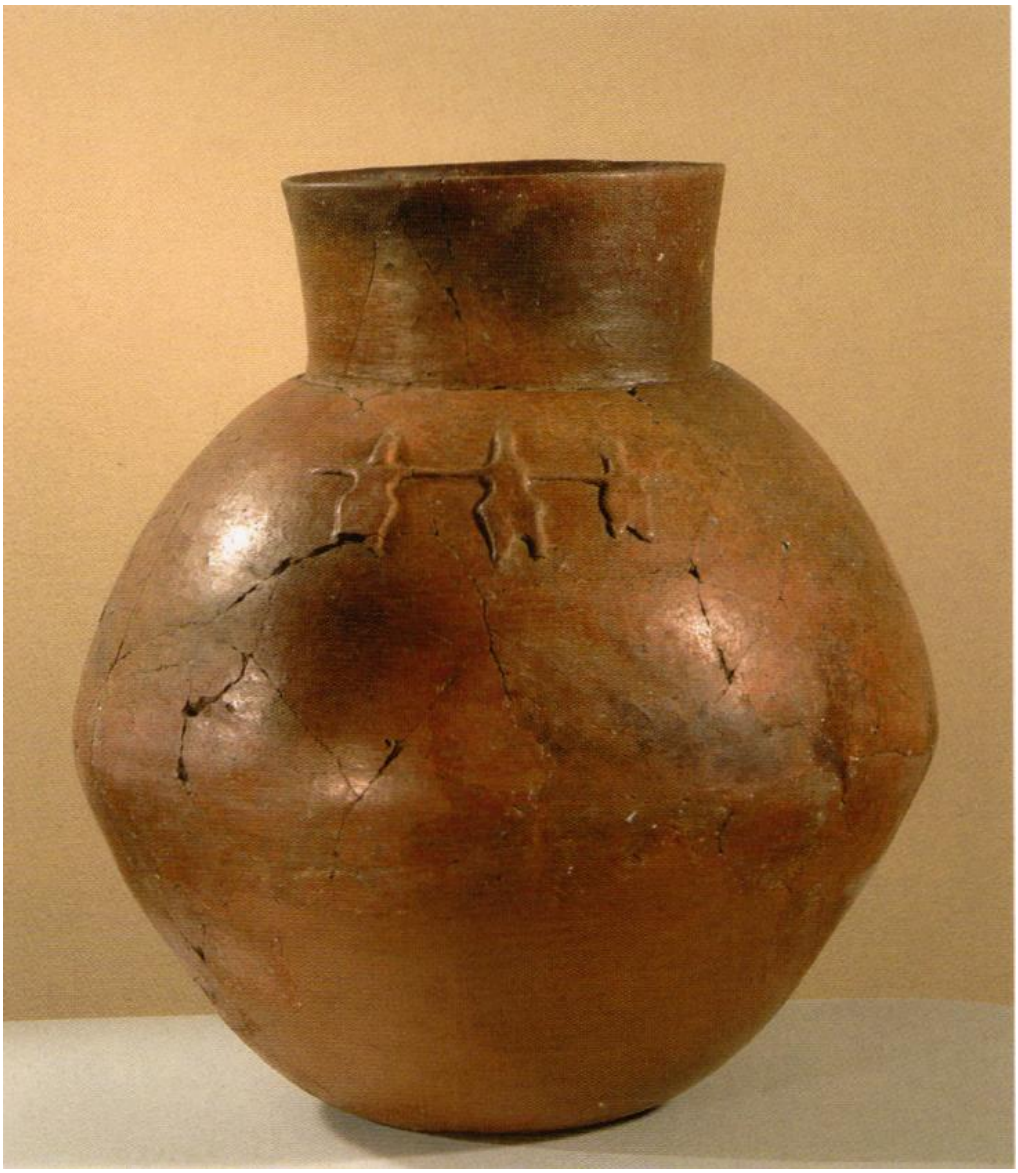

2a

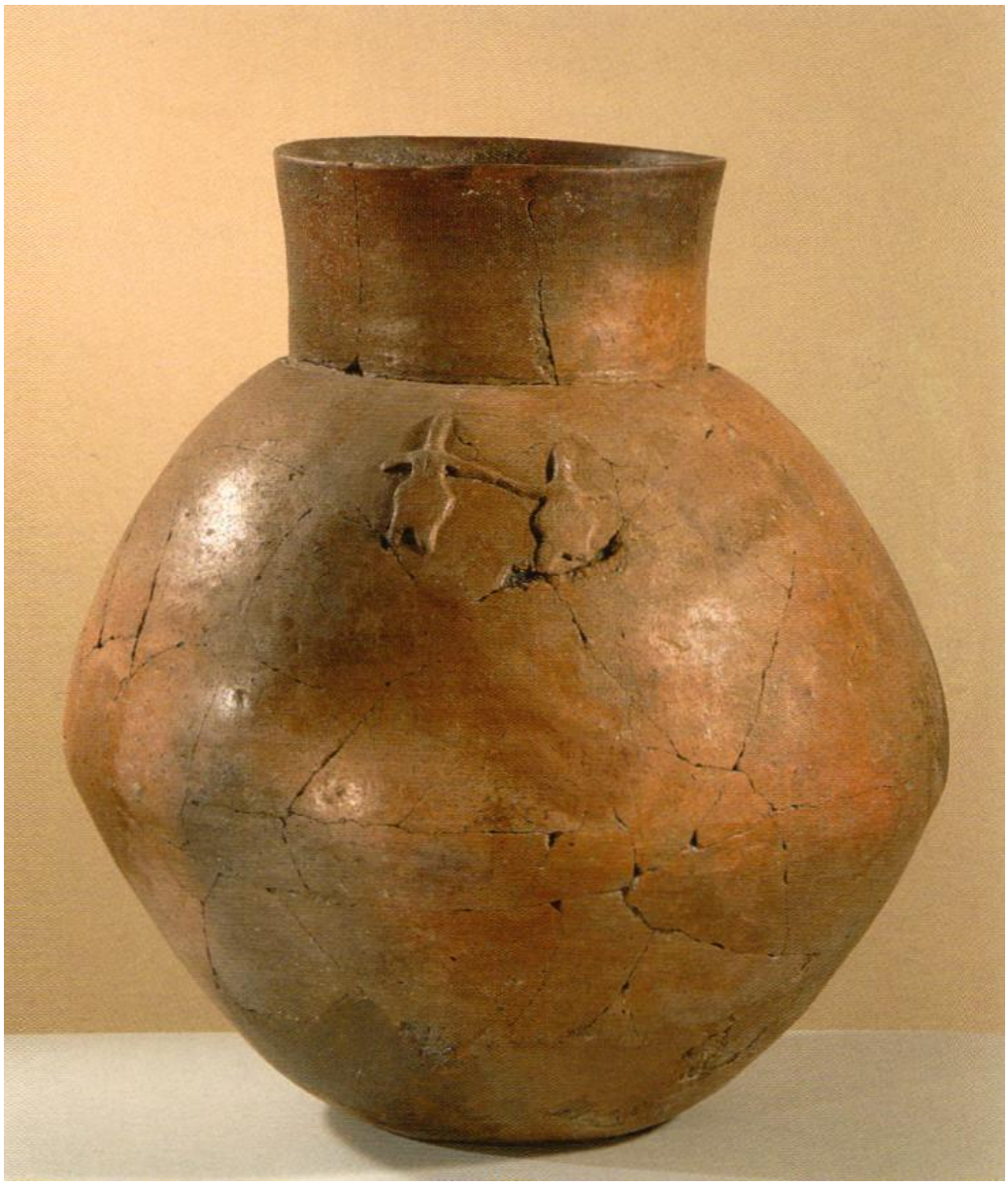

2b

LEVHA III

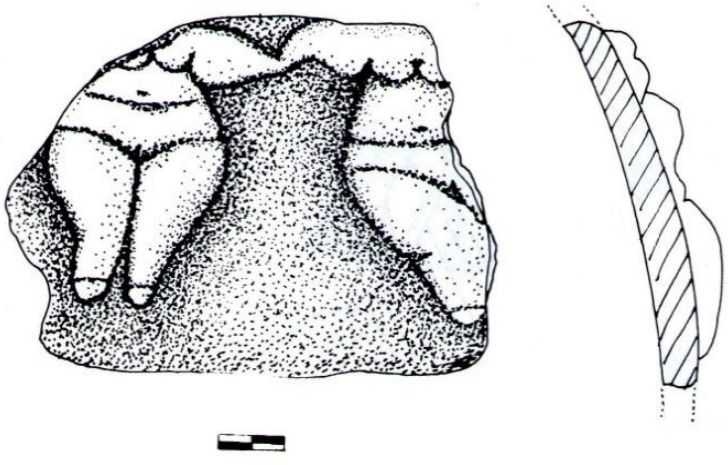
LEVHA IV

LEVHA V

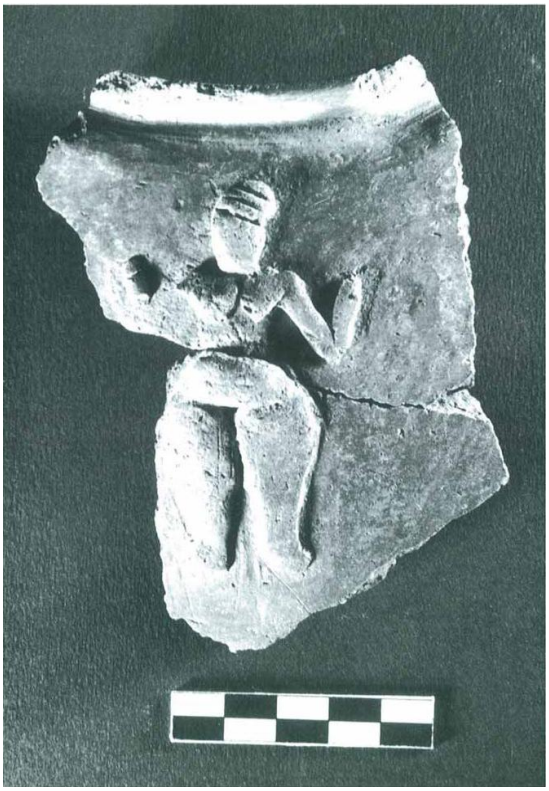

1

2

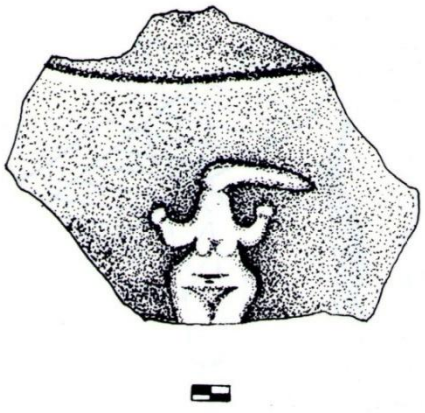
LEVHA VI

1

2a

2b

LEVHA VII

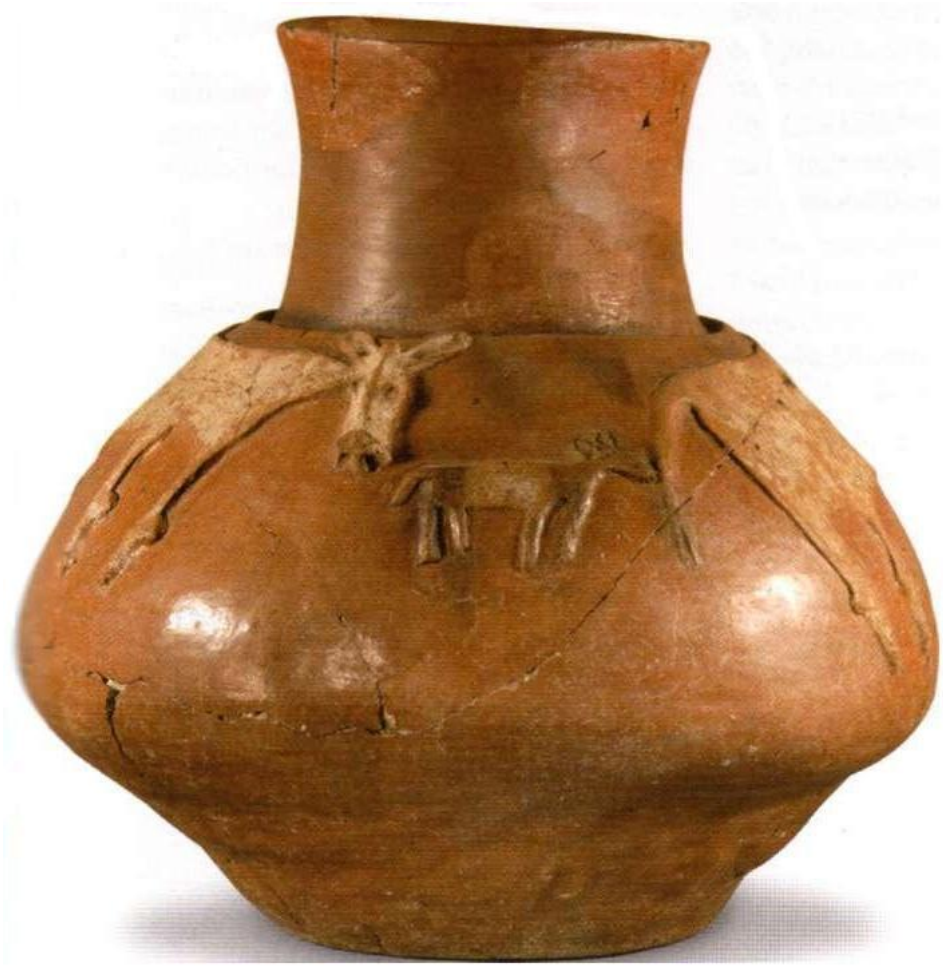

1

2

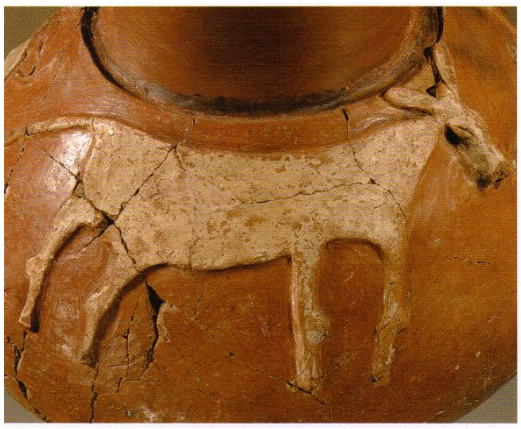
LEVHA VIII

1

2a

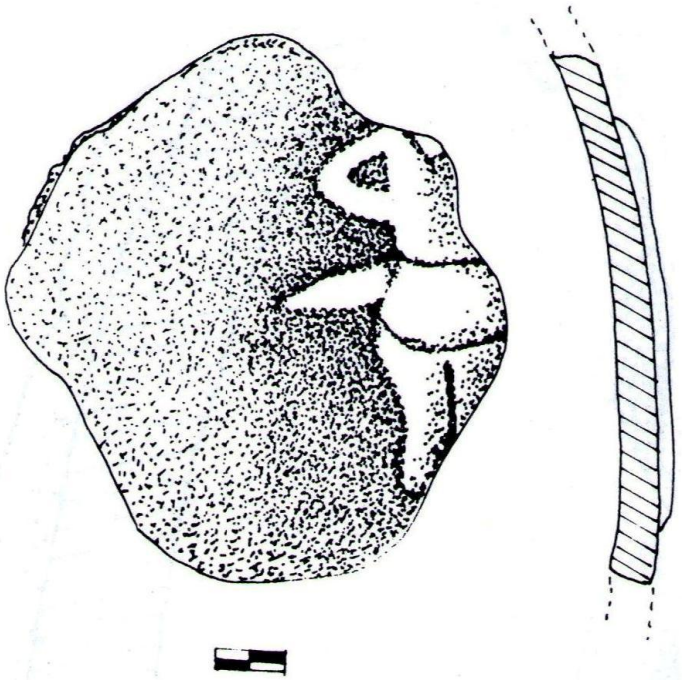

2b

LEVHA IX

1

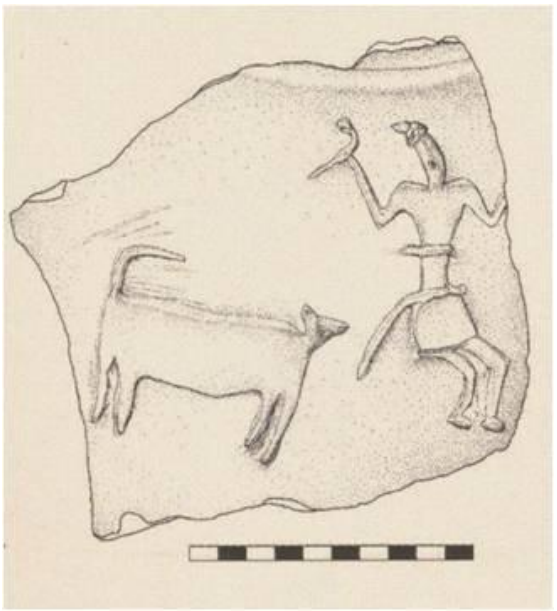

2

LEVHA X

1

2

LEVHA XI

1

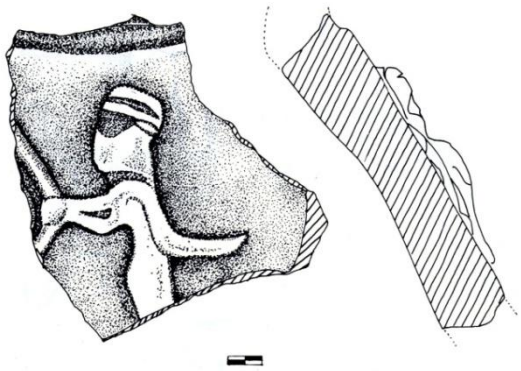

2

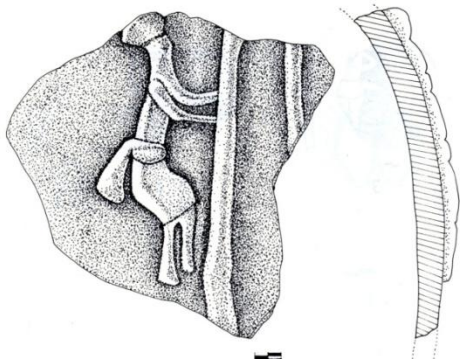
LEVHA XII

1

2

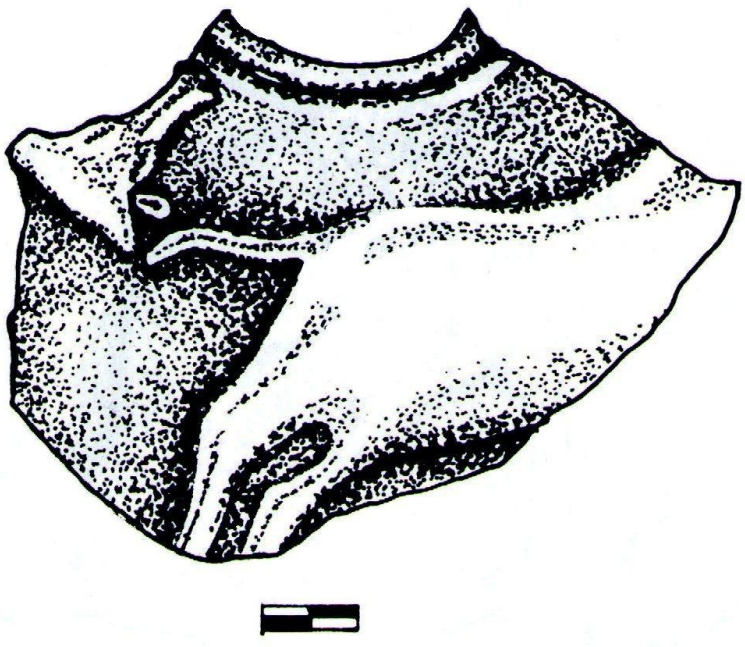

3

LEVHA XIII

1

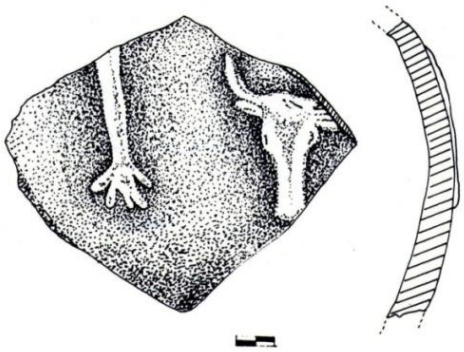

2

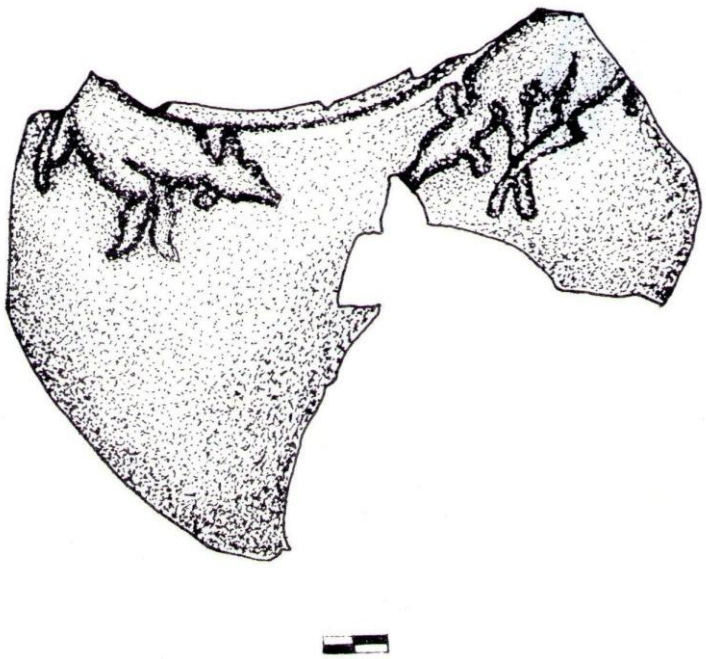
LEVHA XIV

1a

1b

2

LEVHA XV

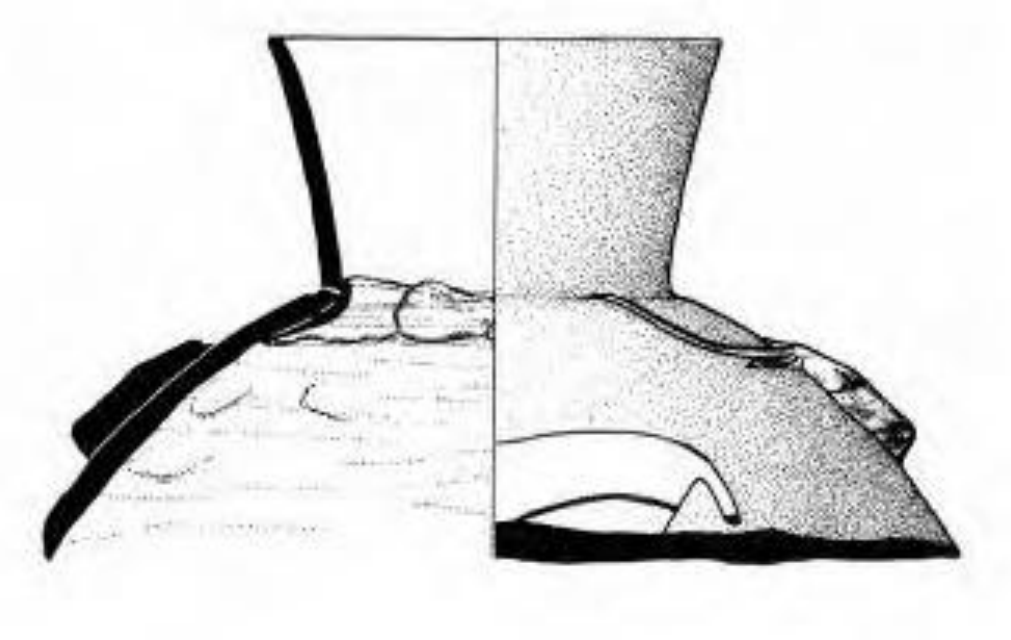

1

2

LEVHA XVI

1

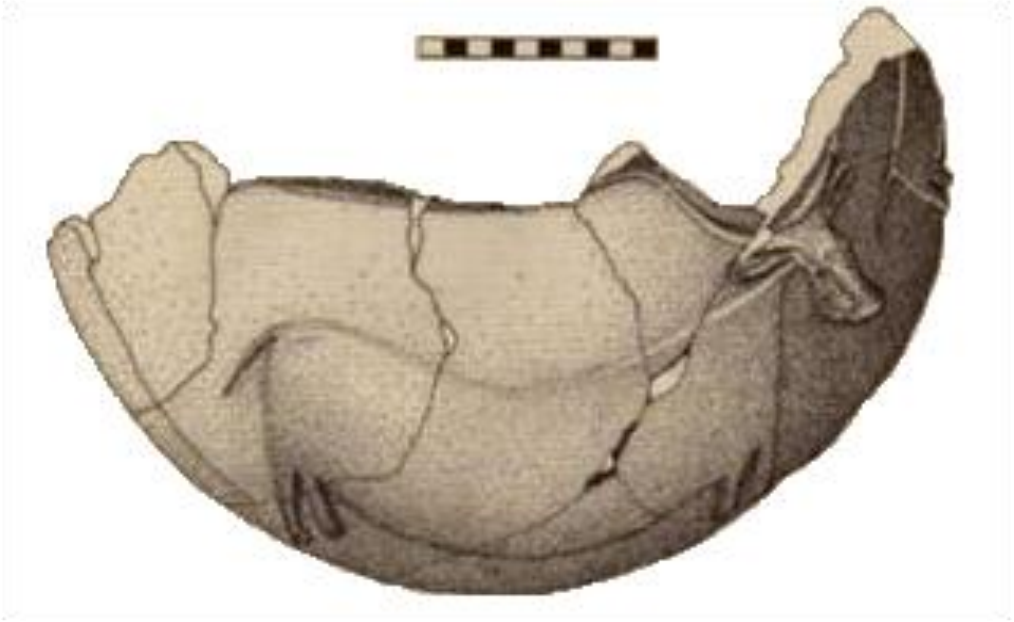

2

LEVHA XVII

1

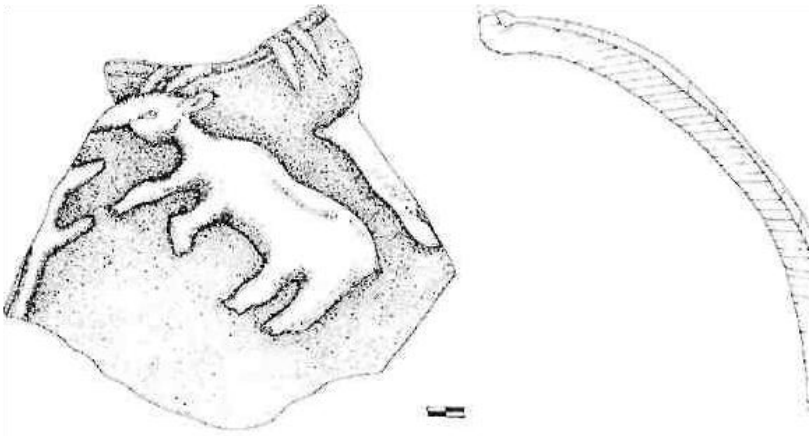

2

LEVHA XVIII

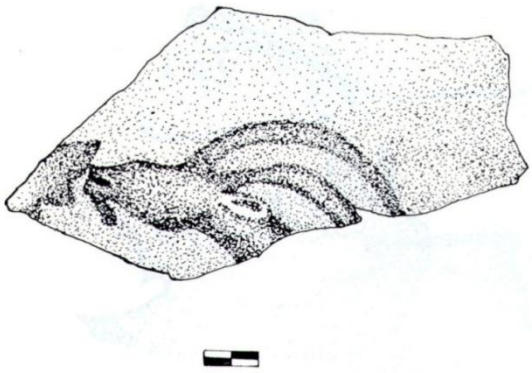

1

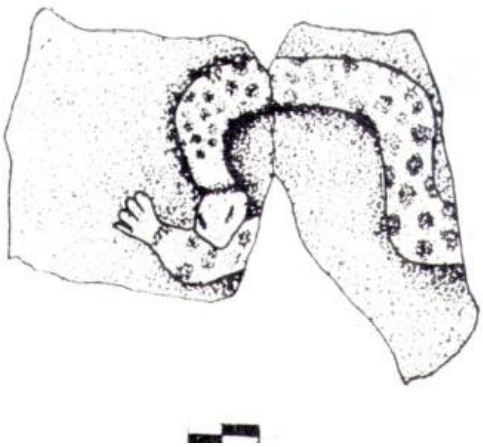

2

LEVHA XIX

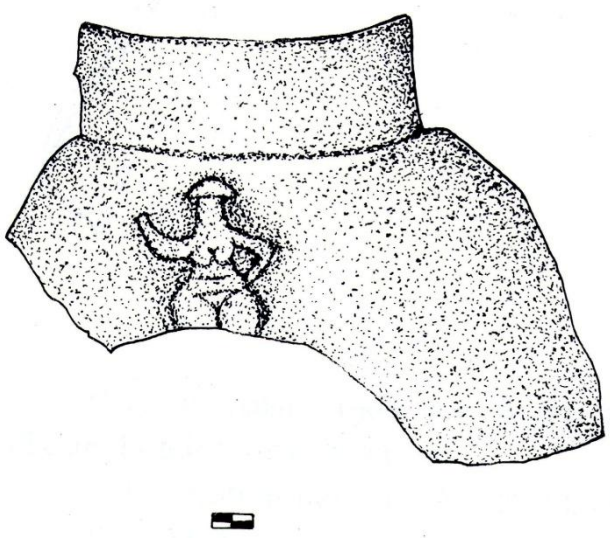

1

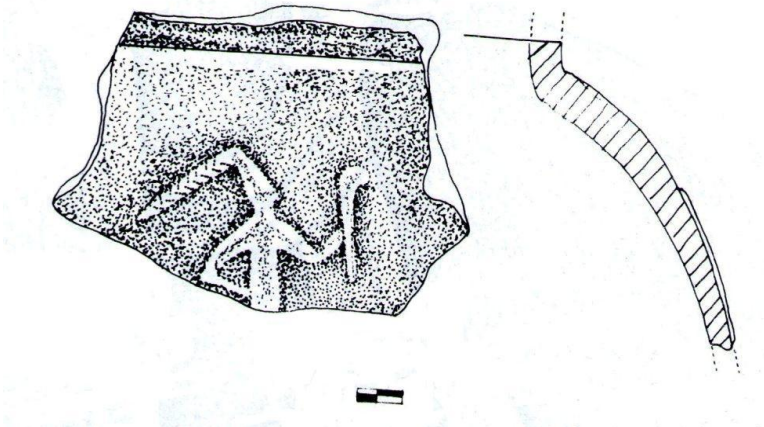

2

LEVHA XX

1

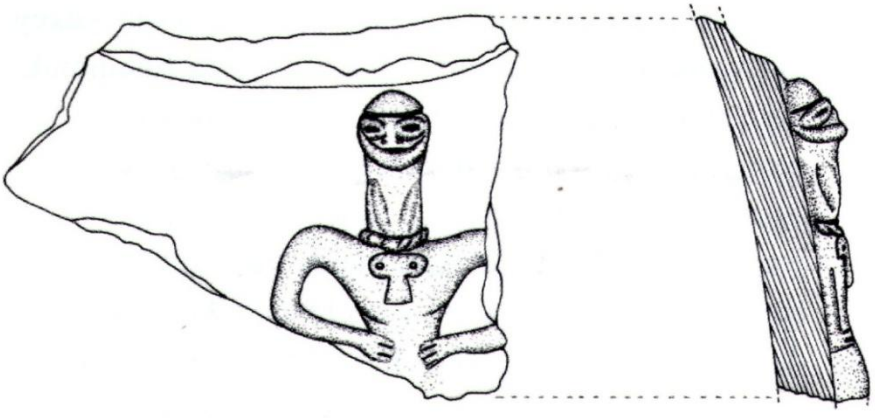

2

LEVHA XXI

1

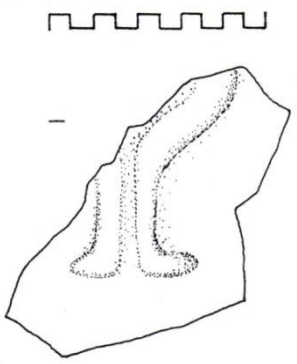

2

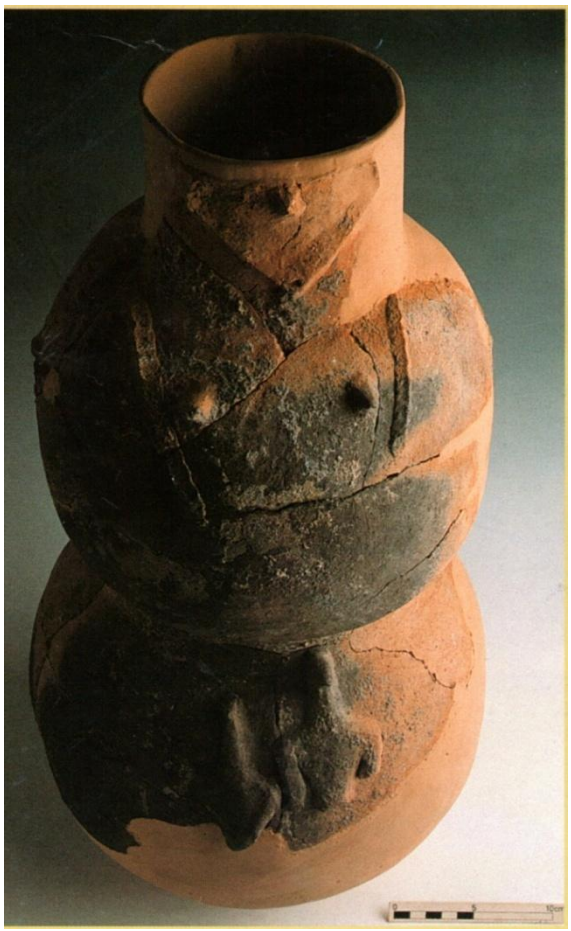
LEVHA XXII

1a

1b

2

LEVHA XXIII

1

2

LEVHA XXIV

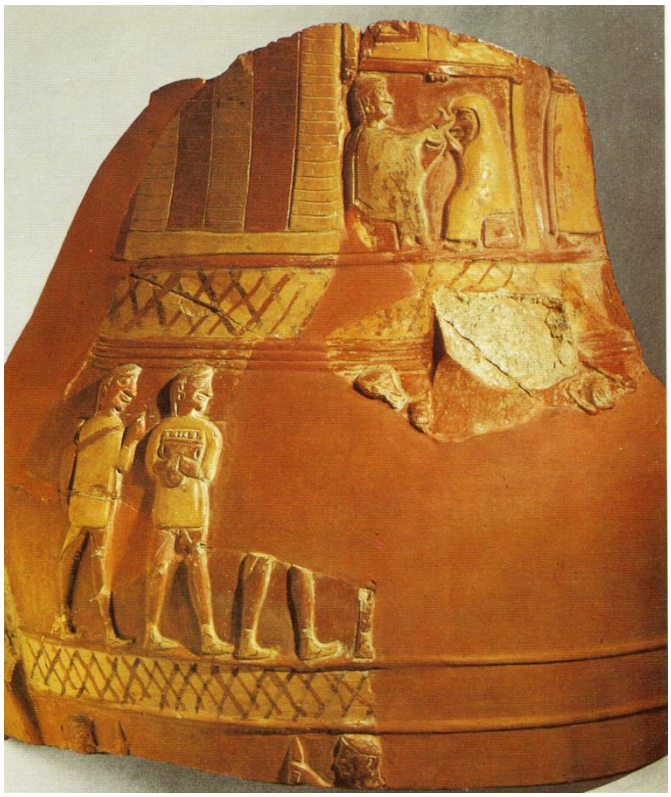
LEVHA XXV

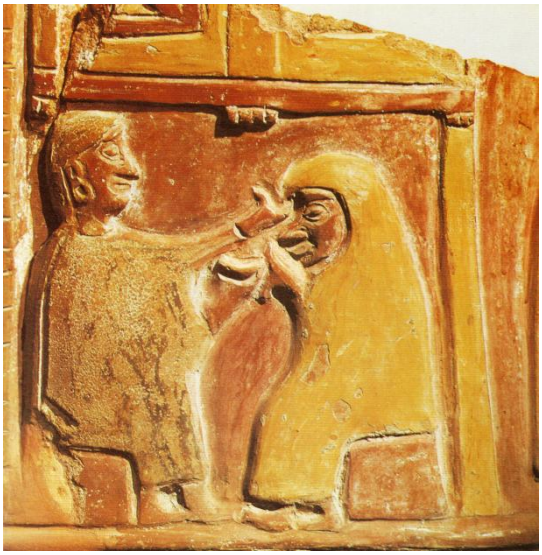
LEVHA XXVI

LEVHA XXVII

1a

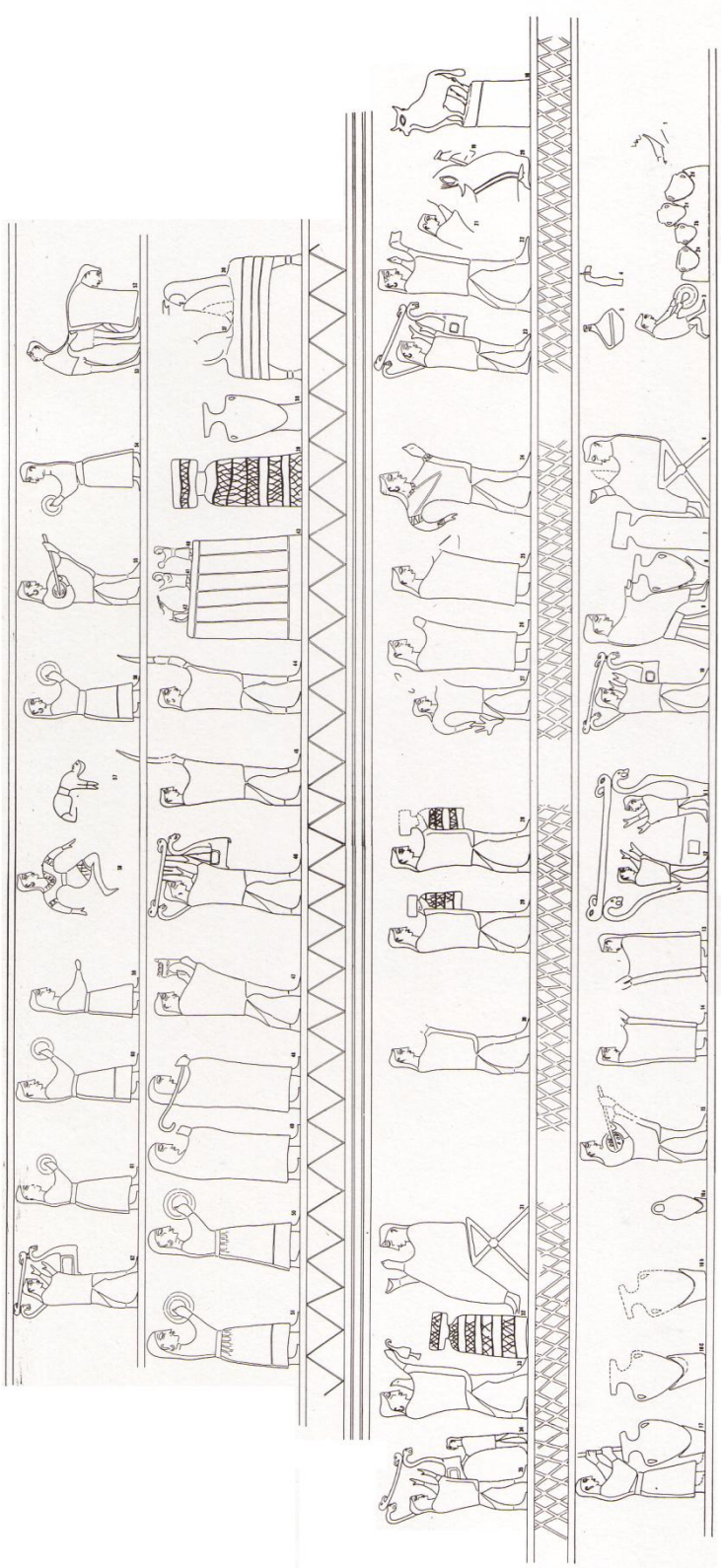

1b

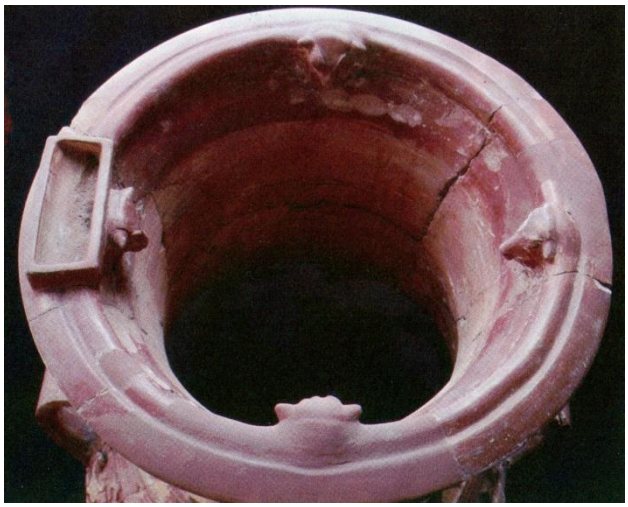
LEVHA XXVIII

LEVHA XXIX

LEVHA XXX

1

2

LEVHA XXXI

1

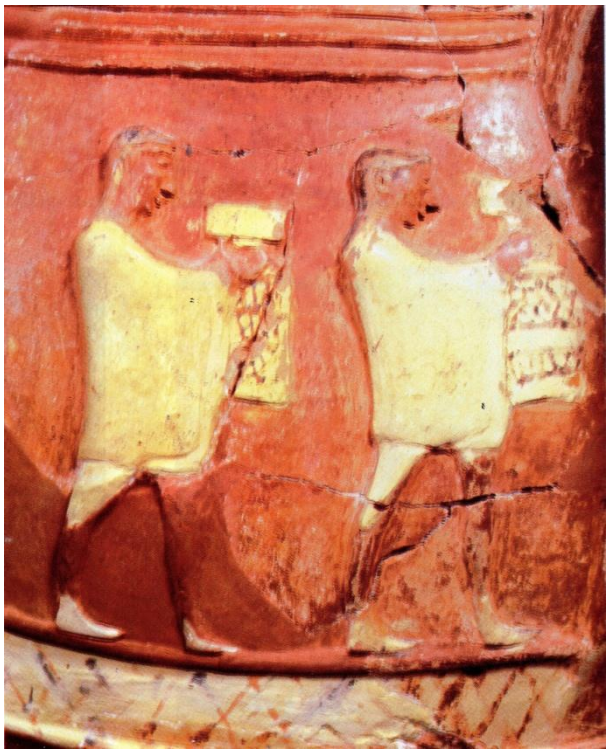

2

LEVHA XXXII

1

2

LEVHA XXXIII

1

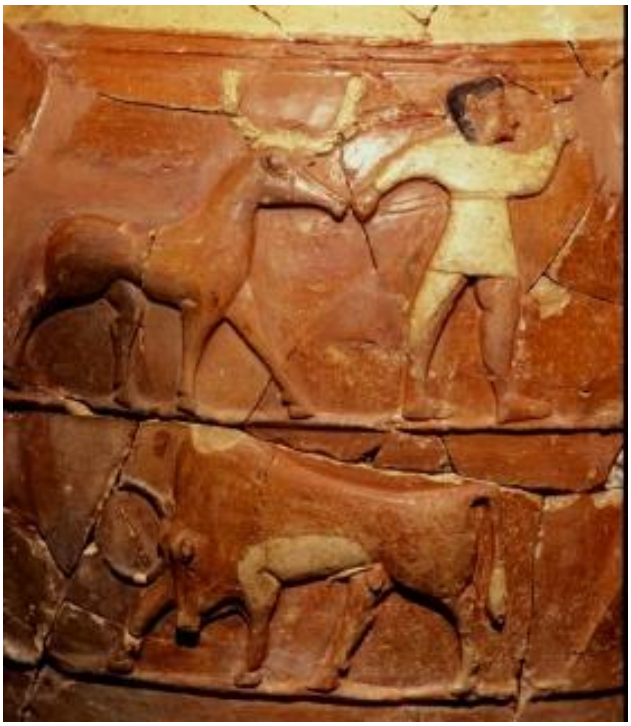

2

LEVHA XXXIV

LEVHA XXXV

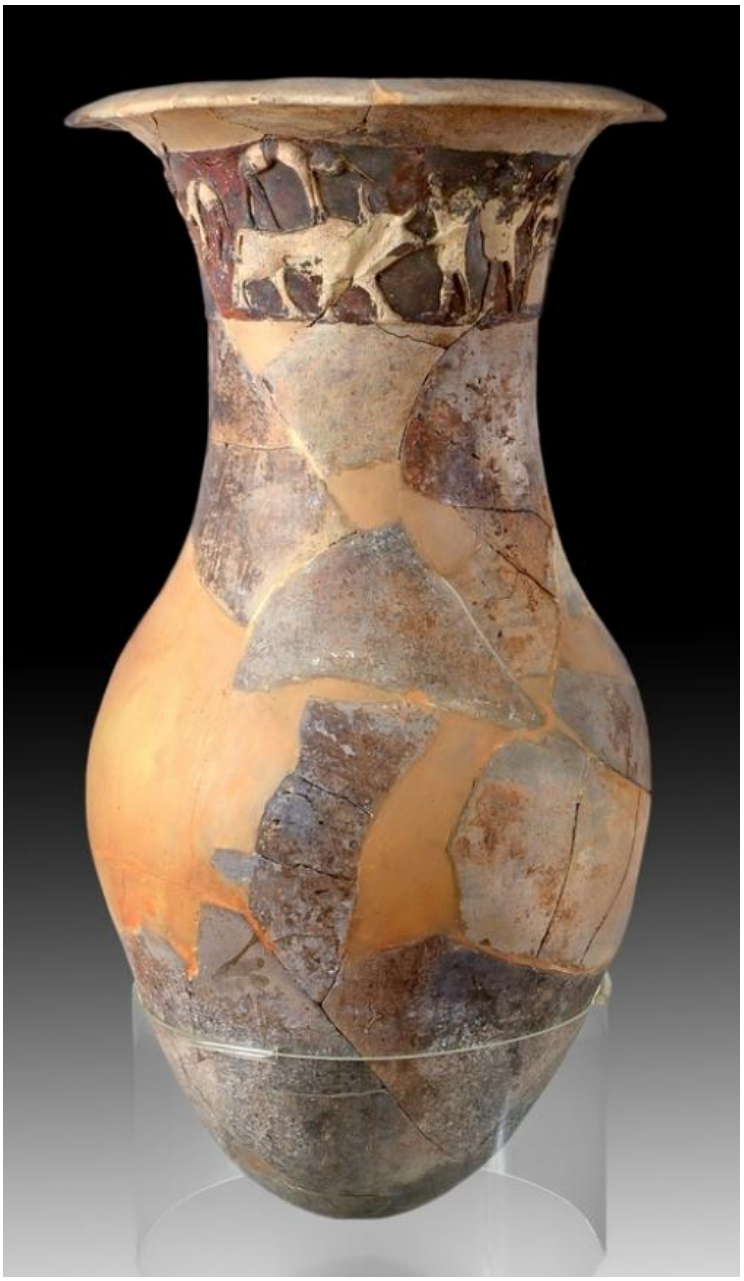

1

2

LEVHA XXXVI

LEVHA XXXVII

1

2

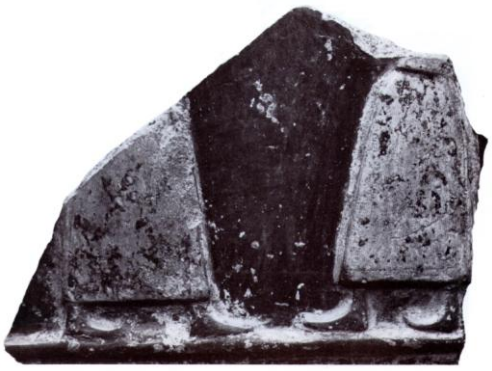
LEVHA XXXVIII

1

2

3

4

LEVHA XXXIX

1

2

3

LEVHA XL

1

2

3

LEVHA XLI

1

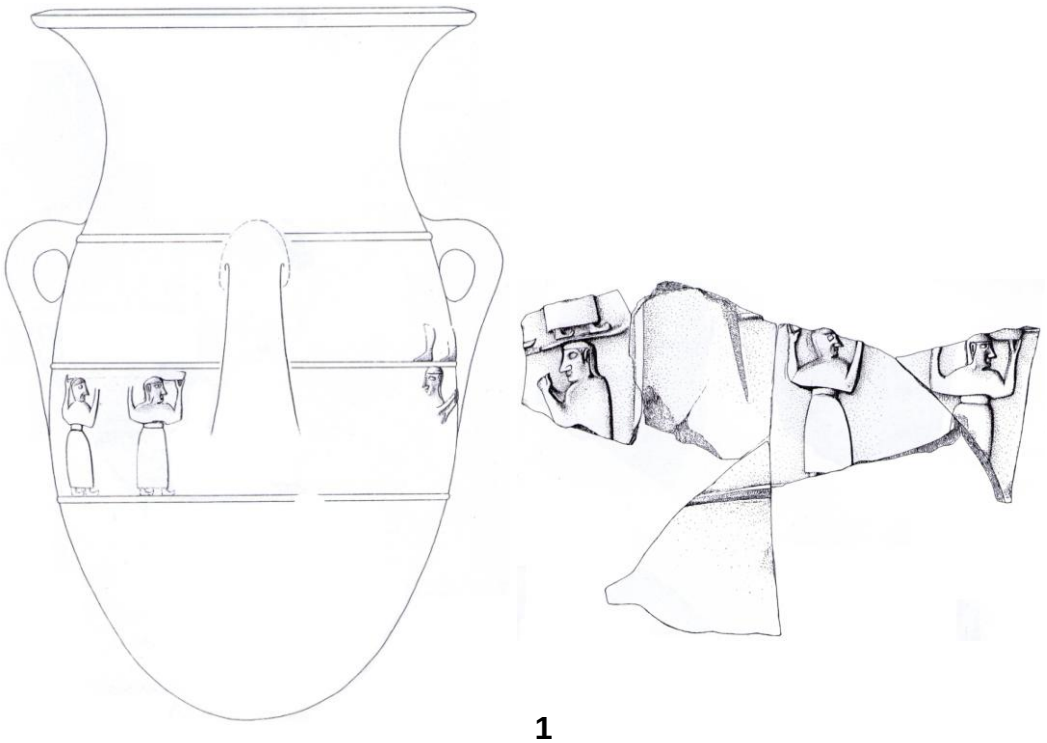

2

LEVHA XLII

LEVHA XLIII

1

2

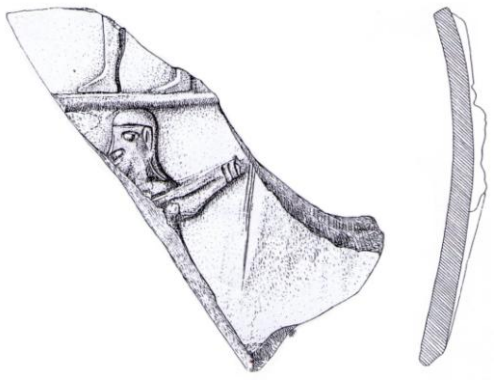

3

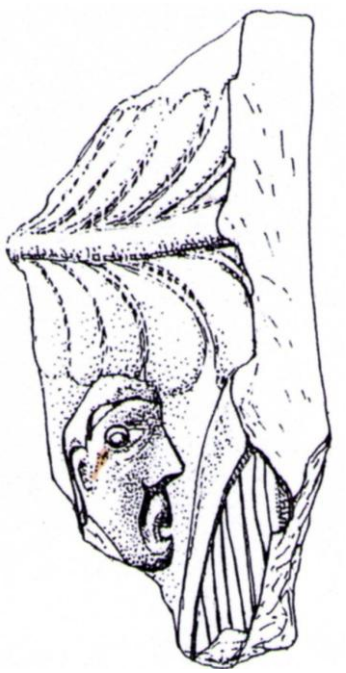
LEVHA XLIV

1a

1b

2a

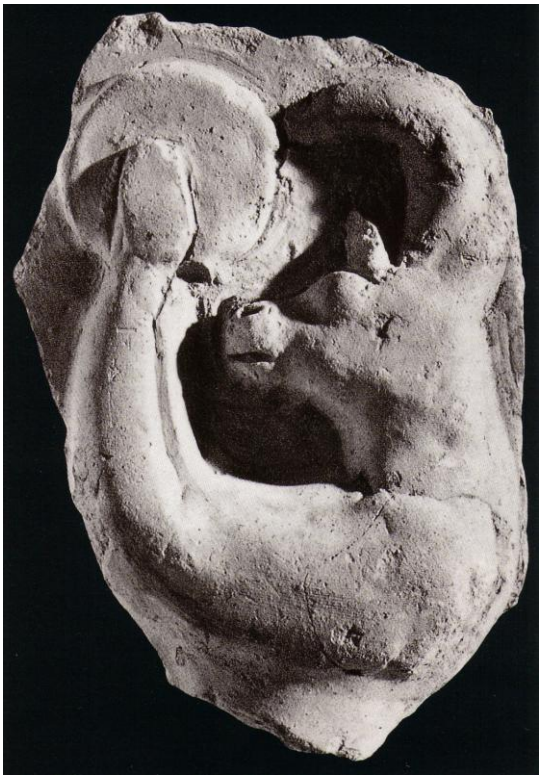

2b

LEVHA XLV

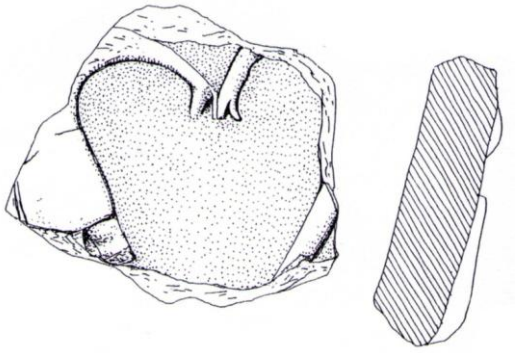

1

2

LEVHA XLVI

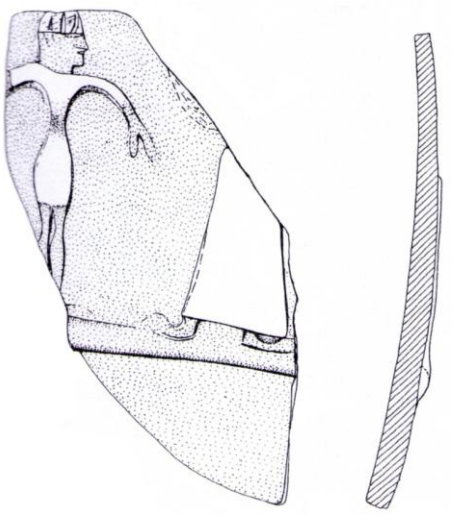
1a

1b

2a

2b

LEVHA XLVII

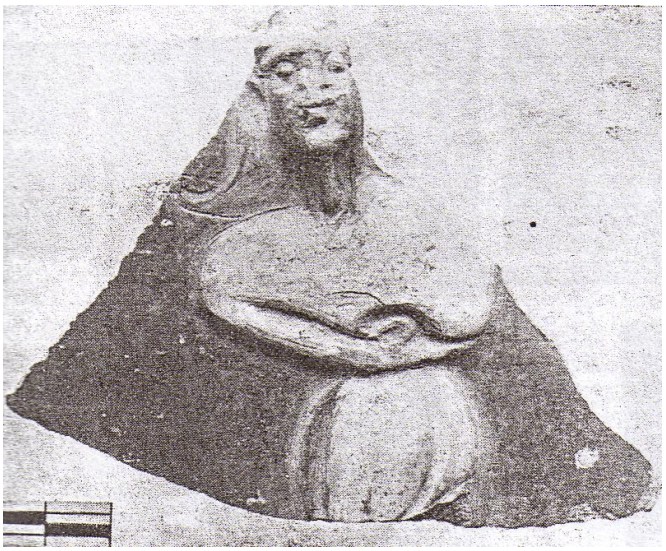

1

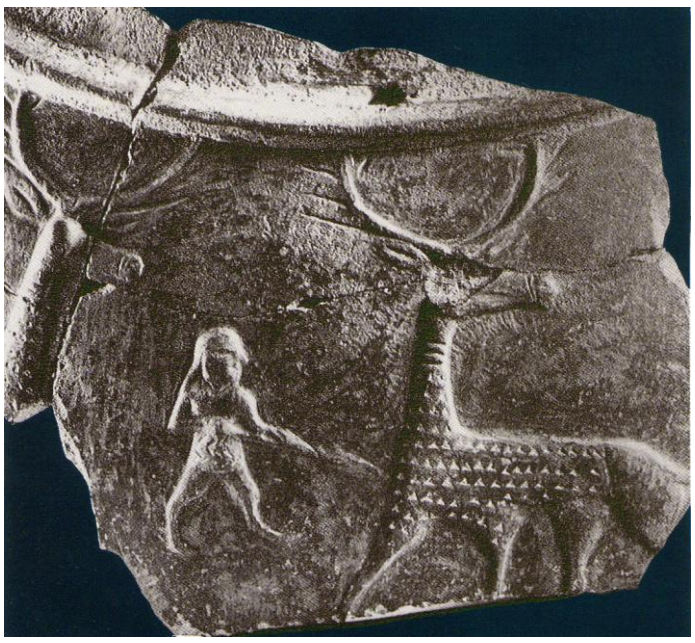

2

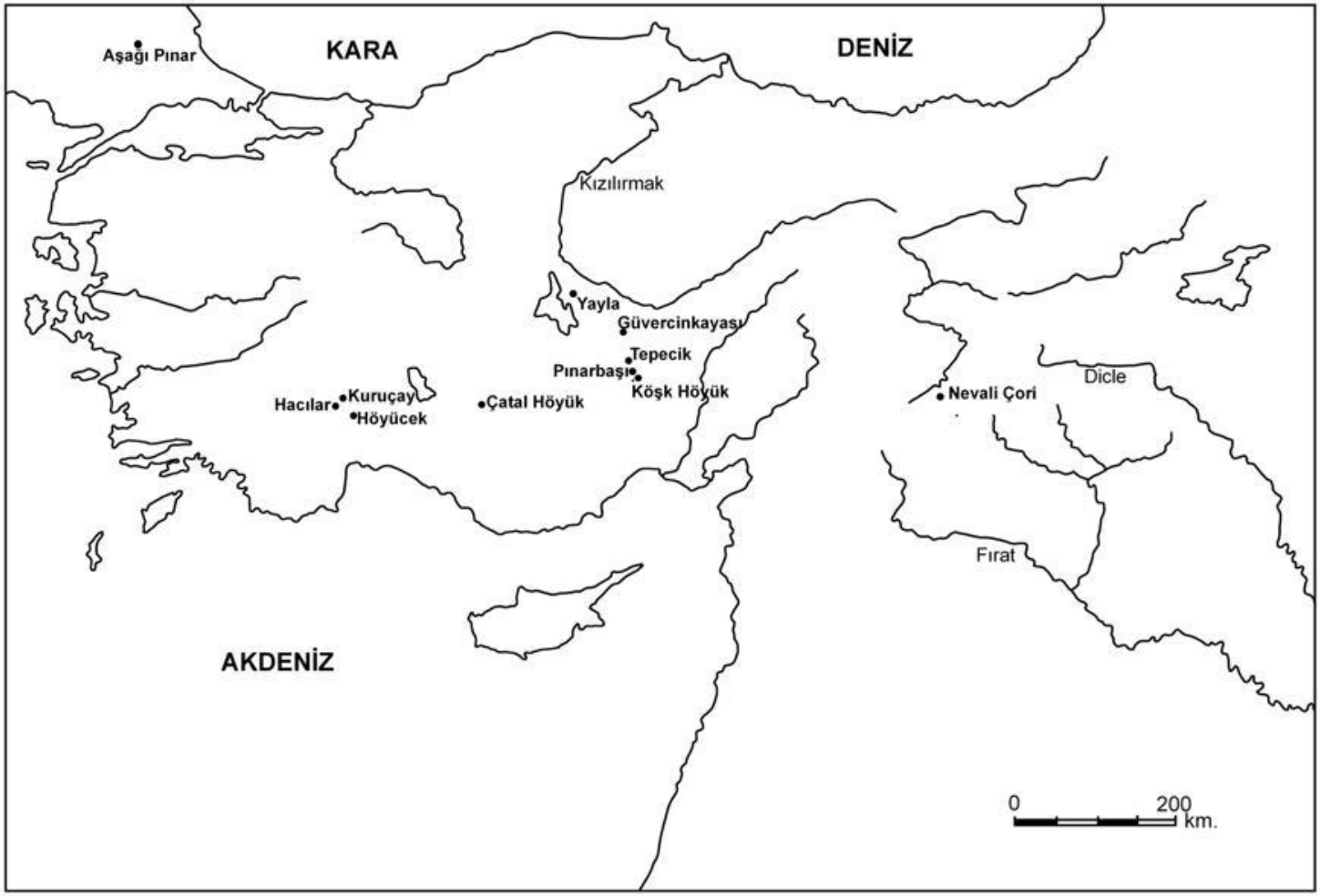
LEVHA XLVIII

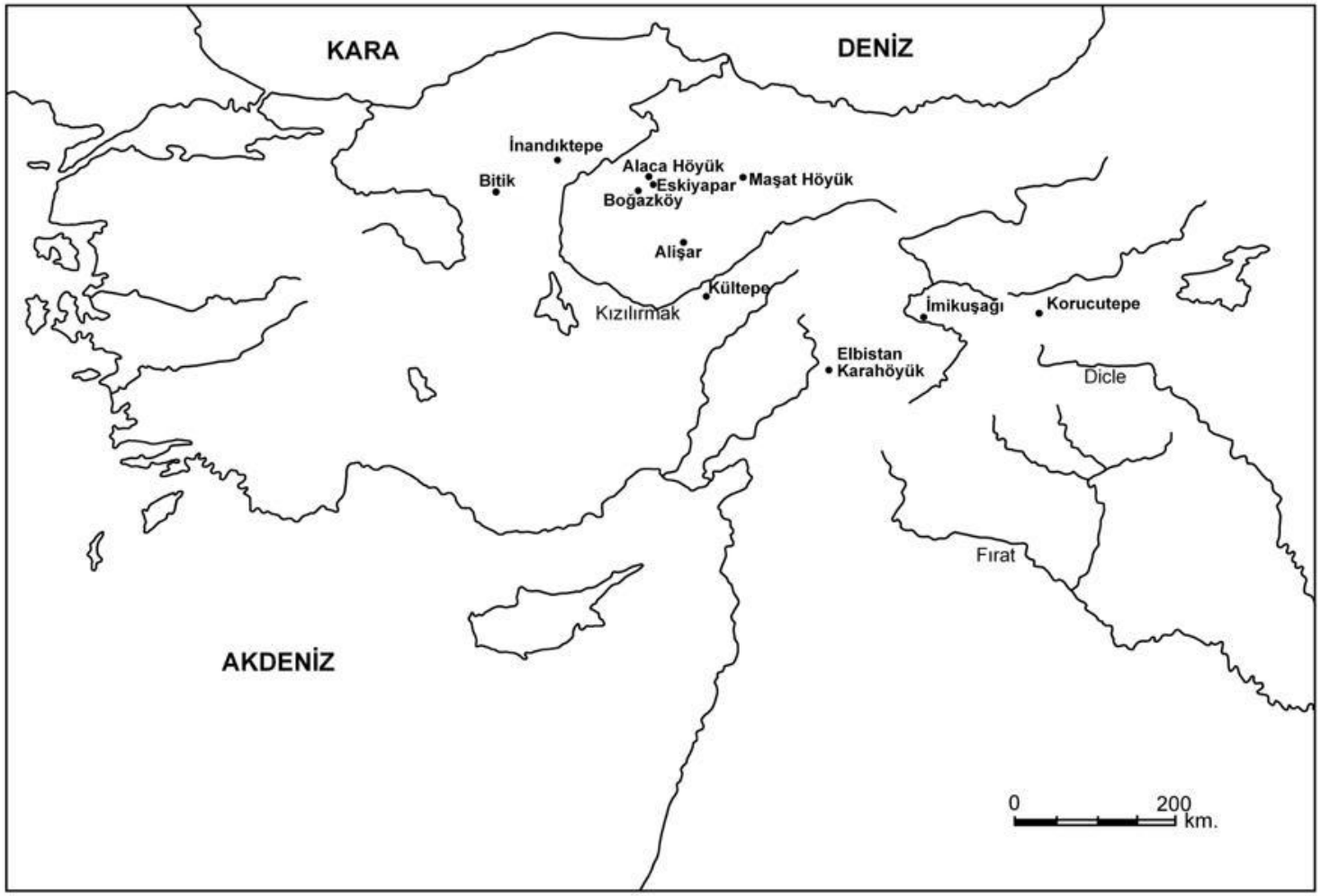
1

2

Aşağı Pınar
KARA
DENİZ
Kızılırmak
Yayla
Güvercinkayası
Tepecik
Pınarbaşı
Köşk Höyük
Hacılar
Kuruçay
Höyücek
Çatal Höyük
Nevali Çori
Dicle
Fırat
AKDENİZ
0
200
km.

Harita 1

KARA
DENİZ
İnandıktepe
Alaca Höyük
Bitik
Eskiyapar
Maşat Höyük
Boğazköy
Alişar
Kültepe
Kızılırmak
İmikuşağı
Korucutepe
Elbistan
Karahöyük
Dicle
Fırat
AKDENİZ
0
200
km.

Harita 2

ÖZET

DEMİR YILMAZ, Şifa. Anadolu'da Neolitik Çağ'dan Tunç Çağı Sonuna Kadar Kabartma İnsan ve Hayvan Figürleriyle Bezeli Pişmiş Toprak Kaplar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

Anadolu'da Erken Neolitik Dönem'den itibaren görülen, pişmiş toprak kapların üzerinin kabartma olarak yapılmış insan ve hayvan figürleriyle süslenmesi anlayışı, Eski Hitit Dönemi'nde doruk noktasına ulaşmaktadır.

M.Ö. 2. bin yılın ilk yarısında, Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Eski Hitit dönemlerinde yaygın olarak görülen bu kapların, bu dönemde Mezopotamya ile girilen yoğun ticari ilişkilerin ve etkileşimin bir sonucu olarak karşımıza çıktığı kabul görmüştür.

Bu tez çalışmasının amacı, özellikle vazo formlarında karşımıza çıkan bu bezeme anlayışının Erken Neolitik Dönem'den Geç Tunç Çağı sonuna kadar incelenmesi yoluyla, ele alınan dönemler boyunca bu kap tipinin tipolojik gelişiminde ve kullanım amacında bir sürekliliğin olup olmadığının incelenmesidir.

Çalışma sırasında, ele alınan malzeme, Neolitik Dönem, Kalkolitik Dönem ve Tunç Çağı olmak üzere üç ana dönemde incelenmiştir. Kabartma figürlü kapların ele geçtiği yerleşimler ana dönem başlıkları altında ayrı ayrı ele alınmış ve mümkün olduğunca buluntular ele geçtikleri arkeolojik kontekstlerle birlikte değerlendirilmiştir. Kabartma figürler, oluşturdukları konu bütünlüklerine göre gruplara ayrılarak, incelenen her örnek için kataloglama çalışması yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler

1. Kabartma Figürlü Seramik

2. Neolitik Dönem

3. Kalkolitik Dönem

4. Tunç Çağı

5. Vazo

ABSTRACT

DEMİR YILMAZ, Şifa. Potteries Which are Ornamented with Relief Human and Animal Figures in Anatolia from the Neolithic Age to the End of Bronze Age, Master Study, Ankara, 2011.

The understanding of ornament with human and animal figures as a relief on the potteries has reached its zenith in the Early Hittite Period.

In the first half of the second millenium BC, these potteries, which were commonly seen in the Assyrian Trade Colonies Period and Early Hittite Period, have been accepted to come across as a result of interaction and entered intensive trade relations with Mesopotamia in this term.

The aim of this thesis, especially the understanding of ornament we come across into vase forms that examined until the end of the Early Neolithic Period from the Late Bronze Age was examined whether there is a continuity about its aim of the usage and its typological development related with the type of this pot during the periods covered.

Materials, which were handled in during working, were examined in three main period as a Neolithic Age, Cholcolitic Age and Bronze Age. The settlements, which were obtained the vase pot embossed figure, were separately handled in under the titles of main period and were evaluated with archaeological context and findings. The relief figures were divided into the groups according to the integrity of the subject and cataloging work was made for each sample which was examined.

Key Words

1. Relief Figure Pottery
2. Neolithic Age

3. Chalcolithic Age

4. Bronze Age

5. Vase